GENÇLİK

İLETİŞİM YAYINLARI/AYLIK DERGİ/ SAYI 7/250 LİRA

HAYDİ, BİRAZ BARIŞALIM!

1 EYLÜL DÜNYA BARIŞ GÜNÜ

17 EYLÜL LİSELER AÇILIYOR

VİDEO SİNEMA okurlarına bir sinema bileti,
bir gecelik video kaseti BEDAVA

VİDEOSİNEMA

VİDEOSİNEMA'nın Eylül sayısında

Atıf Yılmaz... Atilla Dorsay... Behiç Ak... Bertan Onaran...
Bilge Olgaç... Catherine Deneuve... Engin Ayça... Erdal İnönü...
Erden Kıral... Erdoğan Tokatlı... Faruk Sipahi... Fatih Özgüven...
Fatma Keni... Fehmi Yaşar... Gülsün Karamustafa...
Hale Soygazi... Halil Ergün... İbrahim Aksın... İbrahim Akyürek...
Kadir İnanır... Latif Demirci... Latife Tekin...
Mahmut Tali Öngören... Meltem Sayar... Meral Katı...
Meral Orhonsay... Müjde Ar... Nejat Ulusay... Nur Sürer...
Oğuz Makal... Onat Kutlar... Pınar Kür... Rekin Teksoy...
Suavi Eren... Sungu Çapan... Şahin Kaygun... Talat Bulut...
Tan Oral... Tarık Akan... Türker İnanoğlu... Vecdi Sayar...
Vedat Türkali... Yavuzer Çetinkaya... Zeki Ökten... Ziya Metin

İLETİŞİM YAYINLARI/PERKA A.Ş.
Klodfarer Cad. İletişim Han Cağaloğlu Tel: 520 14 53/ 54/ 55

3. sayısı çıktı

"Demokrasi" ve "Barış"

Millieğitimgençlikvesporbakanı Vehbi Dinçerler'in geçtiğimiz ay Tercüman gazetesinde bir demeci yayınlandı: "Demokrasi ders oluyor" başlığıyla. Biz, bir lisede senelerdir uygulanmakta olan bir "demokrasi eğitimi" denemesine rastladık. Bu deneme, içinde bulunduğumuz yıl Türkiye'nin 20 okulunu kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacak. Tartışmamızın konusu: Demokrasi eğitimi diye bir şey olur mu? Olursa nasıl olur? Eylül ortasında açılacak liseler, sadece "demokrasi" gibi hayati ve devasa konular vesilesiyle değil, her zaman ilgi alanımız. Liselerle ilgili bilgileri, yazıları liselilerin hazırlaması temel hedefimiz. Bu bakımdan gidişatın iyi olduğu söylenebilir. Lise dergileriyle, duvar gazeteleriyle haberleşerek bunu pekiştirmek istiyoruz.

Tatilin bitip okulun yaklaşmasıyla birlikte, tatil ve turizmle ilgili tartışmaları bu sayıdaki "son söz"ümüzle birlikte tatile gönderdik.

Jön Türklerle, Türkiye'de Gençliğin Tarihine başlamış olduk. Sürdüreceğiz. 1860'lara kadar geri gitmişken, çok ırak gibi görünen "yaşlılık dönemine" de uzandık. Huzurevi'nde iki gün yaşayan bir arkadaşımızın izlenimleri, yaşlılarla konuşacak, paylaşacak çok şeyimiz olduğunu gösteriyor.

Biri ateşli, biri ateşsiz iki "çatışma" konusu var bu sayıda. Ateşsiz olanı, aile-genç çatışması. Bu çatışmanın kaçınılmaz bir şey olduğu ortaya çıkıyor. Yapılabilecek en iyi şey de, galiba, her şeye rağmen karşımızdaki kişileri ilişkimizin olduğu insanlar olarak görebilmek; "paylaşım" ve güç ilişkisine girmek herkesi yıpratıyor. Azıcık daha sert ve ateşli çarpışmalar, Lübnan'da, İran'da, Irak'ta, İrlanda'da oluyor. 1 Eylül Dünya Barış Günü vesilesiyle, buralardaki "gündelikleşmiş" savaş halini ısrarla hatırlamak istiyoruz. "İnsanlar savaşın kötü bir şey olduğunu bir anlasalar" türünden, "diğer" insanların savaşın iyi olduğuna inandıklarını varsayan savları da gene bu vesileyle tartışmak istedik. Tartışmamızın canlı kanıtları, Coşkun Aral'ın objektifinden, savaşın amaçlardan bağımsızlaşıp "zorunluluk" haline geldiği bölgelerin çocukları, gençleri...

Eski tüfeklerin yaptığı "Türkiye'de rock'ın geçmişi" tartışmasının, bu işe ilgi duyanlar açısından olduğu gibi, gençliğin geçirdiği dönüşümleri izleyenler açısından da önemli olduğunu sanıyoruz.

Bu arada, Üşenmeyip Yazanlar fiilen üçüncü sayfalarına dayandılar. "Savaş" sürüyor...

Son olarak bir de özürümüz var: evvelki sayıdaki röportajda, aldığımız yanlış bilgi üzerine "Kız Tavlama Sanatı" kitabının yazarı olarak Suat Vardal'ın adı geçiyordu. Sayın Vardal'ın bu kitapla hiç ilgili olmadığını yineleyerek bildiriyoruz...

AYIN MEKTUBU

"EDEPLİ" GENÇ

Sevgili Gençlik

Biraz sonra anlatacağım nedenlerden dolayı adımı vermeyeceğim. Ben çevremce iyi, ağırbaşlı ve "büyümüş" bir gencim. Yani **onların beklediği gibi** aileme yardım ediyorum, derslerime çalışıyorum, ev işleri yapıyorum. Onların görebildiği tek gençlik hevesim ise biraz yüksek sesle teyp dinlemem ve poster asmam. Bu posterleri de saçma buluyorum ya, neyse. Benim yüzümden laf çıkıp annemin zor durumda kalmaması için hiçbir erkek arkadaşımla çıkmadım. Konserlere gitmedim. Hiçbir zaman kıyafetimi bozmadım. Yabancı dergi alamadım. Arkadaşlarımla rahatça bir pastanede oturamadım. Yani ölü bir gencim. Okulda ve çevremde tiyatro, folklor vb. etkinlikler bulunmadığı için bunlarla da uğraşamadım. Ama içim gençlik kaynıyor. Arkadaşlarımla bir diskoya gidip doyasıya dansetmek, spor giysiler giymek, pek çok faaliyette bulunmak ve gençliğimi tatlı günler olarak hatırlamak istiyorum (sevmediğim halde arasıra Heavy'cilere bile imreniyorum).

En kötüsü ise bu sorunları ailemle tartışamamam. Bizden 4-5 yaş büyük abilerimizle aramızda kuşak farkı var. Ya bizden 30-40 yaş büyük annelerimiz ve babalarımızla olan fark? İşte bu nedenle kendime en yakın hissettiğim annemle bile büyük bir görüş ayrılığımız var. Bir psikolog veya sosyolog ile konuşmayı ne kadar isterdim. Ama toplumumuzun bir parçası olan çevrem hâlâ psikologa ve sosyologa sadece "delilerin" gittiği düşüncesinde. Bunun için tam gaz üniversiteye hazırlandığım şu sıralarda ilk tercih olarak "sosyoloji"yi yazmayı düşünüyorum: Neden anneler ve babalar da sizin dergiyi okumuyorlar ki sanki?

İZMİRLİ

NE DERSİNİZ?

İzmirli'nin mektubu hakkında ne düşünüyorsunuz? İzmirli; sen bu sayıda aile/genç çatışmasını ele alan yazılar hakkında ne düşünüyorsun? Lütfen yazın...

Gençlik ve Toplum

PERKA A.Ş. İletişim Yayınları adına
Sahibi: ZEKİ TÜRKKAN
Genel Yönetmen: MURAT BELGE

Yayın Yönetmeni: TANIL BORA

Sorumlu Yazışleri Müdürü: EMRE ÜNSEV

Yayın Kurulu
YİĞİT EKMEKÇİ
MÜCTEBA ANG
RECAİ HALLAÇ
LÜTFİ KUZU
HAKAN KENİ
MEHMET SENOL
ABDULLAH ONAY
GÖKHAN CENGİZHAN
METİN GÜNEN
KEMAL CAN
İRFAN EROĞLU
SÜLEYMAN MELİH
KENAN HALİS

Katkıda Bulunanlar
TURGAY KARADAĞ
TARIK GÜNERSEL
YANKI YAZGAN
MEHMET TEVFİK ULUĞ
TANSEL B.
METE TUNCAY
BURGE İRTEL
TAN ORAL

İletişim Yayınları PERKA A.Ş.
Ofset tesislerinde hazırlanmıştır
Renk Ayırımı: Ucel Ofset
Baskı: Gözlem Matbaası
Dağıtım: GAMEDA

Reklâm ve Halkla İlişkiler:
MERAL KATI / ÇİĞDEM ACAN

İLAN KOŞULLARI
Renkli dış kapak 200.000 TL
Renkli iç kapak 150.000 TL
Renkli iç sayfalar 100.000 TL
Siyah Beyaz iç sayfalara 50.000 TL

YILLIK ABONE
(12 Sayı) 2500 TL
Yurtdışı Abone Bedeli 25 dolar

Banka Hesap No:
Yapı ve Kredi Bankası
Çemberlitaş Şubesi
No: 2364

İletişim Yayınları PERKA A.Ş.
Kodlarer cad. İletişim Han.
Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel. 520 14 53

Ankara Bürosu:
Konur sok. 24/4
Yenişehir/ANKARA
Tel. 30 80 73

VE TOPLUM
GENÇLİK

7
AYLIK DERGİ
EYLÜL 1984
250 LİRA

4 Oh, Oh!
Liseler açı...

6 Demokrasi
Öğretilir mi?

18 Dersimiz
Tarık Günersel

19 Ondan Bundan

30 Olimpiyatlar
Para vermeyin

34 Turizm
Go Home!

37 Akçakoca
Kazandı

38 Eskiden rock
... iyiydi-açık oturumu

41 Hooooooop!
Makiniiisi!

44 Taşralılar
Büyükkentte nasıllar?

46 Yerleştirildik
ÖSYM yaptı

49 Gençlik Tarihinden
Cönler

57 Kırşehirliler

10 Okul Dergileri
Orada... burada?

11 Eğitim-İş
Var mı?

12 Doktorunuz diyor ki...
Mmm, sigara

14 Atari
Sokaklar niye bomboş?

20 Anababaya karşı?
Nereye kadar?

25 Barış Güvercini kuş mu?

58 Aah-ah! (1)
Huzurevi yaşlıları

61 Aah-ah! (2)
Aşk...

BİR LİSELİ, 17 EYLÜLÜ NASIL İPLE ÇEKTİĞİNİ ANLATTI

Sevinin ayol, liseniz açılıyol

AHMET BARIŞ ÖZEL

Eylül ayında liselerin açılmasıyla kravatlarımızı ya da formalarımızı kuşanarak okullara yeni baştan akın edeceğiz.

Bu akınlara hedef olan, lise adı verilen kaleler ilk savunma olarak öğrencilerin kılık kıyafetine takarlar. Sonra da "haydi bu hafta misafirsiniz, bir dahaki Pazartesi görmeyeyim" diyerek kılığını ve traşını beğenmedikleri dahil, herkesi içeri alırlar. İçeri alınan öğrenciler ilk olarak eski arkadaşlarını yeniden görmenin sevincini sonra da hocalarını yeniden görmenin dağlar kadar büyük sevincini duyarlar. Sonra camlardaki listeler ya da eli mikrofonlu bir yetkili tarafından yeni sınıflar açıklanır. Böylece öğrenciler sene içinde "dağıtırım ulan ben bu sınıfı" diyen hocaların bu iddialarında ne derece başarılı olduklarını öğrenmiş olurlar. İnsan eski arkadaşlarından apayrı insanlarla dolu bir sınıfa düştüğünü ilk öğrendiğinde bayağı bozulur. Kendi kendine "sanki ilk gittiğimde eski sınıftakilerin hepsini çok mu tanıyordum?" falan dese de bir süre teneffüslerde eski sınıfına gitmekten kendini alamaz. Aslında böyle bedbahtlar fazla değildir.

Sınıf hikayesi açıklandıktan sonra herkesin merakla beklediği ikinci konu da açığa çıkar ve hocalar yavaş yavaş sınıflara sökün etmeye başlar. Böylece herkes hangi derse hangi hocanın geldiğini öğrenir ve hocasına göre ya sevinir ya da çok sevinir.

Daha sonra dersler başlar. İlk günler hocaların ellerinde not defteri denen ağır silahları yoktur. Bu nedenle ucunda iğne olmayan bir nükleer bomba kadar tehlikesizdirler. Sınıfa ilk girişlerinde kimisi derhal derse başlar kimisi bunu bir dahaki derse bırakıp öğrencilerle tanışmak, kendini anlatmak gibi işlerle uğraşır. Ama ilk derste derse başlayan hocaları sınıfın bir kısmı pek dinlemez (öbür kısım zaten hiç dinlemez). Ders programı ve defter-kitap vs. belirlendikten sonra bu başlangıç havası bir iki hafta sürer ve biter. Evet, okulun ilk günleri genelde zevkli geçer. Ama yine de herkesin içinde bir huzursuzluk vardır.

Bu huzursuzluğun birinci nedeni insanın tatile alışmış olması. Yeni baştan sekiz ay sabahları erken kalkmak, hele çalışmak filan insanı korkutur.

Başka bir neden, liselerimizin üstüne çöken üniversite sınav psikolojisi. Senelerin başlarında insan sınava ne kadar kaldığını düşünür ve heyecanlanır. İki yıl, bir yıl, bu yıl... Hiç hoş bir şey değil.

Üçüncü bir neden de lisedeki derslerin sıkıntısı. Aslında lise denen olayın sıkıntısı. Birçok kişi liseyi kişinin kültürüne bir etkisi olmayan, üniversiteden önce gidilen bir yer olarak görüyor. Hocalardan bile böyle düşünenlere rastlanıyor. Çünkü lise dersleri üniversiteye girmek için dahi tam olarak yeterli değilken, üniversite mezununun bile iş bulamadığı toplumumuzda lise mezununun hiçbir işlevi olmuyor.

Ayrıca birçok lise öğrencisi matematiği belirli işlemlerden, tarihi rakamlardan, edebiyatı tersten açılması terkiplerden ayrı bir şey sanmıyor. Çünkü dersleri yalnız not olarak görüyor. Notların ve sınavların kaldırılması önerisi ortaya konabilir. Ama gelecek cevap "o zaman gençler hiç çalışmazlar" olacaktır. Acaba gençler not korkusundan mı çalışmalı, yoksa dersleri gerekli ve sevimli bulduklarından, öğrenmek istediklerinden mi? □

Asıl ders, mikrofonlu yetkilinin verdiği

Ayın ortasında liseler açılacak. Liseli bir arkadaş, bu açılışın ne anlama geldiği, insanları nasıl bir yaşantının beklediği üzerine yazdı. Yazının ilk ve uzun bölümü, lise hayatının ders-dışı yönleriyle ilgili. Mikrofonlu yetkilinin açıklamaları, kravat, ders programları, tanışmalar...

Sadece Barış mı? Aslında, öğretmenler, Millieğitimgençlikvespor Bakanlığı'ndaki yetkililer de sürekli bunu vurguluyorlar. "Eğitim" ile "Öğretim"in birbirlerinden çok farklı şeyler olduğu sürekli tekrarlanıyor. Dikkat edersek, bakanlardan köşe yazarlarına kadar birçok kişi, aslolanın eğitim olduğunu söylüyor. Gerçekten; lise hayatının-genel olarak öğretim hayatının- "eğitim" kapsamına giren yönleri de aslında ders. Matematik nasıl bir ders ise, "oğlum, sıraya geç, sus, düzgün dur" diyen mikrofonlu yetkilinin yaptığı da ders. Lise bize asıl öğretilen, üçgenin içaçılarının toplamı değil, düzgün durup susmamızın gerektiği. İçaçıları unutabiliriz, zaten üniversiteye girişte de pek işe yaramaz. Ama, düzgün durup susmayı hayatımız boyunca unutmamız gerekir; unutsak da zaten sürekli yeniden "öğretilir".

"Tedrisat" programında yazmayan bu dersleri nasıl halledeceğiz? En önemlisi, galiba lisede "verilmeye çalışılanların" en önemlisinin bunlar olduğunu kavramak...

Okulumuza, öğretmenlerimize kavuşacak..

... bütün sene disiplinli çalışıp...

... büyük adam olacağız.

Lise olmasa da olur mu?

Geçen sayıda, "İneklik" üzerine bir soruşturma yapmıştık. Ankara'nın dört lisesinde Ankara Koleji'nden **Sıtkı Yürekli**'nin "satır arasında" ifade ettiği bir düşüncesi vardı: **"Üniversiteye geçmek için lise mezunu olmak lazım; o kadar. Başka bir anlamı yok."**

Bu düşüncenin yalnızca Sıtkı'ya ait olduğunu sanmıyoruz. Lise eğitimi, öğrencilerin çoğu tarafından "üniversite öncesi bir formalite" olarak yaşanıyor. **Ahmet Barış Özel**'in yazısında değindiği gibi, öğretmenlerin de bir kısmı olaya böyle yaklaşıyor. Öyle ya, hedef meslek sahibi olmaksa, bunun için de üniversiteye girmek gerekiyorsa, bütün bilgilerin buna yönelik olması gerekmez mi? Zaten, "kaliteli" liselerin öğretmenlerinin temel derdi, üniversiteye mümkün olduğu kadar fazla adam sokmak. Dersanelere giden öğrencilerin çoğu da, lisede uzun uzun, izahlı biçimde yeniden (aslında ilk defa) öğrendiklerini söylüyorlar.

"Genel kültür" mü? Üniversiteye giden yolda basamak mı?

"Milli Öğretim politikası" açısından, bu çelişkili durumu aşmak için iki yol tutulabilir. Birincisi, üniversiteyi lisenin devamını oluşturan bir zincir içinde değerlendirip, lise eğitimini tamamen üniversitedeki uzmanlaşmaya göre yönlendirici biçimde düzenlemek. Yani, insanlığın bütün bilgisini, bilimini, mesleğe göre düzenleyip uzmanlık alanlarına hapsetmek. Ama, tutarlı bir yol. İkincisi, liseyi gerçekten "gene kültür" veren bir kuruma dönüştürmek. O zaman da, insanların iş kaygısı olmaksızın, gerçekten bilgi ve kültür aşkına okuyacakları koşulların varolması gerek. Ama bu da tutarlı bir yol.

Tutulabilecek her iki "tutarlı" yol da, köklü eleştirileri, tartışmaları beraberinde getirecek nitelikte. Bugün ise Türkiye'de bu eleştirileri doğuracak "tutarlı" bir temel bile yok. Liseler "formalite"... □

Beşiktaş **Atatürk Kız Lisesi AKL**)'nin iki eski öğrencisi, bu sayfalarda okullarında uygulanmakta olan ve bu sene 20 okulda uygulamasına başlanacağı söylenen **"Demokrasi Eğitimi"** denemesi üzerine tartışıyorlar.

Bizim başka bir sorumuz var...

"Beden eğitimi" gibi bir *"demokrasi eğitimi"* olabilir mi? Demokrasinin, demokratik tutum ve davranışların eğitim yoluyla kazandırılacağını düşünmek, demokrasinin özüne oldukça aykırı bir tavır. Eğitim faaliyeti, her gün okulda gördüğümüz gibi, bir *eğiticiyi*, bir de *eğitileni* içerir. Yani, içerik itibarıyla hazır olan bilgi ve beceriler insanlara "verilir". İnsanların eşit koşullarda, birlikte, kendileri hakkında karar vermeleri, böyle bir durumda nasıl olabilir? Demokrasi öğretip insanları demokrasi için eğiten birileriyle demokrasi için eğitilenlerin karşılıklı ilişkisi demokratik bir ilişki midir?

"Demokrasi Eğitimi"nin temel düşüncesi, onu savunanlarca insanları "demokratik hayata hazırlamak" olarak ifade ediliyor. Bu, bir noktayı veri alıyor. Gençlerin *bugün* ve *şimdi* (yani, okuldaki ilişkiler içinde) demokrasi ile iştigal etmelerinin olanaksızlığını. Her konuda olduğu gibi, bugünkü hayatımız geçici ve hazırlayıcı addediliyor; kendi yaşam koşullarımız hakkında karar almak hakkımız bile "ilerde" kullanılmak üzere erteleniyor. Demokrasi eğitimi, insanların içinde yaşadıkları koşullar hakkında karar almalarını gündeme bile getirmeyip, ilerde, karar alma hakları olduğu zaman bunu nasıl yapacaklarını "aşına" kılmaya çalışıyor.

Peki, demokrasi eğitimi hep "yarın" içinse, "demokratik hayat" içinse... o zaman herşeyin odağındaki bu "ilerisi" ve "demokratik hayat" ne oluyor?

AKL'nin başkanı, ABD'nin başkanı

İlerideki demokratik hayat, örneğin AKL'deki modelin ithal edildiği ülke olan ABD'de, seçimle ve seçim kampanyası dönemiyle sınırlı. Seçim başlı başına bir endüstri. AKL'nin öğrenci başkanı adayları seçimi almak için nasıl *Alev*'in dediği gibi şeker-çikolata dağıtıyorsa.

ABD'de bütün işi başkan adayını sevdirecek kampanyalar hazırlamak olan propaganda uzmanları var. Seçim döneminde oluşturulan coşku, bütün insanlara (seçmenlere) çok önemli bir iş yaptıklarını, önemli bir karar verdik-

EğitimLE değil,

Atatürk Kız Lisesi'nde

Seçim sisteminin öyküsü büyük ölçüde okulun öyküsü. 1954-55 öğretim yılında, Fındıklı'daki, o sultan ve şehzadelerden arda kalma sarayeskilerinin birinde "deneme programı" uygulamaya yönelik ***Atatürk Kız Lisesi*** *kurulu ve* ***Adnan Eseniş*** *başkanlığındaki 35 kişilik bir komisyon bu deneme okulunun çalışma ve program esaslarını saptamaya girişir:* ***"Çağdaş eğitim prensiplerinin ışığı altında memleket gençlerinin ihtiyaçlarını toplumumuzun özelliğini ve zamanın icaplarını bağdaştıran esnek bir orta öğretim programı meydana getirmekle..."*** *görevlendiren bir komisyon* ***"çok amaçlı okul" (comprehensive highscholl)*** *modelini benimser. Bu model 30 sene denemeden sonra geçen yıl 20 ilde uygulamaya başlandı.*

Bu modelin seçilme gerekçesi komisyon raporunda şöyle belirtiliyor: ***"Çok amaçlı okul, demokrasi idealini benimsemiş toplumların ihtiyaçlarını en iyi karşılayan okuldur. Bu tip okullarda a) yarın aynı toplum içinde aynı ideal etrafında işbirliği yapacak gençler eşit imkânlar içinde temel yurttaşlık görev ve sorumluluklarını kavrar, b) her biri özel kabiliyeti yönünde gelişerek yarın tutacağı hayat yoluna (yükseköğretim, iş, aile hayatı vs.) hazırlanma imkanı bulur..."*** *Yukarıda anlattığımız seçim sistemi de bu komisyon tarafından benimsenir ve esasları belirlenir. Nitekim bununla ilgili olarak, okulun komisyonca saptanmış "resmi hüviyetli" anayasasında Haklar bölümünün 3. maddesinde şunları okuyoruz:* ***"Atatürk Kız Lisesi öğrenci 'sorumluluk ve disiplinli yaşama' demek olan demokratik hayatın icaplarını okul içindeki demokratik yaşayış içinde kavramak ve öğrenmek ihtiyacındadır. Bu ihtiyacın karşılanması için okulunda imkân ve fırsatlar sağlanmasını beklemek hakkıdır."*** *5. madde de şöyle:* ***"AKL öğrencisi okuldan başlayarak evinde ve memleketinde uyanık ve yardımsever yurttaşlar olarak gelişmek ihtiyacındadır. Okulunda bu iyi alışkanlıkları geliştirecek imkân ve fırsatların yaratılmasını beklemek hakkıdır."*** *Sorumluluklar bölümünün 10. maddesi ise şöyle:* ***"AKL öğrencisi bütün gücü ile kendisini, TC'nin uyanık, kültürlü ve yapıcı bir yurttaşı olarak geliştirmeye çalışır."***

Model, Amerikan modeli olduğundan gerek malzeme gerek öğretmen yetişmesi bakımından ***Ford Vakfı****'nın büyük yardımları olur. Nitekim matematik, biyoloji vb. öğretmenleri Amerika'da 1-2 ay kurs görürken, okula ve fizik, kimya, biyoloji laboratuvarlarına Türkiye'de bir kısım ilgili fakültenin rüyasında göremeyeceği malzeme gelir*

O dönem ***Atatürk Kız Lisesi****, bünyesinde Sorbonne mezunu hocalar barındırırken okul müdürü, öğretmenler kurulunun seçimi, eski müdürün önerisiyle Bakanlıkça atanıyordu.*

1965'ten itibaren Fen'de modern eğitime geçen okul 1974'te ders geçme ve kredi sistemini uygulamaya başlarken, 1975'te öğrenciler, veliler ve öğretmenler arasında yapılan bir anket sonucu karma eğitime geçer. 1984-85 öğretim yılına bir ***Anadolu Lisesi*** *olarak başlayacak.*

Başlangıçtan beri istikrarlı olarak uygulanan seçim sisteminin 1980 Kasımı'nda yapılan 1980-81 öğretim yılı seçimleri, dönemin olanağanüstü koşullarının gerektirdiği birtakım zorunluluklar yüzünden tam olarak yapılamadı. Son senelerde de birkaç değişiklikle birlikte uygulanmaya devam ediyor.

Okul müdürü ***Gülderen Yaman*** *konuyla ilgili düşüncelerini şöyle belirtti:* ***"Okulu toplumun bir parçası olarak görüyorum. Seçim de bir toplum konusu. O halde öğrenciler de seçimi yaşamalı. Aynı zamanda seçimi okulun topluma hazırlanması açısından yararlı görüyorum. Ben öğrencilere büyüklerden daha çok güveniyorum. Büyükler işe karışmasa uygulama daha iyi olur. Öğrencileri geleceğe hazırlıyor ve öğretim yanında diğer yönlerinin ortaya çıkmasına yol açıyor. Sistem, büyüklerin, yönlü kişilerin yahut ideolojik grupların etkisinde kalırsa birleştirme değil de ayırma etkeni olarak kullanılırsa büyük sakıncalar doğurabilir. Önerim, yöneten kişilerin inanması. Milli Eğitim Bakanlığı'nda çoğu kişi inanmıyor; farkında değil. Sakıncalı değil mi? Nasıl başarabiliyorsunuz? diye soruyorlar. Hiçbir konu yöneticiler inanmazsa yürümüyor."***

Derleyen: *GÖKHAN ÇETİNSAYA*

EğitimDE demokrasi

Demokrasi nasıl işliyor?

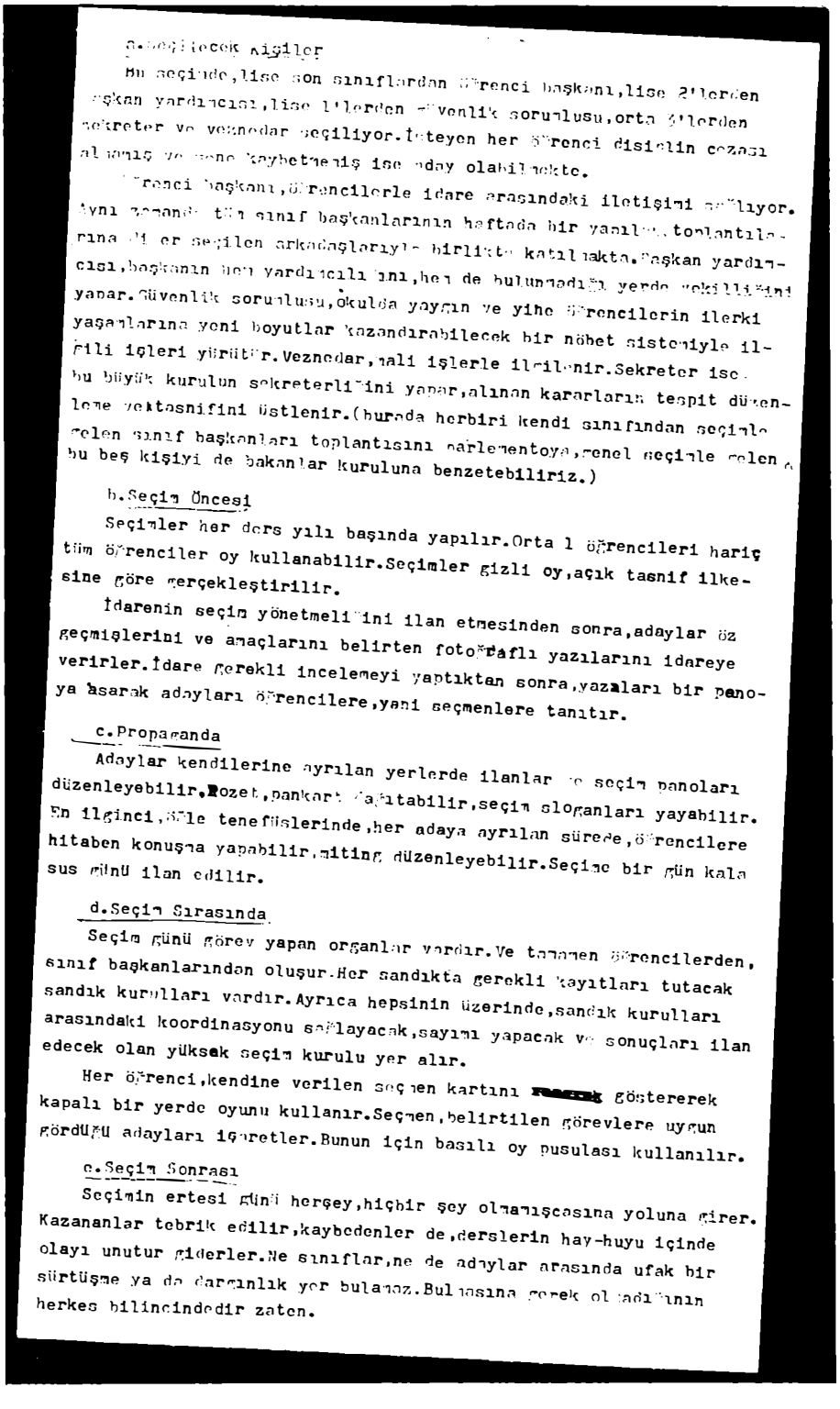

Seçilecek kişiler

Bu seçimde, lise son sınıflardan öğrenci başkanı, lise 2'lerden başkan yardımcısı, lise 1'lerden güvenlik sorumlusu, orta 3'lerden sekreter ve veznedar seçiliyor. İsteyen her öğrenci disiplin cezası almamış ve okul kaybetmemiş ise aday olabilmekte.

Öğrenci başkanı, öğrencilerle idare arasındaki iletişimi sağlıyor. Aynı zamanda tüm sınıf başkanlarının haftada bir yapılan toplantılarına diğer seçilen arkadaşlarıyla birlikte katılmakta. Başkan yardımcısı, başkanın hem yardımcılığını, hem de bulunmadığı yerde vekilliğini yapar. Güvenlik sorumlusu, okulda yaygın ve yine öğrencilerin ilerki yaşamlarına yeni boyutlar kazandırabilecek bir nöbet sistemiyle ilgili işleri yürütür. Veznedar, mali işlerle ilgilenir. Sekreter ise bu büyük kurulun sekreterliğini yapar, alınan kararların tespit düzenleme vektasnifini üstlenir. (burada herbiri kendi sınıfından seçilen sınıf başkanları toplantısını parlementoya, genel seçimle gelen bu beş kişiyi de bakanlar kuruluna benzetebiliriz.)

b. Seçim Öncesi

Seçimler her ders yılı başında yapılır. Orta 1 öğrencileri hariç tüm öğrenciler oy kullanabilir. Seçimler gizli oy, açık tasnif ilkesine göre gerçekleştirilir.

İdarenin seçim yönetmeliğini ilan etmesinden sonra, adaylar öz geçmişlerini ve amaçlarını belirten fotoğraflı yazılarını idareye verirler. İdare gerekli incelemeyi yaptıktan sonra, yazıları bir panoya asarak adayları öğrencilere, yani seçmenlere tanıtır.

c. Propaganda

Adaylar kendilerine ayrılan yerlerde ilanlar ve seçim panoları düzenleyebilir. Rozet, pankart çıkartabilir, seçim sloganları yayabilir. En ilginci, sınıf tenefüslerinde, her adaya ayrılan sürede, öğrencilere hitaben konuşma yapabilir, miting düzenleyebilir. Seçime bir gün kala sus günü ilan edilir.

d. Seçim Sırasında

Seçim günü görev yapan organlar vardır. Ve tamamen öğrencilerden, sınıf başkanlarından oluşur. Her sandıkta gerekli kayıtları tutacak sandık kurulları vardır. Ayrıca hepsinin üzerinde, sandık kurulları arasındaki koordinasyonu sağlayacak, sayımı yapacak ve sonuçları ilan edecek olan yüksek seçim kurulu yer alır.

Her öğrenci, kendine verilen seçmen kartını [redacted] göstererek kapalı bir yerde oyunu kullanır. Seçmen, belirtilen görevlere uygun gördüğü adayları işaretler. Bunun için basılı oy pusulası kullanılır.

e. Seçim Sonrası

Seçimin ertesi günü herşey, hiçbir şey olmamışcasına yoluna girer. Kazananlar tebrik edilir, kaybedenler de, derslerin hay-huyu içinde olayı unutur giderler. Ne sınıflar, ne de adaylar arasında ufak bir sürtüşme ya da dargınlık yer bulamaz. Bulmasına gerek olmadığının herkes bilincindedir zaten.

lerini düşündürtmeyi sağlamakta son derece başarılı. Ama, seçmenler yalnızca başkanın kim olacağı konusunda karar alıyorlar; başka hiçbir konuda değil. Başkan seçilince, 4 sene boyunca bütün kararları alma vekaletini insanlardan almış oluyor, taa bir dahaki kampanyaya kadar. ABD'den Beşiktaş'ın göbeğine inen model, insanların içinde yaşadıkları toplumun gidişatı hakkında etkili biçimde fikir belirttikleri tek zaman olan seçim kampanyası havasına ve halet-i ruhiyyesine insanları "aşina" kılmaya yönelik. AKL öğrenci başkanı sadece "seçilme" işlevi görüp, bu seçim de öğrencilerin yaşamlarında herhangi bir değişikliğe yol açmadıkça, öğrenci kardeşler demokratik hayat denen şeyin na'palım, işte böyle bir şey olduğuna alışırlar artık! O çok heyecanlı demokrasinin yaşanacağı periyodik seçim dönemleri de bayramlar gibi iple çekilir. Zaten, AKL'nin seçim yönetmeliğinde seçimlerden sonra herkesin hiçbir şey olmamış gibi davranacağı tespit edilmiş. Rol yapmak zor olmaz; gerçekten "bir şey olmamış" bir durum sözkonusu çünkü...

"Beden Eğitimi" hesabı bir "Demokrasi Eğitimi", konusunu ve alanını diğer alan ve konulardan ayırıp sınırlamakla da derslere benziyor. Tarih'le Felsefe nasıl ayrı şeyler olarak öğretiliyorsa, eğitimle demokrasi, öğrenci-öğretmen ilişkileriyle demokrasi de ayrı ayrı şeyler. Bir "demokratik **hayat**" var, bir de "öylesine" hayat var. "Demokratik hayat" kavramındaki demokrasi, hayatın *niteliğinin* demokratiklik olduğunu göstermiyor. "Sanat hayatı" gibi, demokrasinin varolduğu *belli bir alanın* olduğunu ima ediyor. O "hayat" da seçim hayatı. Bir yanda demokratik hayat eşittir seçim hayatı var; öbür tarafta sanat hayatı, eğitim hayatı, öğrencinin hayatı, okul hayatı... Bunların demokrasiyle bir ilgilerinin olması gerekmiyor.

Demokrasinin eğitimi olmaz

Eğer eğitimle demokrasinin bir ilgisi varsa, bu eğitimin demokratikliği anlamında olmalı; öğretilen-öğreten ilişkisini ele almalı. Demokrasi eğitimi diye bir şey beden eğitiminden farklı olmuyor, olamıyor. "Demokratik hayat" yerine de, hayatta demokrasi düşüncesini benimsemek önemli. Bunun da alanı seçim kampanyası değil, yaşanan tüm bir hayat herhalde.

Hiç değilse bunları düşünme dürtüsü sağladığı için, *Atatürk Kız Lisesi* deneyini saygıyla karşılamak gerek ☐

DEMOKRASİ EĞİTİMİ OLUR

Demokrasi eğitimi gereklidir

GÖKHAN ÇETİNSAYA

Demokrasi nasıl yaşar? Demokrasiye nasıl yeni insanlar yetiştirilir ve onlara demokratik tutumlar nasıl kazandırılır? Zira demokrasilerde kurumlardan öte insan unsuru da önemlidir. Bir demokrasiyi yaşatacak insanların önce kendi içlerinde ve çevrelerinde demokratik olmaları, demokrasiye inanmaları gerekir. Nedense demokrasi eğitimi hep kulakardı edilegelmiştir Türkiye'de. Oysa demokrasiyi ithal malı insanlar değil, bu ülkenin okullarından mezun olanlar yaratacak. Gerek seçmen gerek politikacı olarak.

Üzerinde ince-uzun düşünülmesi gereken bir konu demokrasi eğitimi. Öyle çalışkan, efendi, dersleri su gibi içmiş öğrenciler mezun etmekle hallolacak bir konu değil. *Akademia*'nın ünlü tiranlar yetiştirdiği unutulmamalı.

Burada demokrasi eğitimini gerçekleştirmeye yönelik ortaöğretim kurumları için, benim de yaşadığım, bir öğrenci seçim sisteminden söz açmak istiyorum. Bu sistemin işleyişi, baştaki yazıda tanımladığı gibi. Öğrenci başkanı ve onun organlarının seçilmesi...

Anlatılamaz güzellikte geçer bu seçimler. O güzelliğin ve heyecanın içinde demokratik hayatın pek çok özelliklerini keşfedersiniz. Önce seçmen olmanın bilincini, sorumluluğunu duyar, oyunuz için gösterilen ilgiyi görürsünüz. Adaysanız, politika denen işin ne menem bir şey olduğunu anlar, politikanın o gemlenemez ihtiraslarını yaşar, siyasi entrikaları görür, seçim gecelerinin insanın yüreğine iniveren heyecanını

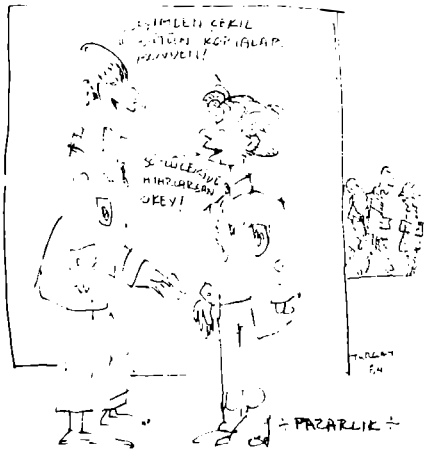

tadarsınız. Genellikle oyların bölünmemesi için sınıflar tek aday çıkardıklarından, bir parti gibi çalışarak adaylarını desteklediklerinden particiliği, propagandayı yaşar, başka görevlere talip adayların sınıflarıyla oy pazarlığına girersiniz. Hele sınıf içinde sizi desteklemeyenler varsa, bir de parti içi muhalefeti, planlarınızın rakip sınıflara sızdırılışını görürsünüz.

Tam işlemedi; ama işleyebilir

Ancak, söylemek boynumun borcu ki, bu seçim sistemini gerek aday gerek seçmen olarak altı sene yaşayan kişilerin, olayın -öğrencilerin yönetime katılmalarını da içeren anlamıyla- demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim yönlerini düşündükleri ve kendilerince anlamlandırdıkları iyimserliğine sahip değilim.

Ama öğrencilerinize gerek dersler gerek öğretmenler yoluyla (Prof. Dr. Özer Ozankaya'nın önerdiği) demokrasi için gerekli birtakım tutumları kazandırmaya çalışır, böyle bir seçim sistemini tüm liselerimizde uygular, hele bir de seçim sonrası, öğrencilere yaşadıkları olayın hata ve sevaplarını gösterir, demokratik hayat açısından yapıcı bir eleştirisini getirirseniz; üniversite öğrencilerinin ayrı görüşte olmaları, seçmen yaşının 18 olması, politik yelpazenin fazlaca açılması ya da politikacıların ve partilerin demokrasiyi yeni buhranlara sürükleyebilecek vurdumduymazlık ya da gafilliklere düşebileceği endişeleri sizi pek ırgalamayabilir.

OLMAZ

Evcilik oynar gibi demokrasi

ALEV ATAÇ

Bu yazılanlar, Türkiye için gerçekten yeni ve ilginç bir deneyi anlatıyor. Ama sorulması gereken, bu anlatılanın toplum genelinde hiçbir şeyi seçme hakkı olmayan gençleri "büyüyünce" bu tür katılımlara hazırlayıp hazırlamadığı, genç insanların kafasında gerçekten bireye sorumluluk ve hak yükleyen bir demokrasi anlayışı yaratıp yaratmadığı.

Aynı deney üzerine yazan arkadaşım gibi, hem seçmen hem de aday olmuş bir kişi olarak yapılan işin evcilik, askercilik, doktorculuk oyunundan çok farklı bir boyutu olmadığını söyleyebilirim. İnsanların özgür iradelerini gizli oy, açık tasnif yöntemiyle beyan etme esasına dayanan seçimlerin amacı oy veren kitlelerin seçim yapılan konuda katılımını sağlamak ve azınlığın hak ve özgürlükleri saklı kalmak kaydıyla çoğunluğun görüşleri doğrultusunda yönlenmek ise, *AKL*'de bu amacın gerçekleştiğini söylemek gerçekten güç. Olayın sunulan amaçla ilgisi yalnızca yapılan seçimlerin biçimiyle sınırlı kalmaktadır. Gerçekten öğrenciler, adayları özgür iradeleri ile seçmekte ve seçimler yalnızca öğrencilerin denetiminde ve gizli oy, açık tasnif esasına dayalı olarak gerçekleşmektedir. Ne var ki, olay bu şekilde başlar ve aynı zamanda da biter.

Bütün öğrencilerce seçilen kişilerin ve yine her sınıfın kendisinin daha önceden seçtiği sınıf başkanlarından oluşan Öğrenci Yönetim Kurulu'nun (ÖYK) amacı arkadaşımın belirttiği gibi yalnızca öğrencilerle yönetim arasında ilişki kurmanın ötesinde, öğrencilerin isteklerini dile getirip, bunların gerçekleşmesini yönetime dayatmak olmalıdır. AKL'de seçimle iş başına gelen ÖYK'nun böyle bir faaliyeti üstlendiği söylenemez. ÖYK'nun okul idaresiyle öğrenciler arasında bir köprü olma niteliği, okul idaresinin isteklerini öğrencilere kendilerinin seçtiği öğrenci arkadaşları tarafından iletilmesi işlevini aşamamıştır.

Her aday propaganda aşamasında, öğrenci seçmenlerin karşısına, seçildiği taktirde kabul edilmesi için direteceği bazı önerilerle gelir. Ne var ki, öğrencilerin istekleri son derece monotonlaşmış, her sene hemen bütün adayların söz verdikleri halde bir türlü idare engelini aşarak gerçekleşememiş istekler olduğu için, öğrencilerin yaratıcı katkılarına açık bir öneriyle gelen adaylar oldukça azdı ve zaten böylesi bir isteğin tabanı da oluşmamıştı. Bir örnek vermek gerekirse, kız öğrencilerin forma üzerine V- yakalı kazak giyme istek ve davranışları hiçbir sene illegallikten kurtulamamıştır. Buna rağmen, propaganda aşamasında oy pazarlığı oldukça çekişmeli geçer; en güzel rozeti, en renkli pankartı hazırlayan, bütün bunların yanında öğrenci arkadaşlarının ilgisini daha da yoğunlaştırmak için şeker ve benzeri maddelerle takviye edilmiş bir propaganda ile oylara, özellikle küçük sınıflardaki "kardeşlerin" olaylarına çantada keklik gözüyle bakılabilirdi.

Belki bütün bunlar, seçilecek olan kişilerin kimliklerinden ve vaadettiklerinden bağımsız, seçimlerden sonra gerçekleşeceklerin birer hebercisi olarak alınabilir. Gerçekten de seçimlerden sonra bütün bir yıl boyunca ÖYK'na gelen öneriler, yapılan tartışmalar kıyafet yönetmeliğinde biraz daha esnek olmak isteği etrafında yoğunlaşır; verilecek cezalar üzerinde pazarlığa oturulur. Ve yine bütün bir yıl boyunca ÖYK üyeleriyle "seçmen" öğrenciler arasındaki kovalamaca da her iki tarafın bıkmadan sürdürdükleri bir mücadele olarak sürüp gider. ÖYK'nun gerçekten bir pazarlık masası oluşturduğu tek konu belki de yıl sonunda yapılan çay, balo, vs. eğlentilerin mekanlarının seçimindedir.

Okuldaki her eğitsel kol faaliyetinin başında olduğu gibi, ÖYK'nun başında da bir gözetmen öğretmen bulunur. Bu kişilerin toplantılara müdahalelerinin derecesi her ne kadar kendi disiplin arzu ve anlayışlarıyla değişiyorsa da, genel olarak benimsenen, okul düzeninin kesin olarak korunması konusunda taviz vermeyen bir tavırdır. Zaten, AKL anayasasının 3. maddesine göre *"demokratik hayat", "sorumluluk ve disiplinli yaşamak"* demek:

Öğrenci Yönetim Kurulu'nun bir başka ve belki de en önemli görevi eğitsel kol faaliyetleri arasındaki eşgüdümü sağlamak ve bu yolla öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine olanak yaratacak yeni ilişkilere zemin hazırlamaktır. Ne var ki, kol faaliyetlerinde yapılan bazı olumlu çalışmalar da, genellikle yalnızca yaratıcılarının haberdar olduğu etkinlikler olarak kaldı. Bari burada bir şeyler yapılsaydı, baştan beri alışılmışın dışında, yeni hiçbir şey sunmayıp sadece yeni ve farklı olunduğu *yanılsaması* yaratan bu oyun, hiç değilse anlamlı bir oyun olabilirdi.

ALMANYA'DA ÖĞRENCİ DERGİLERİ

Dergimizi öğlen teneffüsünde dağıtacağız

Okulda canımızı sıkan bir sürü şey oluyor. Bunların çoğu öğretmenlerle, idare ile ilgili. Dayaktan tutun da, gerekçesiz disiplin cezalarına, anlayışsız tutumlara kadar. Okul hayatının sıkıcılığı, arkadaş ara-

sı ilişkiler de hoş olmayan durumlar yaratabiliyor. Tabiî hayatın her alanında olduğu gibi okullarda da, okul dışı boş vakitte de kıyak vaziyetler olabiliyor. Ne bileyim, mesela, bir sınıf maçındaki "kim kalede oynayacak" kavgası, kızlarla erkekler arasında çıkan bir "uyuşmazlık", insanlar ve dünya hakkında çok ciddi kararlara varmamıza yolaçabiliyor. Böyle şeyler, çoğu kez, o andaki en önemli olay olabiliyor bizim için.

İşte, Federal Almanya'daki lise ve ortaokul öğrencileri böylesi sıkıntılarını, düşüncelerini ve duygularını ifade edebilmek için büyük bir şansa sahipler. Matbaa ve teksir kolaylıkları, ortamın nispeten serbestliği, gelir düzeyi vb. olanaklar sayesinde liseli gençler ülke çapında yüzlerce dergi çıkarıyor. En babasının fiyatı 1 Mark. Yani 140 lira filan. "Elle" hazırlanıp 20 nüsha olanından tutun da, 1500 adet teksir edilenine kadar her boydan öğrenci dergisi var. İsimleri çeşitli ve eğlenceli: ***"Ahua", "Kuşlar Gibi Özgür", "Okul Tatil", "Sazlık", "Gak-guk"*** gibi.

Dergiler bazen okul idarelerinin canını sıkıyor tabiî. Öğrencilere bu dergileri almayı yasaklıyorlar kimi zaman. Bir keresinde, derginin biri böyle bir olay üzerine şu açıklamayı yapmış: ***"Dergiyi bundan sonra perşembe günleri öğle teneffüsü sırasında sokağın başında satacağız. 6-A'daki arkadaşların müdür tarafından alınan dergilerinin yerine de yenilerini vereceğiz."*** Bir başka dergi de, bütün öğrencilerin kendilerini savunmalarını isteyen bir açıklama yayınlamış. Diyorlar ki: ***"Biz, farklı yerlerden gelen, farklı yaşlarda, farklı düşünceleri ve bilgi düzeyleri olan öğrencileriz. Tübingen Lisesi'nde okuyoruz. Bu öğretim fabrikasının üstümüzde yaptığı tahribattan, bütün günlerin birbirinin tekrarı olmasından bıktık. Yaşama sevincimizle -hâlâ kalmıştır, değil mi?- bunu yıkmak istiyoruz."*** Almanya'daki öğrenci dergilerini çıkaranlar, hayatın birçok alanında, okulda öğrendiklerinden çok daha fazla şey öğreniyorlar. En önemlisi, kendileri düşünüp kendileri uyguluyorlar. □

Lise Dergilerine Duvar Gazetelerine ÇAĞRI

Almanya'daki öğrenci dergileri hakkında verdiğimiz bilgi iş olsun diye değil. Yayın yapma konusunda Almanya'da varolan olanaklar kuşkusuz Türkiye'de yok. Öğrencilerin kafalarına göre yayın yapma şansları fazla değil.

Gene de, öğrencilerin hazırladığı yayınlar, çoğu elle yazılmış halde var. Bunların çoğu, yönetmelikler ve kollar tarafından hazırlanması zorunlu tutulan yayınlar. Duvar gazetelerini de bunların arasında sayıyoruz. Bunlar hakkında toplu bir yargıya varmak kolay değil. Gerçekten bazı öğrencilerin yoğun çalışmalar sonucunda, ciddi bir biçimde hazırladığı çalışmalar olabiliyor: formalite olsun diye beylik şiirlerle bezenen duvar panoları olduğu gibi.

Türkiye'nin bütün okullarından gençlere bir çağrı yapmak istiyoruz. Hazırladığınız duvar gazetelerinde yer verdiğiniz düşüncelerinizi, çalışmalarınızı bize iletin. İlle de duvar gazeteleri değil tabiî. Bildiğimiz kadarıyla bayağı matbaalarda filan basılan lise dergileri de olabiliyor. Böylesi dergilerinizi bize gönderin!

Öğrencilerin elyazılarıyla bile olsa, 10-15 kişiyle sınırlı bile olsa, bir yayın faaliyetinde bulunmalarının önemli bir şey olduğuna inanıyoruz. Bu inancı hep birlikte paylaşalım ve olabildiğince çok kişiye duyurarak güçlendirelim. Bekliyoruz.

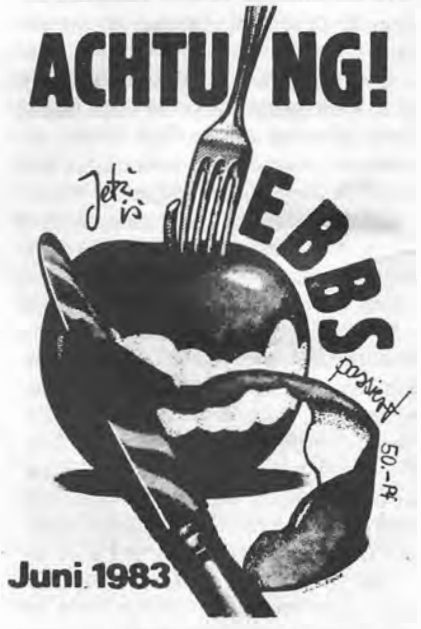

Aslında epey oldu; geçtiğimiz Mart ayının sonunda Federal Almanya'nın **Kiel** kentinde 1100 eğitim bilimcisi ve "pedagoji antropologu" toplanmıştı. Tartışılan konu, ekonomik ve toplumsal açıdan bunalım halinde olan toplumda eğitimin, özellikle de ortaeğitimin ve öğretimin durumu idi.

Tartışmanın odağını, "iş-eğitim-işsizlik" sarmalı oluşturuyordu. Yaygınlaşan işsizlik, eğitim görmek ile işin bağlantısının kalıp kalmadığını düşündürtüyor. Aydınlanma çağından beri, eğitim ve öğretim sürekli iş hayatı ile, üretimle bağlantı içinde düşünülmüş. Ünlü eğitim bilimci **Pestalozzi**'den bu yana, iş hayatı-eğitim hayatı bağlantısı daha da kesinlikli olarak kurulmuş: eğitim ve öğretimin bireyi gelecekteki işine hazırladığı, geçimini sağlamak için asgari koşulları oluşturduğu, bu yolla da toplumun varlığını korumasını, hatta ilerlemesini güvence altına aldığı düşüncesi yerleşiklik kazanmış. Şimdi bu iş biraz yaş! Endüstri toplumlarını saran işsizlik dalgası, eğitimcileri düşündürüyor: gençler iş bulup bulamayacaklarına emin değilken, onları "gelecekteki işlerine hazırlamak" anlamlı mı?

Almanya'da liseliler. "Okuyup da ne olacak?" diyenler bir yanda, okuyanlara gelecekleri merakla izliyorlar.

Eğitimcilerin kongresi

Eğitim hangi üretim için?

Hamburg Üniversitesi'nden **Klaus Haefner**'in sorduğu soru, daha geniş perspektifli: Yeni teknolojilerin gelişim ve toplumu nereye götürecekleri bilinmeden, dersin konusu ve içeriği nasıl belirlenebilir? Bu soru, endüstri ülkelerindeki işsizliğin yapısı ile yakından ilgili. Buralardaki işsizlik, teknolojik işsizlik. Bilgisayar ve robot sistemlerinin gelişmesi, giderek bir sürü mesleği lüzumsuz hale getiriyor. Fakat, yüzbinlerce insanın işsiz kalması tehlikesi karşısında, bu meslekler ortadan kaldırılamıyor; teknolojik gelişme yedek bekliyor. İnsanlık tarihinde il kez, teknolojik bir ilerleme aynı anda insanların boş vakitlerinde artış sonucunu doğurmuyor. Çünkü toplumun örgütlenmesi, böylesi bir boş zamanı "işsizlik" haline getirerek hoş olmaktan çıkaran bir örgütlenme.

Bu durumda, eğitimcilerin, öğretimcilerin önünde iki düşünce ufku var. Birincisi, şu ekonomik bunalım bir hale yola koyulup, teknolojik gelişme ekonominin ve "toplum kurallarının" mekanizmasına uydurulunca dek oyalanmak. Bu arada, eğitimin yapısının da buna uyarlı olarak gelişmesini sağlamak. Bu gelişme de, yeni teknolojik olanakları değerlendirip daha az bilgi hamallığı yapmak yönünde değil, yeni tür (robot-insan işbirliğiyle gerçekleşen) mesleklere hazırlamak yönünde olmak zorunda. Ekonominin ve toplumun ufku, bunu gerektiriyor. Diğer bir düşünce, "okulun anlamsızlaştığı" tespitini sonuna kadar götürüyor. Madem ki okul anlamsızlaştı, onun varlık koşullarını, gerekliliğini -bu arada da onu gerekli kılan toplumsal koşulları düşünmek gerek, diyenler var.

Bilgilenmenin dolaysızca anlam ifade ettiği, sonuç getirdiği ilişkilerin gerçekleşmesinin koşulu ne?

Türkiye'de işin farklı olduğu bir nokta var. İşsizliğin nedeninin teknolojik gelişme olduğu söylenemez. Ama, **"ben şimdi ilerdeki işim için okuyorum -ama ilerde iş bulabilecek miyim? Bulamayacaksam, bilgi namına her şeyi işe yönelik almanın, okulun ne anlamı var?"** düşüncesinin verdiği anlamsızlık duygusu, Türkiye'de de öğrencilerin beyninde gizli. Ama gizli...

"Eğitim, üretim içindir" düşüncesi, Türkiye'de varolan eğitim sistemine muhalif olanlarca sık sık öne sürülüyor. Bu noktada, daha geniş ufuklu olmak gerek. Üretimin koşullarının bütün dünyada değişme sancısı geçirdiği, meslek kavramının alt-üst olduğu koşullarda, eğitimi üretime yönelik düzenlemek her şeyden önce zamanı durdurmak demek. Hatta, teknolojik gelişme potansiyelini, üretime-işe uygulanabileceği koşullara tâbi olarak, yedekte bekleten "muhafazakâr"larla aynı noktaya götürebilir. Eğitimi de, üretimi de şimdiki kalıplarından soyundurup düşünebilmeli... □

SİGARA ve ZARARLARI

ve FASULYENİN NİMETLERİ

1979 YILI İCRA PL.467. TEDBİR UYARINCA SİGARA SAĞLIĞA ZARARLIDIR.

Doğrusu sigara gerçekten sağlığa zararlı. Bu oldukça kesinlik kazanmış bir bilimsel görüş.

Sigaranın sağlığa zarar vermek için seçtiği yol, öldürücü hastalıklara neden olmak; bunların oluşumunda etkin rol almak.

Bu durumda sigaranın sağlığa yararlılığı bile öne sürülebilir.

Sigaranın zararları ve bunlardan sakınma konusunda, tıp çevrelerinde iki görüş çarpışıyor: liberal ve otoriter görüşler! Allah!

Neyse, liberal-otoriter lafını bi kenara koyup, sigaranın zararlarına göz atalım.

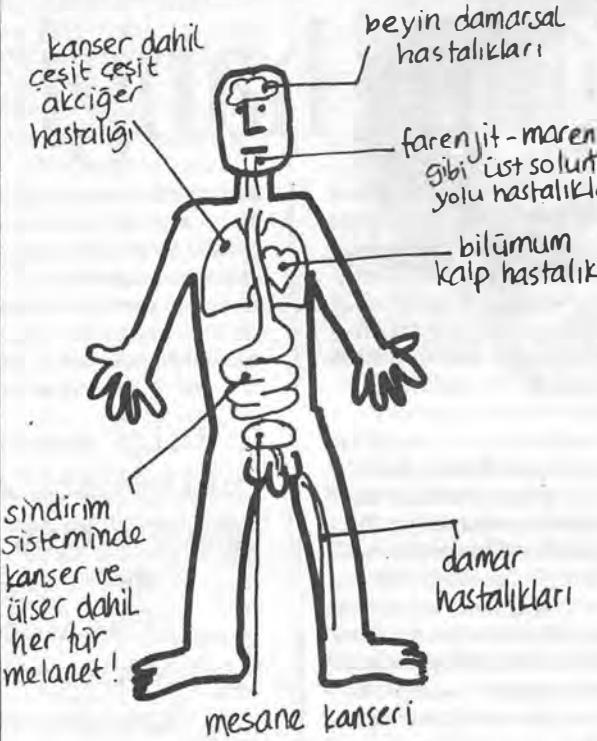

Ve daha isimlerini sayamayacağımız yüzlarce arkadaşı...

Sigara içme alışkanlığı nasıl başlar, nasıl yerleşir... herkes kendinden bilir.

oysa "sigara zihni açar yüreği ferahlatır"!

Liberal/otoriter filan demiştik di'mi.. şimdi olay şu: Hasta geliyor. Meselâ adam infarktüs geçirmiş. Sigara kesin zararlı, olayın tekrarına (ve ölüme) yol açabilir.

Liberal de sigaranın zararı konusunda hemfikir. Ancak:

Ya da hastanın kısa bir zaman sonra ölmesi bekleniyor. Sigara içmeyerek (ve sıkıntılı) yaşayacağı birkaç fazla gün yerine, mutlu ve rahat geçireceği daha az sayıda (ama sigaralı) gün tercih edilebilir. Havayı kararttık, kusura bakmayın.

PEKİ BU HASTALIKLARA SİGARA İÇMEYENLER YAKALANMIYOR MU?

Yakalanıyor, ancak çok daha düşük olasılıkla.

PEKİ SEN, SİGARA İÇMEZSEM BU HASTALIKLARA TUTULMAYACAĞIMI GARANTİ EDEBİLİR MİSİN?

Hayır, ama...

AMASI-MAMASI YOK..

TAMAM. BIRAKINIZ İÇSİNLER.

bak arkadaşımsın...

Bu böyle sürer gider... Gelecek sefere bir başka musibette buluşmak üzere...

BÜLENT SOMAY

Sokaklar boşalınca dolan ne?

Eğlenmenin yeri mi var?

Şehir mi boşaltılıyor?

Ekrana bakmadan düşünsek olmaz mı?

SAVAŞ MI VAR?

Sokaklar neden bomboş?

Sokağa çıkmak yasak mı?

ESKİDEN ATARİ Mİ VARDI?

ATARI

Şimdi sokaklar bomboş

Sokaklar dolarsa fena mı olur?

Gazetelerde, dergilerde okuyoruz, resimlerini görüyoruz. Saatte üçyüz-dörtyüz kilometre hızla giden trenler var, modern savaş uçakları inanılmaz hızlarla uçuyorlar. Bir yarış arabası neredeyse uçak hızına ulaştı. Fiyatı on milyonlarla ölçülen spor arabalar da bunlardan aşağı kalmıyor. Şimdi siz ne uzmansınız, ne de zengin. Resimlerini gördüğünüz bu "teknoloji harikalarına" hayatınız boyunca elinizi bile süremeyeceksiniz. Kolayı var. İşte, sevişme yerine seks filmini, gerçek sevgiler yerine Beyaz Dizi'yi, spor yapmak yerine futbol seyretmeyi bize layık gören toplum, bunların yerine de **Atari**'yi sunuyor şimdi.

Bu oyuncakların bazılarının kontrol tablosu normal bir otomobilin kontrol tablosundan bile daha karmaşık. Örneğin (Türkiye'de piyasaya çıktı mı bilmiyorum ama mutlaka çıkar) **Defender** adlı oyuncakla iki adet **"joystick"** adı verilen çubuk ve tam dört adet düğme var. Bu altı nesneyi aynı anda koordine ederek kullanıp uçağınıza saldıran çeşitli düşmanları yoketmek gerekiyor. Bu işi becermek herhalde bir yetenek meselesi olacak ki, ben hiç beceremedim; ama 300 bin puana kadar çıkanları gördüm. Aletin başında kasılmış gövdesiyle sevişme ve dövüşme arası birtakım hareketler yaparak düşmanları yokediyorlardı. Böyle bir "seyir" esnasında tartışmasız olarak "düşmanlar" kelimesini kabul ettiğimi farkettim. Zaten "düşman" dediğin de televizyon ekranında görülen birtakım hayallerdi. Ama bu geçerli bir tartışma değil artık. Bugünün savaşlarında "düşman" hep birtakım hayaller, televizyon ve radar görüntüleri; "insanlar" değil yani. Dolayısıyla savaşmak zaten artık bir hüner gösterisi olmuş. Siz de **Atari**'nizin başında bunu öğreniyorsunuz. Tabii **Atari**'de öğretilen hüner modern savaş cihazlarına yetmez. Ama karşınızdaki "cansız" hedefe ateş etmesini öğreniyorsunuz. Hareket ediyor ama insan değil o. Adamın birinin şakağına silahı dayayıp tetiği çekemeyebiliriz. Ama bir düğmeye basıp birkaç bin kişiyi öte dünyaya yollarken tek düşüncemizin düğmeye zamanında, iyi bir ayarlamayla basmak olması gerekiyor; işte bu eğitimi de video oyuncaklarından alacağız.

Bu oyuncakların daha "açık seçik" ideolojik mesajları da yok değil. Örneğin **Missile Command** oyununda 45 adet füzecikle altı kenti hava hücumundan koruyorsunuz. Her defasında hücumlar biraz daha hızlı oluyor. Sonunda altı kent de kaybedilince önce ekranda **"The End"** (Son) yazıyor, sonra da ekran yavaşça kızarıyor, kıpkızıl oluyor. İkinci jetononuzu attığınızda kime karşı savaştığınızı biliyorsunuz artık. Tabii bütün video oyuncaklar savaşla ilgili değil. **Pac-Man** var, hani şu ekrandaki noktaları yuta yuta dolaşan sarı küre. Onun da başka bir hikayesi var. Bu adam (pardon sarı küre) 1982'de **Time** dergisi tarafından **"Yılın Adamı"** seçildi. Kitapçılarda en az beşaltı kitap gördüm **"Pac-Man'ı nasıl yenersiniz"** diye. Her biri yüzbinler satıyor. Her video oyuncak şirketi kendi **"Pac-Man"**ini çıkardı: **Bayan Pac-Man, Süper Pac-Man, Bebek Pac-Man** gibi. Milyonlar vuruluyor bu işten. Hele Türkiye gibi pazarlar da bu işe bir merak sarsa..

Şimdi denebilir ki yok vurgunmuş, yok savaşmış, ideolojiymiş falan; işte oynuyoruz, vakit geçiriyoruz, zaten daha iyisi mi var? Diyeceğim o ki, bu hepimizin başına büyük dert. Video oyuncakların elektronik tekellerinin ceplerini nasıl doldurduğunu, savaşı nasıl sevimli gösterip "insan" unsurunu unutturduğunu bilmek yetmiyor. Bugün onların yerine koyacak bir şey bulana kadar bu oyuncaklar yaygınlaşır, boş vakitlerimizi ve paramızı kibarca çekip alır ve buna karşı edilen her lâf da 'doğru' ama 'boş' lâf olmaktan öteye gitmez. Mahalle arasında futbol oynamanın, kahvede tavla, okey ve konken oynamanın modası geçiyor artık. Kimseyi doyurmuyor bu iş. Devletin de öyle modern spor tesisleri açıp gençliğin yaygın kullanımına sunmak, gençlik lokalleri açmak, amatör sanat faaliyetlerini desteklemek gibi bir derdi olmadığı ayan beyan ortada. Kalıyor size video oyuncaklar. Buna "Ne yapalım, kaderimse çekerim" deyip arabesk bir tavır almak gayet mümkün. Za-

ten insan denen yaratık düşünme illetiyle malul olmasa ve tabii biraz da param olsa, ben de gunde bir-iki saat hava saldırılarını defetmek, uzaylıları temizlemek ve sarı noktacıkları yemek gibi ciddi işlerle uğraşmayı seçebilirim.

Ama acaba başka bir seçim mümkün değil mi? Yani devletten ve "büyüklerimizden" medet ummadan, eski vakit öldürme biçimlerini hortlatmadan, bu video oyuncaklardan başka bir vakit geçirme biçimi bulunamaz mı? Mumkunse tek tek değil de topluca, mümkünse uçucu kaçıcı oyunlarla değil de sonunda ortaya ufak da olsa bir ürün çıkaracak biçimde. Bu konuda sizin bir öneriniz var mı? Varsa niye yazmıyorsunuz? Hani şu akla gelenleri, "Canım bu da olur mu, bu büyük iş, bunu kimse beceremez, bu boyumuzu aşar, hadi canım sen de" filan diye bir yana atıp, sonunda ya susan ya da çok akıllı, uslu, ama hiç de eğlendirici olmayan öneriler yapanlardan olmayın. Bırakın başlangıçta çılgınca gelsin fikriniz insanlara. Hep beraber **Atari**'ye karşı vakit geçirme yolları düşünelim, zor ve ulaşılmaz gibi de görünse önerileri tartışalım. Bakarsınız bunu becerirsek bir gün YÖK'e karşı önerileri de tartışmaya başlamışız.

Kikiki-Kokoko... **Ham-Hum...** Saylonlular... **Star Wars...** Grand Prix...

Bunlar yeni çıkan şarkılar değil, sadece 21. yüzyıl savaş oyuncakları. Sokak başları, kahvehaneler, özel eğlence yerleri bu tip canavarlarla dolu. At jetonu, sen de dal savaş alanına. Kıran kırana bir mücadele! 7'den 70'e kadar olmasa da, 5'ten 64'e kadar hemen herkes bu salgına yakalanmış durumda. Biz 6 kahvehane, 412 köşebaşı dolaştık

Gezdiğimiz kahvehanelerden birinde **Ufuk**'a rastladık. Her ay 15.000 TL'nin uzerinde parasını bu canavara kaptıran **Ufuk** ve O'nun yanı sıra bu işin diğer **pîr**leri artık bedavadan oynayabilecek duzeye gelmişler. Pîr **Neco** Saylonluları yok etmedeki komutanlık başarısını, savaş akademisinden sadece 4 oyunla mezun olarak kazanmış. Bunların yanısıra yakında doktor olarak, insan-

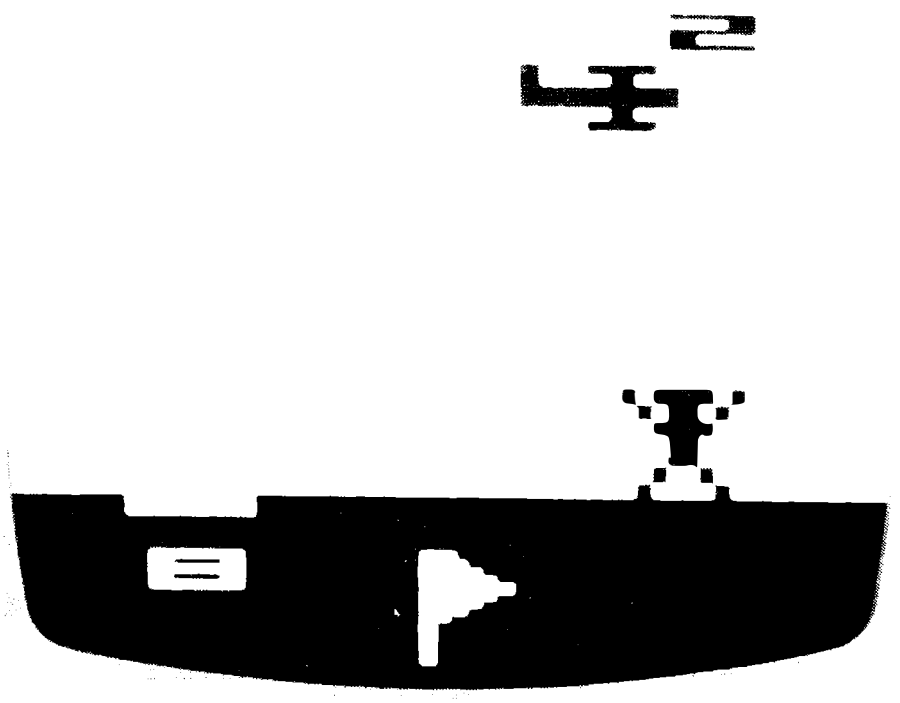

HAVA KOMANDOLARI

ATARİ'NİN HAVA KOMANDOLARI

Tabii buradaki hedef ve kahraman komadolar gerçek insanlar değil. Örneğin Amerikan Hava Kuvvetleri karargâhının füze bilgisayar komando tablosundaki şekiller de görünürde insan değil. Düğmeye bir basıyorsunuz, görünürdeki şekillerden biri siliniyor. Aynı Atari'deki gibi. Ama Hava Kuvvetleri karargâhındaki şekillerin sönmesiyle birlikte bilmem kaç kilometre ilerideki gerçek hedef de sönüyor. Yani bazı insanlar ölüyor. Görünürde yalnızca bir nokta ya da şekil sönüyor. Ama aslında insanlar ölüyor. Bu ise yalnızca oyun... Karışık işler canım!

İşte CANAVAR! Avına pusu kurmuş, bekliyor.

ları iyileştirecek **Hüseyin** ile **Cihangir**'i yarasaları yok ederken yakaladık.

Gençlik Parkı'ndaki T.V. oyunları pavyonuna girdiğimizde, makine şekline girmiş tam 30 canavar bizi dit dit, trata trata, ham hum, rın rırn, ciuv ciuv gibi kendi lisanlarından "hücum nidaları"yla karşıladı. Kulaklarımızı uğuldatan bu sese alıştıktan sonra, incelememize devam ettik. Bir canavarın doymak için; sabah, öğle ve akşam yemeklerinde ortalama olarak 200 jeton yediğini öğrendik. Bir jetonun 50 TL olduğu gözönünde bulundurulursa, aşağı yukarı bir canavar 10.000 TL'ye doyuyor. Grand Prix adındaki namertlerin 20.000 TL'ye bile doymadığına dair haberler, güvenilir kaynaklardan bize ulaştırılmıştır. Bu nedenle evinde canavar beslemek isteyenlere, fil beslemelerinin daha ucuz olacağını söyleyebiliriz.

Kendimizi feda ederek bu savaşlara katıldık. Önce "Toplanma Bölgesi" olan salondaki savaş alanlarını inceledik. Gözümüze kestirdiğimiz **Hırsız Araba** ve **Star Wars** makineleri için yaratıldığımızı anladıktan sonra, "İkmal-laşe Merkezi"ne vardık. Buradan jeton alarak savaş alanlarımıza ulaştık.

Jetonu canavarın ağzına atmamızla, canavar homurdanmaya ve gözlerinden renkli ışıklar saçmaya başladı. O da ne! Canavar İngilizce konuşuyordu. Tam biz dibi delik İngilizcemizle canavarın planlarını deşifre edecektik ki, adi canavar "GAME OVER" yazdı. Bunun oyun bitti anlamına geldiğini bildiğimizden, "Hırsız Araba"mızın emniyet kuvvetlerince yok edildiğini anladık. Bu yenilginin üzüntüsünün verdiği öfkeyle "Star Wars" makinesine geçtik. Bütün Saylonluları yok etmeye kararlıydık.

Burada da aynı şey başımıza geldi. Makineyi bir türlü çözemiyorduk. Her türlü türev ve integrale alışkın biz YOK kulları bu canavarın formullerini bir türlü çözemedik. Çevremizdeki 5-10 yaş arası komutanlar bize yardımcı oldu. Hayret ki hayret! İlkokul 4. sınıf öğrencisi **Selim** ne biçim manevralar yapıyordu. Oluşan ittifak sayesinde birçok Saylonluyu yok ettik. Ne var ki, kahramanca savunmamız 50 saniye içersinde düşürülerek son gemimiz de yok edildi. Düşman bir kez daha kazanmıştı. (Şu feleğin işine bak.) Biz de makineleri bırakıp, oynayanlarla konuşmaya başladık.

TEKNOLOJİNİN İLK HEVESİ

Cihangir— Bu oyunlar, ilerlemiş kompleks bir sanayinin insan faktöründe yarattığı çağdaş gereksinimlerdendir. Benim neden oynadığıma gelince, tekniğin yeni çıkardığı bir alette yeteneklerimizi son teknolojiye uyuş bazında değerlendirmek için diyebiliriz.

KRONİKLEŞTİRMEDEN OYNASINLAR

Hüseyin— Üç ay sonra doktor olacağız, bunaltıcı bir ders programından briç ya da bilardo oynayarak sıyrılmayı deniyoruz. Arasıra bu yeni çıkan dalgalara da takılıyoruz. Bu elektronik oyunlar kronik bir tutku haline gelmedikçe bence yararlıdır. En önemli zararları olarak ticari amaçla çalıştıranların keseye verdikleri zararlardır.

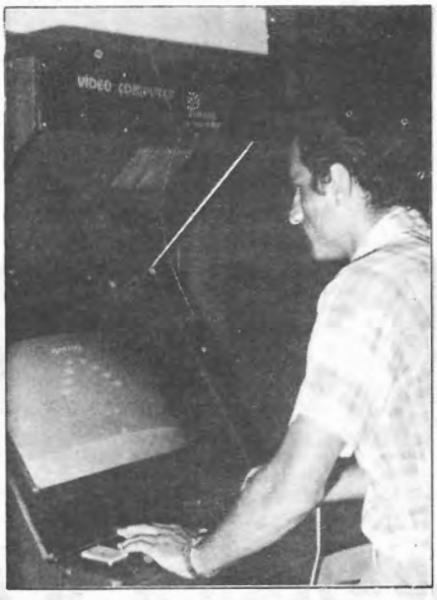

Dr. Hüseyin yarasaların kardiyografisini çekerken.

FINALLERDEN ÖNCE BİR KERE

Ufuk— Lise mezunu olarak bir işte çalışıyorum. Ayda elime geçen 30.000 TL'nin yarıdan fazlasını bu makinelere yatırıyorum. Harcadığım para ile kendime yeni bir makine alırdım. Aslında para sorun değil, makineler 50 TL'ye çalışıyor. Birisine gidip, telefon edeceğim, desen sana çıkarır, 50 TL'yi

5'ten 64'e herkes savaşıyor. Sloganımız çarşıdan dönerken sen de SAVAŞ!

verir. TV seyretmeyi sevmem ama bunun çekiciliği var, daha fazla uyutuyor. Eskiden bezik-briç oynuyorduk, şimdi varsa yoksa bu makineler. Gerçi hâlâ kağıt oynuyoruz, fakat eskisi kadar sık değil. Sadece biz yaştakileri değil hemen herkesi bu hastalık sardı. Bizim yeğen 7 zayıf getirdi, sonradan öğrendik ki, bu aletlere dadanmış. Bu makineler özellikle küçük yaştakileri, savaşa-şiddete yöneltiyor. (Burada arkadaşları Ufuk'a karşı çıkarak: "Ama karşındaki senin düşmanın, sen düşmanını yok etmez misin?" dediler.) Ne beklediğimize gelince, ben kendi adıma diyebilirim ki, rekor kırabilme sevincinin yanısıra boş vakitlerimizi öldürmek. Bugün Kolej'de basket oynamaya gittik, okul kapalı diye bekçi kovaladı. Sonrası malûm buradayız.

HARCADIĞIM PARAYLA MAKİNA ALIRDIM

Necdet— Ben bu oyunu 4 kez oynadıktan sonra gidiş yolunu keşfettim.

Şimdi devamlı rekor kırıyorum. Bu yüzden oyunlara artık pek para vermiyorum. Kahve sahibi ilgiyi toplamak için benim paramı çekiyor. Neden burada olduğumuza gelince:

Sabahın köründe maç yapmak için yola çıkıyoruz, sahası olan uzak semtlere gidiyoruz, sonuçta maç yerine kapılmış sahayı seyrederek temiz hava almakta var. Yorum size ait. Bu makinelerle özellikle büyük sınavlar öncesi oynamak insana bayağı moral veriyor. O anda imtihanı filan unutup karşındaki hedefleri yok ediyorsun.

Oynayanların çoğu, yaptıklarının fazla anlamlı bir iş olmadığını söyleyip, "Gene de oynuyoruz, ne bileyim" yollu konuşuyorlar. Azıcık arabesk bir tutum değil mi?

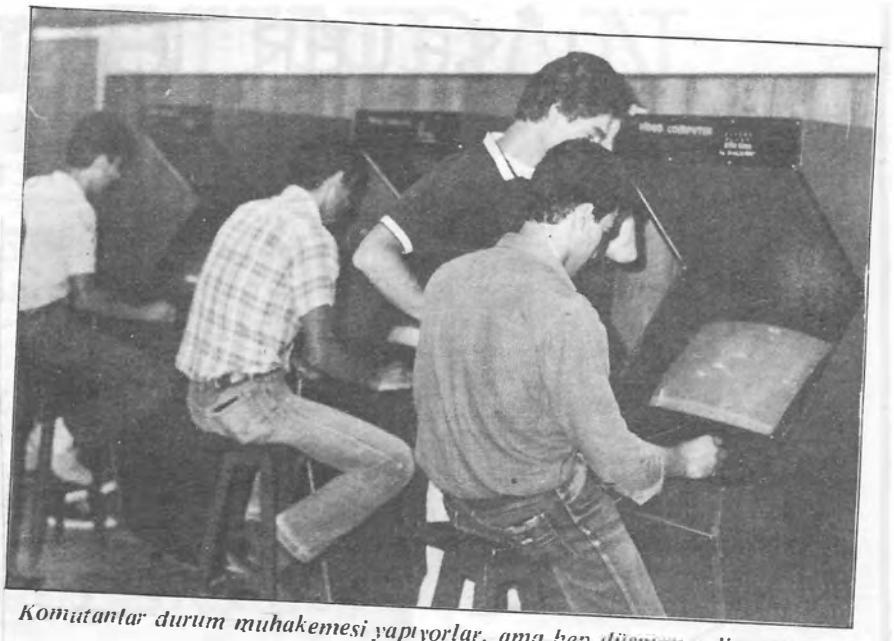

Komutanlar durum muhakemesi yapıyorlar, ama hep düşman galip geliyor.

İNSANLARI MAKİNELEŞTİRİYOR

Ahmet Refleks geliştirme Makinesi şeklinde lanse edilen aletlerden birinde (Ahmet'in tabiriyle "Ham-Hum" makinesi) birkaç hafta önce iki kişi biri yorulunca ötekisi yerine geçerek dönüşümlü olarak, 1 saat 45 dakika oynadı. Bu süre içersinde 1.400.000'nin üzerinde bir sayıya ulaştılar. Büyük bir ihtimalle de fiziksel gereksinimleri zorlayana kadar da oynarlardı, ne var ki kahveci geldi fişi çekerek oyuna son verdi. Daha sonra makineyi 100.00 sayıya programladılar. Buna rağmen birçok kişi makineyi çözümleyince mekanik olarak aynı hareketleri yaparak 100.000 sınırına ulaşıyordu, bu 20 dakika kadar bir zamanın makine sahibi aleyhine sürmesi demekti, sonunda çözümü makineyi 3 dakika ile sınırlandırmakta buldular. Bu makinelerin ref-

Video oyunlarının geliştirdiği zekâ değil, yalnızca refleksler. Hepsi aynı mantığa dayanan otuz farklı oyun... ancak Atari makinesinin kasasını geliştirir.

leksle filan bir ilgisi yok, çözüm yolunu keşfeden herkes mekanik hareketlerle makinenin programlanmış süresi boyunca oynayabilir.

SOSYAL FARKLAR YOK OLUYOR

Hakkı— Daha önceleri durumu çok iyi olanlar bu makineleri evlerine alıyorlar, bizim gibi orta halli ya da daha düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin fertleri arasında bir hoşnutsuzluk başlıyordu. Örneğin kardeşim eskiden bu aletleri aile durumu iyi arkadaşlarının evlerinde oynuyordu, şimdi bastırıyor 50 TL'yi istediği yerde, istediği zaman oynayabiliyor. Bu nedenden denilebilir ki ticari amaçlı makineler, elektronik oyunların kullanımında az da olsa sosyal farklılığı kaldırıyor. □

Günlerden 24 Eylül 1992

Her şey beni çok sıkıyor doktor. Dünyada anlaşılabilemeyen şeyler olmalı. Geçen gün gazetede okudum doktor, Frankenstein diye birinin yaşamadığı bilimsel olarak kanıtlanmış. Uzun gemileri de kısaltacaklarmış. Herkes apartmanlarda yaşayıp, süper marketlerden alış-veriş edecekmiş. Sürrealist hikâye ve romanlar yasaklanmış, sürrealist resim ise ahlaka aykırı ilan edilmiş. Düşünün doktor, Red-Kit ismini ansiklopedilerden ve telefon rehberlerinden çıkaracaklarmış, çocuklar iyi yetişsin diye. Korkunç koleksiyonlar yapmak, devlet iznine bağlanmış. Müzikte emprovizasyon yapanlar halk düşmanı ilan edileceklermiş. Yemekler 27 tür olarak belirlenmiş ve konserve halinde satışa sunulmuş. Herkese bir sıra numarası verildiğinde ve en iyi sanat türünlerinin televizyon reklamları seçildiğinde bunları anlamamız gerekirdi doktor.

Size çok kırgınım. Kulaklarıyla duymuşlar. Gayret gösterirsem bir gün iyileşebileceğimi söylüyormuşsunuz...

LİSELER İÇİN

SOSYAL GEOMETRİ : 1. DERS

PLANSIZ BİR BULUŞMA
(tesadüf değil)

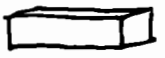

BULUTLARIN DİNAMİZMİ

BİR NOKTANIN KENDİNDEN KAÇIŞI

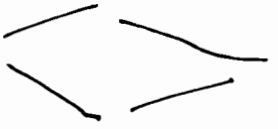

HUZURSUZ BİR ÜÇGEN

NOKTA İLE ÜÇGENİN
FARKETMEDİKLERİ KARŞILAŞMA

NOKTANIN ÜÇGENİ
MUHASEBEYE ZORLAYAN YÖNELİŞİ

SOSYAL EDEBİYAT : 1. DERS

Ke talım yarmu orgune
mede suz e ef ha-i lûf

BU BEYİTTEKİ KELİMELER HİÇBİR DİLDEN ALINMIŞ DEĞİLDİRLER. HER AYNILIK ANCAK BENZERLİK OLACAKTIR. AYRICA, YAZARIN BU KELİMELERE ANLAM ATFETMESİ GİBİ BİR MURADI DA BULUNMAMAKTADIR.

BÜTÜN BUNLARA RAĞMEN BEYİTİN ANLAMSIZ OLMADIĞI, VE HATTÂ GÜCÜ, ÇARPICILIĞI, HİKÂYESİ OKUNUNCA ANLAŞILACAKTIR.

SOSYAL ALFABE : 1. DERS

Tarık Günersel

ONDAN BUNDAN

Açlığa karşı kilometrelerce yürüyüş

Paul Hassett adlı bir İngiliz genci bu yılın başından beri yürüyor. Yılbaşında **Birmingham** yakınlarındaki **Hereford** kasabasından yola çıkan Hassett Avrupa'yı tek başına yürüyerek geçmiş, şu anda **Ağrı**'ya doğru ilerliyor. Yıl sonunda da **Bengaldeş**'e varmayı planlıyor.

28 yaşındaki, cam siliciliği yaparak hayatını kazanan Hassett birkaç yıl önce **Londra**'da **"Açlık Projesi"**yle ilgili kimselerle tanışmış. O zamandan beri de azgelişmiş ülkelerdeki açlık sorununu kendine mesele etmiş. Hassett'in politik hiçbir kaygısı ve bağlantısı yok. Doğu dinleriyle ilgili. **"Açlık sorununa tek başıma çözüm bulamam elbette. Ama bu sorunun gündeme gelmesi için elimden geleni yapabilirim"** diyor.

Hassett'in bu uzun yürüyüşten beklediği iki sonuç var. Birincisi yürüyüşü nedeniyle açlık sorununun gündeme gelmesi, tartışılması. İkincisi de **OXFAM** adlı, bağışlar yoluyla toplanan fonlarla fakir ülkelerde okul, hastane gibi yatırımları gerçekleştiren bir kuruluşa yapılan yardımların artması.

Yola çıkmadan önce oturup tam 300 tane mektup yazmış. Bunlardan 270'ini büyük şirketlere OXFAM'a bağışta bulunmaları için, diğer 30 tanesini de gazetelere yürüyüşü gündeme getirmeleri için yazmış. Pek olumlu cevaplar alamamış. Bir de tutup kraliçeye mektup yazmış. Ondan da bu yürüyüşün gündeme gelmesi için destek istemiş. Saraydan gelen mektupta kraliçenin çok istemesine rağmen saraya tahsis edilen bütçenin giderlerini artırabilecek bu tür desteklemelerden kaçındığı belirtilmiş. Hassett **"Halbuki ben parayla ilgili bir şey istememiştim"** diyor.

Yolculuk projesini açtığında arkadaşları büyük ilgi göstermişler. Ama iş birlikte yürümeye gelince hepsi yan çizmişler.

Hassett, tek başına günde ortalama 40 km. yürüyor. Hava kararıp, yorulunca yol kenarında uyku tulumunu açıp uyuyor. Yol boyunca karşılaştığı insanlarla muhabbet edip, neden yürüdüğünü anlatıyormuş Hassett. **"Fransız ve İtalyanlar pek ilgi göstermediler, 'Deli İngiliz' deyip güldüler. Yunanlılar ve Türkler ise açlıkla ilgili anlattıklarıma pek ilgi göstermemekle birlikte bana sıcak davrandılar"** diyor: **"Hatta Yenice diye bir köyde köylüler bana gece yatmam için köyün merasında yer gösterdiler, çok duygulandım."**

Hassett yolculuğunu bitirip, İngiltere'ye döndüğünde yol izlenimlerini bir gazetede yayınlamayı düşünüyor. **"Benim yürüyüşümün gündeme gelmesiyle yalnızca 10 insanı dünyadaki açlık sorunu üzerinde düşünmeleri konusunda etkilesem, bu benim için başarı olacaktır"** diyor.

KURGU

1.
KISAFİLM ŞENLİĞİ
3-11 KASIM 1984
ANKARA

ODAK SANATÇI GURUBU

Sevgili Arkadaşım

Seninle daha önce hiç karşılaşmadık. Ne yapıyorsun, neler yapıyorsun bilmiyoruz, tek bildiğimiz senin de bizler gibi bir amatör olduğun. Sen de sinema sanatımıza iddiasız ama özverili katkılarda bulunmaya çalışıyorsun. Bu çalışmalarının bazılarını çeşitli biçimlerde sergileyebildin belki, ama ne yazık ki biz bu çalışmalarını göremedik. Sen de bizim çalışmalarımızdan habersizsin öyle değil mi?

Sana vereceğimiz ilk haber böylesi bir fırsatla ilgili. ODAK Sanatçı Grubu 3-11 Kasım tarihleri arasında Ankara'da bir şenlik düzenliyorlar. "KURGU 1. Kısa Film Şenliği".

Bizler gibi kendi yağı ile kavrulan amatör sinemacıları birarada getirecek, birbirimizle tanışmamızı sağlayacak, ürünlerimizi sergilememize yardımcı olacak, yeni çalışmalarımız için bize omuz verecek bir şenlik bu... Profesyonel çalışmalar yapan kişiler, onların ürünleri ve düşünceleri ile tanışabileceğiz bu şenlikte. Yarışmalar, sergiler, gösterimler ve paneller yoluyla...

Sana sevindirici bir haberimiz daha var. Çeşitli kuruluşlar, düzenlenen yarışmalarda verilecek ödüller konusunda ODAK Sanatçı Grubu'na destek olmuşlar. Her biri bizi bir başka çalışmaya özendirecek ödüller bunlar. Amatör çalışmalara destek olan bu kuruluşlara yürekten teşekkür edelim seninle.

3-11 Kasım tarihleri arasında Ankara'da görüşmek dileğiyle.

Haydi kamera arkasına!

aile meseleleri

Anababaya karşı yapayalnız?

MEHMET ŞENOL

İlkokul kitaplarıyla tanışmamızdan beri aile, toplumun ufak bir modeli ve temel direği olarak sunulur. Evlenmek, sevdiğimiz biriyle birlikte olmak bu tanım gözönünde bulundurulduğunda ikinci planda kalıyor. Bir ailenin harbiden küçük toplum ve temel direk olabilmesi için, çocuklu olması gerek. Yerleşik ve resmi kanı bu. Gene ilkokul, ortaokul ve hatta üniversite kaynak kitapları söylüyor: "Modern çekirdek aile, ana-baba-çocuklardan oluşur..."

Burada, bizim ilgilendiğimiz konu, ailenin çocuk (veya genç) merkezli boyutu. Ailede, çocuk etrafında gelişen ilişkilerin oldukça belirleyici önemi var. Çünkü, çocuk olunca karı-koca, anne-babaya dönüşüyor. Bu iki insan arasındaki ilişkilere yeni birinin varlığı müdahale ediyor. Anne-baba'laşan karı-kocanın temel görevi, ilişkilerine müdahil olan ve bu yeni insana müdahale etmek, onu **yetiştirmek**. Aile Ahmet'le

İçinde bulunduğumuz dönemde, ailenin genç üzerindeki sınırlayıcı etkisini "göz açtırmama" noktasına yaklaştıran eğilim oldukça güçlü. "Küçük" toplum olan ailede "ideal" bir baba, kendini rahatlıkla "küçük hükümet" gibi görebilir.

Ayşe'nin arasındaki ilişki olmanın ötesinde, bir **kurum** olduğu için; temel direk olmak için işlevler, görevler yüklendiğinden dolayı, bir noktadan sonra herkesi bu **yetiştirme** görevi belirliyor. Ana-babamız için yetiştirmek, bizim için de yetiştirilmek, neredeyse hayattaki varlık koşulları haline geliyor.

Aile-bir vesayet kurumu!

Peki bu çekirdek ailede çocuk (veya genç) nasıl bir yere sahip? Varolan toplumsal değer yargıları, gelenekler, bir kişinin "adam olabilmesi" için geçirmesi gereken birtakım aşamalar saptıyor. Bunlardan en önemli olanları (erkekler için) askerlik, iş sahibi olmak ve evlenip 'kendi yuvasını' kurabilmek. Bunlar olmadıkça adam olması mümkün değil. Çünkü, gençliği döneminde yaptığı şeylerin hiçbirisi onu adam edecek güçte değil.

Bir anne-baba için çocuğunu adam edecek kurumlara sokmak ana amaçtır. Yani ebeveynler, doğurdukları andan itibaren çocuklarına bakmak ve onu sağsalim kendi yuvasını kurup, kendi hayatını kazanabileceği güce erişmesine kadar korumakla, bunun için gerekli imkânları sağlamakla mükellef hissederler kendilerini. 45 yaşındaki **Hasan Şahin**'in deyişiyle: **"Benim babalık vazifem: askerliğini yaptıracağım, evlendireceğim."** Bu yalnızca annebabanın kendilerinden üstlendikleri görev değil tabiî. Devletin yasaları da bunu aileye görev olarak vermiştir. Bunun adına **"vesayet"** diyorlar. İçinde bulunduğumuz dönemde anne-babanın koyduğu sınırlamaları genişleten ve ailenin görüşlerinin bir uzantısı sayılan ve resmi görüşü oluşturan **"muzur gençlik"** anlayışı var. Gençlerin kötü yola düşmelerini engellemek için en büyük görev anne-babalara yıkılıyor. Devlet adamlarının arada sırada "anne-babalar, çocuklarınıza sahip çıkınız" demelerinin nedeni gençlerin muzurluk yapmalarını engelleyebilmek için. Koruyucu-kollayıcı aile, gençliğe (yani çocuklarına) koyduğu bir sürü sınırlamalar ve yasaklarla, bu temel amacı gerçekleştirmeye çalışıyor. Böylece ilk dönemde, tamamen aileye, ana-babaya bağımlı bir genç ortaya çıkıyor. Böyle olunca, genci aile içinde kendi görüşleri, kendi tercihleri, davranış biçimleri de olabilecek bir insan, bir varlık olarak görmek giderek zorlaşıyor. Bu dönemde olduğu gibi, yürürlükteki politikaların, resmi demeçlerin vs. etkisinin yanında bu eğilimi güçlendiren daha kurumsal bir etken var: başta sözü edilen şey. Yani, anne-baba ile çocuk arasındaki ilişkinin bir işleve, göreve bağlı olması. Ahmet-Ayşe ve çocuk/genç İsmail arasındaki ilişki, yetişme-yetiştirilme ilişkisinin dışında tasavvur edilemez hale gelebiliyor. Kurum olarak aile, böyle tehlikeli bir potansiyeli barındırıyor.

Bu eğilimin, yukarıda söylediğimiz nedenlerin ötesinde bir temeli daha var. Yüzyıllarca haksızlığa karşı Tanrı'ya sığınan, her zaman "en güçlü-en adil" bir otoritenin olduğu bir toplumda anne-babanın da birey olarak davranabilmesinin önünde engeller var. Devletten aldığı "aile reisliği" yetkisiyle donanmış olarak, kendini "küçük toplum (aile)" içinde hükümet gibi gören babalar olabiliyor.

Aile bir kurum. Üyelerine "görevler" veriyor. Üyeler (insanlar) arasındaki ilişkiler görevlerin ardında görünmez olunca... iş karşılıklı mücadeleye dökülüyor. Anababa ile "ne koparırsak kârdır" diye iktidar mücadelesine girmenin getirdiği gerginlik, galip gelinse bile yıpratıyor, tüketiyor.

Geleneksel sorunlar, farklı tepkiler

Anne-babanın önceden belirlenmiş bir çizgide çocuğunu yetiştirmeyi ve onu bu çizginin dışına çıkarabilecek her türlü şeye karşı korumayı görev olarak aldığını söyledik. Özerkleşme çabalarının başlamasıyla bu çizgiden ilk sapmalar başlıyor. Çekirdek ailede, aile içi tavırların esnekliği özerkleşmede oldukça önemli rol oynayabiliyor. Ama bu özerkleşme eğiliminin baskın çıkmasındaki temel etki aile dışı dünya ile haşır neşir olmada yatıyor. Gencin toplumdaki diğer insanlarla kurduğu ilişki ona ailesinin hayatta tek örnek olmadığını öğretiyor. Konuştuğumuz birçok genç ve anne-baba, sorunların başlangıç noktası olarak bunu görüyor. **Hasan Şahin** 45 yaşında ve bir resmi kurumda çaycı olarak görev yapıyor. Oğlu **Saffet** iki okul değiştirmiş, okumamış, evden kaçmış, babasının kendisi için açtığı dükkânla ilgilenmemiş. Bunların hepsi "tüketmiş" **Hasan** amcayı. Nedeni ise **"Saffet'**in arkadaşları". Onlar kötü yola düşürmüşler oğlunu. **Bülent** 16 yaşında, kahvede çalışıyor. Genel anlaşmazlıklardan birisi olan "para kazanma" sorunu yok. Ama, **Bülent'**in ailesi **"arkadaşlarından bazılarının kötü olduğunu söyleyip ayrılmasını istiyorlar"**. Toplumda ailenin hoş görmediği birçok ilişki, onların "kendi çocuklarına uygun" olmadığını düşündükleri birçok insan olabilir. Gencin böyle birisiyle ilişkiye geçmesi bir tür ayaklanma olarak alınıyor. Örneğin, ODTÜ öğrencisi **Levent**. 23 yaşına gelmiş, şunları söylüyor: **"Kız arkadaşlığının dine aykırı olduğunu söylüyorlar. Onlara göre benim davranışlarım dine aykırı."**

Aile, örneğin, çocuğunu okutmak gibi asli bir "görevini" yerine getirmeye çalışırken, bunu "baskı"ya dönüştürebiliyor. Annesi de babası da eğitimci olan **Menginur** şimdi üniversiteye girebilmek için uğraşıyor ama, **"Bu yüzden bana diğer ailelerden daha çok baskı yapıyorlar. Sürekli çalışmamı istiyorlar. Üzerimde çok çalışma zorlaması var"** diyor bu arada. **Savaş**, 17 yaşında ve bu yıl büyük bir ihtimalle belge alıp okuldan atılacak. **Menginur**'un tersine **Savaş, "Annem cahil, bana ders çalış demekten başka bir şey bilmiyor"** diyor. Okumak ve ders çalışmak konusunda ailenin gence yaklaşımı, kabaca **Güray**'ın sözleriyle özetlenebilir, galiba: **"Ders çalışınca iyiyiz, çalışmayınca kötü oluyoruz."**

Anlaşmazlık konuları çok çeşitli: Sigara içmek, ayrı oda isteği, harçlık, dışarı çıkma, siyasi görüş, müzik türü, erkek arkadaş vb. Bu liste uzatılabilir. Erkeklerin ve kızların bir de cinsiyete bağlı sorunlarının ayrı bir yeri var. Özellikle kızların dertleri oldukça fazla. Lise sonda okuyan **Serap** şöyle diyor: **"Misafir gelince yanlarına çıkmalıymışım.**

Anababa ile çocuğun önlenemez çatışması

Doç.Dr. HALÛK ÖZBAY

Yaygın olarak kullanılan bazı kavramlar var ki, yanlışlığı ya da doğruluğu tartışılmaz olmuş. Neden bu kavramlar tartışılmamaktadır, bilinmez. Uzun zamandan beri kuşak çatışması kavramını düşünmekteyim. Sınırlı sayıda çalışmacı da bu kavramı düşünmekte. Bu konuyu düşünmeye başladıktan sonra birçok kişiye sordum: Nedir kuşak çatışması? Varolduğunu kabul ettiler ancak içeriği konusunda bilgileri olmadığını da farkettiler. Bir kısmı ise içeriğini bilmemelerine hayret etti.

"Kuşak çatışması varsa bu yaşlılarla gençler arasındadır. Yani yaşlılar yenilikten uzak, değişime karşı ve tutucudurlar. Gençlerde ise durum tersinedir, yenilikten yanadırlar, değişime açıktırlar ve tutucu değildirler." Bu önermeler bence doğru değil. Gençler arasında tutucu olduğu gibi yaşlılar arasında tutucu olmayanlar vardır. Bu durumda kuşak çatışması ile ne anlatılmaya çalışıldığı açıklığa kavuşmuş değil. Bu kavram, içeriği pek net olmamakla birlikte günlük yaşamımızda kullanıldığına göre bir anlamı olmalı, diye düşünebiliriz. Hepimiz olayları kendi lehimize çevirebilmek için belli bir çaba içerisine gireriz. Mantık oyunları ile zeka gücümüz ile bilgilerimiz ve deneyimlerimiz ile bu çabayı ortaya çıkarırız. Sonuç eğer değerlendirmelerimize göre lehimize ise sorun yoktur, olduğu gibi kabul ederiz. Kuşak çatışması kavramı da aynı yaklaşımla ortaya çıkmış gibi. Çünkü yaşlısı da genci de bu kavramı benimsemiş durumdalar. Erişkinlere göre gençler tutarsızdırlar, dizginlenmeleri gereklidir; gençlere göre ise erişkinler tutucu ve örümcek kafalıdır, dinlenilmemeleri gerekir. Böylece **o anda** ortaya çıkan ve çözülmesi gerekli sorundan bu genelleme ile kurtulunmuş olur.

Kuşak çatışması deneyiminden asıl anlaşılması gereken anne-baba çocuk çatışmasıdır. Aslında olan da budur. Yoksa, ne genç insan tüm erişkinleri tanımakta, ne de erişkin insan tüm gençleri tanımaktadır. Anne-baba tüm toplumun temsilcileri değildirler. Belki belli bir parçasını temsil ederler. Anne-baba çocuk çatışması nedir? Neden çatışsınlar? Bu çatışmanın şiddeti nedir? Bu sorulara yanıt bulabilmek için ergenlik döneminin özelliklerini gözden geçirmemiz gerekmektedir. Ergenlik döneminde genç insanın çözmesi gerekli bazı sorunları vardır. Bunlardan bir tanesi de aileden çözülme yani bağımsızlığını kazanmadır. Kişiliğini bütünleme de diyebiliriz. Kişiliğin bütünleşmesi olayına yukarıdan baktığımızda gördüğümüz şey çatışmadır. Genç insan neyi ne kadar ve nasıl yapabileceğini öğrenmededir. Zorlanır, başarısızlıkları olur, öfkelenir, üzülür, sevinir, yılar yani birçok duygu ve düşünce birarada yaşanır ergende. Anne-baba gençteki bu gelişmeye endişe, huzursuzluk, sevinç, mutluluk, çaresizlik gibi duygularla izlemeye başlar. Anne-baba, çocuğunun yararı için neye ne kadar izin verecektir? Çocuğu neyi ne kadar yapabilecek güçtedir? Bu karmaşık uğraş ister istemez çatışmalarla doludur. Çatışma genelde uzlaşma ile sonuçlanır. Ancak bu uzlaşmanın hangi sürede sonuçlanacağı sorusunun yanıtı pek kolay değildir. Çatışmanın süresi ve şiddeti, ailenin değer yargılarına, toplumun oturmuş kurallarına, aileyi oluşturan bireylerin kişilik yapılarına, karı-koca ilişkilerinin sağlıklı oluşuna ve bunun gibi birçok değişkene bağlıdır.

Sonuç olarak kuşak çatışmasının olma-dığını anne-baba çocukları çatışmasının olduğunu benimseyebiliriz. Ayrıca bu çatışma şu ya da bu ölçüde kaçınılmazdır, ancak genelde taraflar bu çatışmadan ve sonuçtaki uzlaşmadan memnun kalırlar. □

Böyle şeyleri sevmiyorum." Bir kızın, okusun okumasın, evlat olarak görevi "annelerine yardımcı olarak anneliğe hazırlanmak" olduğu için, bu konuda birazcık gevşek davranma ailenin büyük tepkilerine neden olabiliyor.

Basın Yayın Y.O. öğrencisi **Satı**'nın derdi çoğu kızın derdi olsa gerek: "**Şu anda en büyük sorunum evden dışarı çıkmak. Ben gidiyorum demek çok büyük bir şey. Neredeyse olay oluyor. Erkek arkadaşlarımla ölçülü davranmalıymışım. Ben erkek arkadaşıma yanımda gezme diyebilir miyim?**" Aynı okuldan **Halide** kız olduğu için aile içinde söz hakkı olmadığından, cahil yerine konulduğundan şikayet ediyor. Bu sorun aslında sadece kızların değil, hemen tüm gençlerin paylaştığı bir sorun. Fakat, bir yandan gençlere aile içi konularda söz hakkı verilmezken, diğer yandan "kendi başlarına" bir sürü iş becermeleri bekleniyor. Özellikle erkeklerden. Sigorta takmaktan başlayıp **İnönü**'nün şu sorununa kadar uzuyor bu beklentiler: **"Babam gençliğinde sabah 5'te kalkarmış, benim de kalkmamı istiyor. Babamın kafasında kendi yaşadığının alternatifi yok. Tabii, kalkmıyorum ama istediğim gibi de yatamıyorum."**

Çözüm arayışları

Kısaca üzerinden gittiğimiz bu sorunlara gencin de anne-babanın da farklı yerlerden bakması, ortaya çatışma çı-

karıyor. Bu çatışma iki tarafın gösterdikleri tavra göre şiddetleniyor ya da belli aralıklarla kendini tekrar ediyor. Burada en önemli görülen şey her iki tarafın karşılıklı diyalogu. **Levent**, ailesiyle diyalogu denemiş ama bir başarıya ulaşamamış: **"Evde artık aramız-**

da çok az konuşma oluyor. İlişkilerimiz tamamen yüzeysel. Kendi sorunumu aileme açmıyorum." Halide, "Öyle bir duruma geldik ki koptuk artık, birbirimizle konuşmuyoruz" diyor. Gencin haklı olduğu bir şeyi savunması genellikle "saygısızlık" olarak nitelendiriliyor. Ya bu "saygısızlık" yapılmak zorunda kalınıyor, ya da "hiç görüş bildirmemek". **Halide** birinci yolu seçmiş önceleri ama gördüğü tepki yüzünden vazgeçmek zorunda kalmış. Bu arada sorunları tartışacak bir aile üyesi bulmak gibi bir sorun da var. Yasalarda evin reisi babadır. Babalar, özellikle kız çocuklarıyla ilgili konularda "ilgilenme görevini" anneler bırakıyor çoğu zaman. O zaman bir genç kızın sorunlarını tartışmada karşısına çıkan "muhatap" anne oluyor. **Satı**, sorunlarını oturup konuşarak çözme taraflısı. Ama bunu annesiyle yaptığı için pek bir sonuç çıkmıyor: **"Annem bana haklısın diyor, ama ya baban? O da sana kalmış bir şey diyorum. İkimizin arasında kaldı annem, rahatsızlık duyuyor bundan."**

İbrahim 26 yaşında, hem okuyup hem çalışan bir genç. Lisede okurken ders dışı kitaplar okuduğu için ailesiyle arasında sorun çıkmış: **"Kitap okumama karşı çıkıyorlardı. Ben evde yokken odama girip her şeyimi karıştırıyorlardı. Olmadık kavgalar çıktı. Üniversiteye girdik. Olaylar iyice artmıştı. Öyle büyük şeyler değildi benim yaptığım; okuyorduk, tartışıyorduk. Eve gelen arkadaşlarımla ders dışı şeyler konuştuğum için çok kızıyorlardı bana. Ben de odama çekildim. Evle ilişkilerim asgariye indi. Olaylar iyice artınca iş evlatlıktan reddetmeye kadar geldi. Babam ben evimde anarşist beslemem deyince ayrıldım, arkadaşımın evinde kaldım üç ay. Bu arada annem haberler yolladı, çok ezildi."** **İbrahim** sonra geri dönmüş eve, ama sorunların bitmeyeceğini anlayınca iş aramaya başlamış. Bulunca da ayrı evde bir arkadaşıyla yaşamaya başlamış. Evden ayrılmak, gencin kendine yeni bir ortam kurması... Çok önemli bir çözüm yolu gibi görünüyor. Örneğin **Levent** evden ayrılmayı düşünüyor. Başka bir çözüm yolu bulamamış. Ama... İşte **Levent**'in ama'sı: **"4 sene önce abim öldüğü için çok üstüme düşüyorlar. Ayrı bir eve geçmek istiyorum ama bu nedenle aramızda duygusal bir şeyler var. Bir türlü bırakıp gidemiyorum."** **Güray** da bu andan sonra ailesiyle arasında bir anlaşmanın gerçekleşmeyeceği inancında ama evden ayrılma yerine biraz daha beklemeyi uygun görmüş: **"Okul bitene kadar dayanacağım. Sonra bir yatılı okula gideceğim."** Aileyle ilişkilerin çok 'sıcak' bir nitelik kazandığı anlarda bazı geçici çözümler de ortaya çıkıyor. **Namık**, örneğin, para konusunda anlaşmazlıkların en üst noktada olduğu bir anda çözümü askere gitmekte bulmuş. **"O an evden gitmek çok iyi oldu"** diyor, ama şimdi gene işsiz ve üstelik bir de "evlenme" sorunu çıkmış. Tek çözüm, **Namık**'a göre iş bulup evlenmek. Bu geçici çözümlerden son zamanlarda bize

"Askerliğini yaptıracağım, evlendireceğim". Çocuk- ana baba ilişkisi vazifelerle belirlèndikçe, hayatta birçok şey "üstümüze vazife olmayan iş" oluyor.

güncel gibi gelen bir biçimi de yurt dışına çalışmaya gitmek. İsmini açıklamak istemeyen bir genç işsizliğinin sürekli kendisine karşı baskı unsuru olarak kullanıldığı bir anda karşısına çıkan bir fırsatı değerlendirerek Irak'a gittiğini ve rahatladığını söylüyor. Bu ara çözümler daha çeşitlendirilebilir. Evden ayrılmayı çözüm olarak seçenlerin karşısında olan bazı görüşler de var. Özellikle kızların bu konuda bir tür çaresizlikleri var gibi görünüyor. Yine **Satı** konuşuyor: **"Aslında düşündüğüm ayrı bir yerde oturmak ama, bunu yapamam. Ya uzak bir şehirde işe gireceksin, ya da evlendikten sonra. Öbür türlü ailem beni reddeder."** Bu görüşe **Halide** şöyle destek oluyor: **"Ortalığın durumu belli. Bekâra, hele kızsa nasıl bakıyorlar."** Kızlar için, görüldüğü kadarıyla en büyük engel, toplumsal konumlarının sarsılması düşüncesi. Erkeklerin düşüncesi de pek farklı değil aslında. **İnönü** evden ayrılmanın zor olacağını söylüyor. Neden mi? **"Bu, Türkiye'de yaşadığımızı unutmak demektir. Öyle bir toplum ki ailesinden ayrı kalan insanları baskı altına alıyor, kendini kabul ettiremiyorsun."** Evden ayrılma konusuna bir özlem veya hayal olarak bakılıyor. Topluma kendini

"Evimde anarşist beslemem" diye evden kovulan İbrahim, tekrar "geri alındıktan" sonra da sorunlar bitmeyince iş bulup ayrı eve çıkmış.

Okutmak için, çalıştırmak için, kötü arkadaşlardan korumak için, sigaraya karşı...

kabul ettirememek, bu çözümün hayal olarak kalmasına neden olan en büyük korku.

2 çocuklu **Yusuf Zaraoğlu**'nun sorumuza verdiği yanıt, genellemek sakıncalı olsa bile ev-içi çözümün kaderini yansıtıyor gibi: **"Çocuklarımla aramda hiçbir sorun çıkmadı. Ne denmişse o yolda yürüdüler. Evde otorite kurulmuştu. Herkes de uydu."**

Anne-baba ile gençler arasında çeşitli konularda çıkan anlaşmazlıklara bulunan çözümler çeşitli oluyor gördüğümüz gibi. Sigara içmek gibi bir konuda anlaşmazlık varsa örneğin, bu konu genellikle 'zor'la çözülmeye çalışıldığı için pek başarılı olamıyor. **Salih** sigara içilmemesi için dayaktan para vermemeye kadar çeşitli yolları denediklerini söylüyor ve ekliyor: **"N'oldu? Sonuçta gene içiyorum. Evvelden on tane içiyordum, zorladılar, şimdi bir paket oldu."**

Aile içi huzursuzluğa karşı gençlerin çözüm olarak gördükleri, sadece tepki olarak kalan bazı davranışlar var. En radikali, evden kaçmak. **Savaş**, sürekli evden kaçmayı düşünmüş. Kaçmak için seçtiği yer ise akrabalarının yanı! Aileye karşı bir şekilde tepki göstermek, gençlerden bazıları için "tehdit" unsuru olarak görülüyor neredeyse. **Saffet**'in durumu buna iyi bir örnek. Evden kaçtıktan sonra üç gün Sivas'ta akrabalarının yanına sığınmış, ama babası evden gelip bulduğunda geri dönmek zorunda kalmış! Evden kaçmanın bir diğer çeşidi, evlenme. Aile içi huzursuzluklar ve baskıların yoğunlaştığı anlarda en uzlaştırıcı çözüm bu. **Serap**, evinde olan sürekli huzursuzluk için böyle bir çözüm bulmuş: **"Bu, evlenip kurtulana kadar devam edecek"** diyor. Peki evlendikten sonra ne oluyor? **Serap**'ın kızı evden sıkılırsa ne yapacak? O da mı evlenmek **zorunda kalacak?** Bu, apayrı bir tartışma konusu.

Evlenerek, Libya'da çalışarak, akrabaya veya arkadaşa kaçarak rahata erenlerin sayısı fazla değil. En önemlisi, bunu yapan genç **"beni sıkan bu ilişkilerin yerine nasıl bir yaşam tarzı koymalıyım"** diye düşünmenin kıyısına bile yanaşmadan, yalnızca **"bunlardan nasıl kurtulunur?"** diye hesap yapmakla meşgul olabiliyor. İş gibi, (bizzat) evlilik gibi başka kurumlara sığınılıyor.

Ailenin, **kurum** olarak, "üyelerini" bireyler-insanlar olmaktan çıkartıp "topluma adam yetiştirme" görevi çerçevesinde işlev görenler haline getiren bir mekanizmaya sahip olduğundan sözetmiştik. Anne-babasını "insanlar" olarak değil, "kurtulunacak bir merci" olarak görmek, arka yoldan gene bu ilişkiye bağlı kılıyor insanı. İsteklerini, haklarını ebeveyne karşı özgürce ifade etme çabası, "iktidar mücadelesi"ne dönüştüğü anda, evden kaçıp gidenlerin başka insanlarla eşit düzeyde ilişki-

Kızların aileleriyle daha çetrefilli sorunları var. Satı, "Ne yani, erkek arkadaşıma yanımda gezme mi diyeyim?" diye isyan ediyor.

lere girmeleri de güç olabilir.

"Sözden dışarı çıkmayan efendi çocuk-muzur ve asi genç" ayırımı, bizim dışımızda dayatılan bir ayırım. Burada taraf olmak değil, bu konumları aşarak, kendi oluşturduğumuz kişilik ve konumumuzu dayatmak önemli. Ne koparırsak kâr değil, yani! Bir şeyler koparmak yerine, başka bir ilişkiyi kotarmak... □

SORUNLARINIZ...

Herkesin ailesiyle sorunları var. Uç noktası, Ayın Mektubu'nda "İZMİRLİ"nin yazdıkları, belki. Ögüt için değil; ama bu sorunları tartışmak için, dergiye yazmanızı bekliyoruz.

SAVAŞ ÇOCUKLARI

FOTOĞRAFLAR: **COŞKUN ARAL/ *SIPA PRESS-MİLLİYET***

Lübnanlı çocuklar bilya oynayamıyor; babaları onları kaleşnikofla sevindiriyor. Gördükleri eğitim: marşlar. İrlandalı çocuklar, İngiliz askeri karikatürlerine ateş ederek oynuyorlar. Çocuklara yazık? Ama, bu ülkelerde savaşmayana yer yok!? ...

Eylülün biri Dünya Barış Günü. Her gün dünyanın dört bir yanında seksendokuz savaş oluyor. Savaş ölümle eşanlamlı bir kelime neredeyse. Yani şu insanın doğuştan sahip bulunduğu vazgeçilmez ve devredilmez haklarından olduğu söylenen yaşama hakkının falan tam karşıtı olan ölümle. Şöyle ya da böyle, bu ya da şu nedenle bu savaş denen **oyuna** çocuklar, gençler de dahil. Kimi zaman seyirci, kimi zaman da bilfiil savaşın içinde ölme hakkına sahipler.

Her tarafta bu kadar savaş varken, bunun birkaç misli barış lafı dolaşıyor ortalıkta. İnsanın "doğal hali" olan barış halinin, çeşitli musibetler ve kötü emeller yüzünden bozulduğu söyleniyor.

Hangi barış?

Dünya barışı, iş barışı, çalışma barışı... Barış yapmak, barışmak... Barış ile yakından ilgili bütün kavramlar, onun kendiliğinden, hatta **savaşla zıt** bir şey **olmadığını** gösteriyor. Barışmak için, hep iki **taraf** gerekli. Bu iki tarafın **barışmak** gibi bir edimde bulunması, barışın kendiliğinden olmadığını düşündürüyor. Barış durumu, genellikle, aslında barış halinde olmayan bir ilişkinin taraflarının oturup, karşılıklı güçlerini tespit ederek; belirlenen güç dengesine göre ilişkiyi birtakım kurallara bağlamaları anlamına geliyor. Eğer "doğal durum" zaten barışsa, insanlar neden özel olarak biraraya gelip tekrar barışsınlar?

Bunu söylememizin nedeni, insanlar arasında "doğal" ilişkinin savaş ve kavga olduğunu düşünmemizden değil. İnsanların "doğal" halleri diye bir şey olmadığına inanmamızdan. Bu bakımdan savaş ve barış da birbirlerinin zıtları, ak ile kara değil. Çıkar çelişkisine ve güç dengelerine dayanan bir ilişkinin belli evreleri oluyor - bu evreler barış/savaş ekseninde tanımlarını buluyorlar.

Dünyanın her yerinde devlet büyüklerinin çeşitli üslûplarla dile getirdiği "elbette biz de barış isteriz ama düşmanlarımız..." gibi yaklaşımları, varolan çıkar ve güç ilişkilerini, barışın sürekli ve doğal bir durum değil, bir **uzlaşma** olduğunu örtbas etmeye yarıyor. Zaten bu iddia genellikle "barış için savaşanları" haklı göstermek için kullanılıyor. Almanya'daki bir duvar sözü akla geliyor: **"Barış için savaşmak bakirelik için sevişmeye benzer."**

Savaş sektörü

Kavram olarak barış ve savaş, oldukça bulanık. Ama bir **endüstri** olarak savaş, gayet rahatlıkla anlaşılabilir. Bu sayfalardaki fotoğraflardan bunu çıkarmak hiç de zor değil. Bu anlamda savaş ve savaşın gereklilikleri, uğruna savaşılan şeyin üzerinde bir anlam kazanıyor. Sürekli silahlanmak, hele nükleer savaş teknolojisinin mantığı geçerlilik kazandıkça, neredeyse "bilimsel olarak", "mantıken" vazgeçilemeyecek bir nitelikle meşruiyet kazanıyor. Böylece savaş, "doğal" olduğundan değil, ama bir endüstri olarak kendi mantığını geçerli kılarak "günlük yaşamımızın parçası" haline geliyor, olağanlaşıyor. **Coşkun Aral**'ın anlattıklarından da bu çıkıyor. Hele nükleer savaş, "hiçbir zaman gerçekleşmeyecek" diyenler açısından bile, sürekli ona göre davranılacak, gözönünde bulundurulacak bir **olgu.**

Belli güç dengelerinden bağımsız biçimde savaş ve barışı birbirine karşıt kavramlar addedip kesin bir ayırım gibi sunmak, oldukça suni bir şey. Onun için; savaşın karşıtı olduğundan değil, savaş/barış/ateşkes vs. güç dengelerine dayanan bir dünyayı değiştirmek umudu ve iradesinin sürekliliği düşüncesiyle "barış".

Bir de tabiî, bir **endüstri** ve **gereklilik** olduğu ölçüde gündelikleşen, mantığını özerkleştiren savaşa karşı olmak anlamında **barış.**

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde giderek genişleyen barış hareketindeki gençlerin kafasına taktığı şey, hangi blokun veya ülkenin daha barışsever olduğu, ilk olarak kimin silahlanmaya ara vermesi gerektiği değil. Barış hareketini, bloklar arasındaki güç dengeleri değil, başlıbaşına **silahlanma** ilgilendiriyor. Silahlanma süreci, "bloklar-ötesi" bir anlam taşıyor onlar için. □

İRLANDA'DA, PANZERLERE KARŞI

Belfast'ın bir gecekondu mahallesi. IRA sempatizanı çocuklar, ellerindeki şişelere asit doldurup kasalara yerleştiriyorlar. Pencereden vurulan tencere sesleri ile çocuklardan biri bağırmaya başlıyor: "Bobi köpekleri geliyor, herkes siperlere." Gençlerden biri geniş mukavvadan yaptığı kalkanı alıp, polis landroverine şişeyi sallıyor. Landrover geri dönüyor. Kısa bir sessizlik. Sonra panzerler. Bu arada yanımdaki gençlere maskeli bir grup daha katılıyor. Gençler toplu halde gelen panzerlere doğru koşarak şişeleri fırlatıyorlar. Panzerlerden biri yanarken bir diğeri bize ateş ediyor. Yanımda bulunan sekiz-dokuz yaşlarında bir çocuk başına isabet eden plastik mermi ile yere düşüyor. Yaralı çocuk, kısa bir süre sonra, hastaneye götürülmek üzereyken ölüyor. Cenaze töreninde gene arbede. Yeni bir saldırıya karşı bölgeyi daha iyi savunmak için, çocuklar kaçırdıkları kamyonları mahalle girişlerinde deviriyorlar. Kamyonlar yakılıyor.

Korkusunu göstermiyor çünkü silahı var, sorumluluğu var

Coşkun Aral, muhabir. Ama bildiğimiz basın toplantısı muhabiri değil. Uluslararası fotoğraf ajansı Sipa Press ve Milliyet adına savaş muhabirliği yapıyor. Afganistan, Lübnan, İran, İrlanda gibi savaşın günlük hayat olduğu bölgelerde yaşıyor. O günlük hayatın nasıl bir hayat olduğunu Coşkun Aral'la konuştuk.

— Savaştaki çocuklar, gençler "ne halde"?

Aral— Ailesi, arkadaşları, çevresi, örgüt, erkek ideolojisiyle bütün korkularını bastırıyor. Fotoğrafların birinde görülen küçük silahlı asker var ya. Yüz ifadesi ağlamakla gülmek arasında. Korkuyor. Ama o korkuyu gösteremiyor, çünkü ellerine silahlar verilmiş, sorumluluk verilmiş.

— Bu çocuklar gönüllü mü?

Aral— Gönüllü olmak zorunda. Örneğin Lübnan'da ülke Hıristiyan-Müslüman olarak ikiye bölünmüş. Müslümanlar milis kuvvetlerine, Hıristiyanlar Falanjistlere katılıyor. Orduda, üst düzeydeki kişiler, halktan orduda savaşacak kişi bulamıyorlar. O zaman ne oluyor? Çocuklar! 11 yaşından 30 yaşına kadar olanlar, diye askere çağırıyorlar. Türk parasıyla 40-50 bin lira para veriyorlar.

Bir tokat atsan yere düşecek, ama elinde bombayla korkutuyor seni.

— Peki, buna karşı bu ufak askerlerin çocuksu hareketleri oluyor mu?

Aral— Oluyor tabiî. Sırtında kaleşnikofla top oynayan çocuklar gördüm. Meşela dört sene önce, Batı Beyrut'ta, Yeşil Hat'a paralel bir mahallede çocuğun biri oyun oynarken roketi ateşliyor; karşı otelin üst katında 20 kişi ölüyor. Filistinlilerin Beyrut'u terki sırasında gördüm; babası, sevinsin diye 5 yaşındaki çocuğuna kaleşnikof veriyor. O da sağa sola ateş etmeye başlıyor hemen.

➡

BEYRUT'TA, BOMBARDIMAN ALTINDA

Batı Beyrut'un ünlü Hamra Caddesi sessiz bir gününde. Yirmi dört saat içinde aralıksız Beyrut'u bombalayan İsrail uçakları sivil halktan yüzlerce kişiyi canından etti. Ve kurbanların büyük bölümü çocuklar. Bombardıman, Hamra Caddesi'ndeki Filistin göçmen evlerini cehenneme çevirdi. Günlerce kapalı kaldıkları bodrum katından hava almak için çıkan bir Filistinli anne kucağındaki çocuğunu kaybetti. Tanık olduğum bu olayda çocuğuna bomba şarapneli isabet eden anne olayı ancak sığındığı bir bina girişinde farketti... Hamra Caddesi sessiz bir gününde. Sessiz hali bu. Oyuncağın makineli tüfek, roket olduğu bir yerde, sükunet başka nasıl olur ki?

— Çocuğu para kazansın diye askere gönderen var mı?

Aral— Tabiî var. Lübnan'da yaşamaya mecbur olan çoluk-çocuklu birçok kaçak var. Ailecek yaptıkları tek iş, savaşmak.

— Başka çocuklar yok mu, savaşmayan?

Aral— Doğu Beyrut'ta, zengin kesimde, geceleri diskoya filan giden çocuklar var.

— Eğitim durumu nasıl?

Aral— Lübnan'da, iç savaştan bu yana eğitim yok. Ama, mesela **Kaddafi**'nin ilişkiye geçtiği, kendi görüşlerine yakın örgütler var. Bunlar Lübnan'da, camiide filan okul açıyorlar. Okuma yazma öğretiyorlar, dini ve ideolojik eğitim de veriliyor.

— Çocukları bütün bu olan biten içinde yönlendiren ana motif ne?

Aral— Çocuğun yapısını incelersen, gücünü gösterebilmesi, kendini kanıtlaması için bir şeyler ortaya koyması lazım. İyi oyun oynar, güzel sanatlarla uğraşır, iyi taş biler. Lübnan'da bu özellikler kullanılmıyor. Bilya oynayacağı bir ortam yok. Okuduğu, öğrendiği olaylar hep aynı. Bizim doğuda bile öyledir. Biz küçükken güçlü gözükmek için bileklik takardık.

— Çocuklar uğruna savaştıkları "dava"ya inanıyorlar mı?

Aral— Babası, abisi inandığı için o da inanıyor. Mesela İrlanda'da, abisi **IRA** için savaşıyor. Çocuk da, doğal koşullarında, İngilizlere karşı kin biliyor. İngilizlerin yüzünden doğru dürüst evlerde oturamadıklarını, yemek yiyemediklerini, Katolik oldukları için hor görüldüklerini düşünüyor. Bu nefretini açığa vurmak için, kendinden büyükleri gibi, molotof kokteyli atmak istiyor.

— İrlanda'da eğitim ne durumda?

Aral— Katolik eğitimi ağır basıyor.

— Oyun?

Aral— Ateş yakmak, İngiliz karikatürleri çizip ateş etmek. Tıpkı İran'da **Saddam**'ın bir köpek olduğunun öğretildiği, Reagan kuklası yapılıp Amerikan bayrağının üzerinde yüründüğü gibi.

— Kız çocukları ne yapıyor savaşta?

Aral— Kızlar evlendikten sonra bu işleri bırakıyor. İran'da kadınlar-kızlar silah kullanıyor. Güney Lübnan'da kızlar yiyecek getirmek gibi cephe gerisi işlere bakıyor. İran'daki gibi, 15-16 yaşındaki kızlar 3-5 yaşındaki çocuklara eğitim veriyor.

— Ne öğretiyorlar?

11 YAŞINDA, LÜBNAN ORDUSU'NDA

İsrail Ordusu'nun Batı Beyrut'u terk etmesinden sonra başlayan Şuf Savaşı Lübnan'ın Müslüman ve Hıristiyan halkını karşı karşıya getirdi. Savaşın en yoğun günlerinden birinde Sul-el-Garp cephesindeyim. Lübnan ordu birlikleriyle birlikte. Askerlerin çoğu 13-15 yaşında. Tank düellosu altında, terkedilmiş bir villaya kendimizi zor atıyoruz. Bulunduğumuz binanın ön balkonuu isabet alıyor. Ellerindeki silahları kullanma imkanına bile sahip olmayan çocuk askerler ağlamakla gülme arasındaki bir ifadeyle korkularını belli etmemeye çalışıyor. Bu ölüm kalım bekleyişinde tek teselli sigara. Sigarayı bile tutamayacak kadar acemi parmaklar, gençlerin ölüme ne kadar hazırlıklı olduğunu gösteriyor.

Aral— Marşlar öğretiyorlar. Bir poster olayı kavratılıyor. Bu **Humeyni**'dir, en büyük odur, bizim dünyadaki temsilcimizdir, onun için gerekirse ölürüz...

— Çocukların ruhsal durumu..

Aral— Burada biz bir şey tartıştığımız zaman ileri gidersek sesler yükseliyor, en fazla kavga çıkıyor. Orada öyle olmuyor. Tartışma sert sesle başlıyor, anında silahlar ateşleniyor. Afganistan'da bir olay oldu. Direnişçi mücahitler, 16-17 yaşlarında, ordudan kaçtım diyen birini yakaladı. Sorular sordular, sonra kolunu sıyır dediler. Abdest alan müslümanların kol tüyleri aşağı doğru yatık olurmuş. Adamınki normaldi. Kurşuna dizdiler. Gene orada, benle Fransızca konuştu diye, bir çocuğa işkence yaptılar.

— Çocukların kendi aralarında hiyerarşi var mı?

Aral— Örgütlerin yaşı 18'den yukarı olan bir militan kesimi, onun altında da genç kesimi var. Ondan aşağı da çocuk kesimi. Çocuklar, daha iri yarı, daha güçlü olduğu, daha çok adam dövdüğü için büyükleri seviyorlar. Gençlerle muhatap olmuyorlar. Zaten büyüklerin saygınlığı, çok iyi kafa kesmelerinden. Falanjist partinin kurucularından **Beşir Cemayel**'in saygınlığı büyük. Çünkü çok iyi boğaz kesermiş, çok iyi adam öldürürmüş. Ama kendi aralarında, daha çok ateş eden, daha çok zıplayan-hoplayan hakim olabiliyor. Mesela Beyrut'ta 10-11 yaşında çocuklar yolumu çevirip kimlik sordular. Gösterdim, biri alıp yırttı. Başka biri, ***"hangi ülkedensin?"*** diye sordu. Türküm, dedim. ***"Müslüman mısın?"***, "Evet" dedim. Sarılıp öptüler. Kimliğimi yırtan bakakaldı. Kendi başına bir şey yapmaya kalkmıştı; yapamadı. Bütün hakimiyet beni öpen çocuğa geçti. Kimliği yırtanı da aralarından kovdular! Çay ısmarladılar bana.

— Ne konuştunuz?

Aral— Örgütlerinin güçlü olduğunu, şeflerinin iyi olduğunu, kazanacaklarını... sorunları bunlar...

— Başka sorunları. Mesela cinsellik.

Aral— Bak; evlilik öncesi cinsel ilişki kesinlikle yok. Evlilik, o koşullarda ancak aile içinden, yakın çevreden olabiliyor. Bunun dışında, birbirleriyle tokalaşmak, sarılmak gibi, çok ileri gitmeyen erkeklerarası ilişkiler yaygınlaşıyor.

— Ne okuyorlar?

Aral— Örgüt içi dağıtılan broşürleri okuyorlar. Radyo dinliyorlar.

— Ailelerini görüyorlar mı?

Aral— Görüyorlar. Ailenin erkekleri zaten savaş halinde. Savaşmayan kişiye o ülkelerde yer yok. Savaşta yerini almak zorunda herkes. □

AKIL HASTANESİNDE "BARIŞ" HAREKÂTINDAN SONRA

Savaşan ülkeler her ne kadar sivilleri hedef almadıklarını açıklıyorlarsa da bombardıman uçaklarının attıkları bombalar çoğunlukla sivil yerleşim bölgelerini, okulları ve hastaneleri buluyor. Ve kurbanlar siviller, yaşlılar, kadınlar, çocuklar, hastalar oluyor. Son olarak İsrail'in Beyrut **Barış harekâtında** bombaladığı akıl hastanesinde onlarca çocuk ölmüştü. Çatısında Kızılhaç'ın arması bulunmasına karşın, Beyrut Akıl Hastanesi saatlerce bombalanmış, yerle bir edilmişti. Özellikle hastaneyi bombalarken fosfor bombaları kullanılmıştı. Bu katliamdan sağ kurtulan çocukların bir bölümü, günlerce, alev alev yanan kollarını bacaklarını kestirmek zorunda bırakılmışlardı... İşte, bu çocuklar, akıl hastanesinden geri kalanlar...

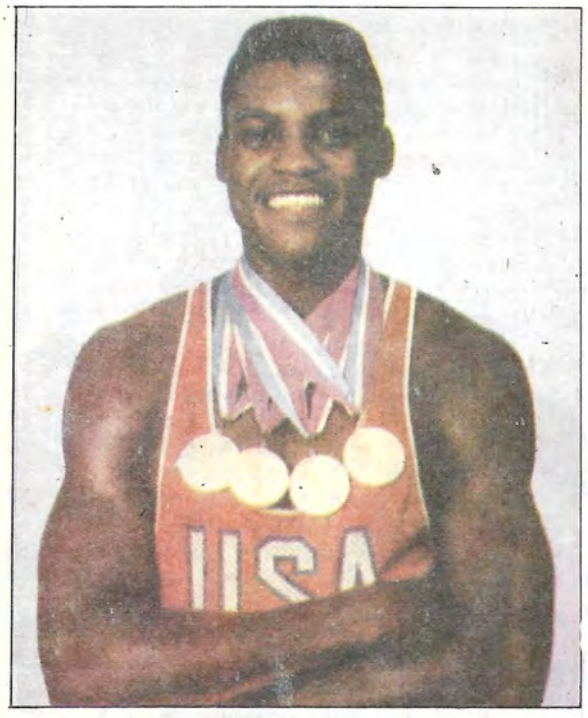

Carl Lewis. Dört madalya aldı. Jesse Owens'ın efsaneviliğine ortak oldu. Lewis amatör. Bütün işi gücü, müsabakalara hazırlanmak. Bir de işte reklamlar filan...

Carl Lewis'i Darüşşafaka mı yetiştirdi?

Kutsal olimpiyatlarda ne siyaset ne para var, maksat spor olsun

Sovyetler Birliği'nin ve "bir kısım ülkelerin" olimpiyatları boykot etmesinden sonra, spora siyasetin karışıp karışmadığı tartışması gene alevlendi. Bu konuda, **Cumhuriyet** gazetesinin olimpiyat eklerinde **"Olimpiyatların Tarihi"**ni yazan **Kurthan Fişek**, olimpiyatların tâa başından itibaren siyasal olduğunu anlatarak tartışmaya yeni bir boyut getirdi.

Olimpiyatların kutsallığının daha önemli bir unsuru da, amatörlük. Katılan sporcuların amatör olup olmadıkları, bu iş için para filan alıp almadıkları araştırılıp duruluyor. Sporun para için değil, "spor olsun diye yapılmasının" fazileti zedelenmesin diye vaazlar veriliyor. Peki bu kutsal ilke ne denli geçirli?

Profesyonellik, para demek mi?

Bunun için, önce şu soruyu sormalı: Profesyonellik ne demek? Profesyonelliğin temel tanımlayıcısı, para vaziyetleri. Ama, bir işi profesyonelce yapmanın aslında çok daha önemli olan bir sürü yan etkisi var: Yaşamın her anının o işle dolu olması, düşünce ve kas enerjisinin büyük bölümünün yapılan işi geliştirmek, sürdürmek için kullanılması; yapılan işin kişinin belirleyiciliğinden çıkıp, onun hayatını belirlemeye başlaması. Bunun da getirdiği bir tek boyutluluk var: Bütün hayata, mesleğin penceresinden bakmak, boş zamanın asgariye inmesi ve insanda başka şey düşünecek takat bırakmaması. Televizyonda gösterilen **Altın Kız** dizisi, bunun yalnızca azıcık abartılmış bir örneği.

Bugün olimpiyatlara katılan sporcuların, yukarıda anlatılan anlamda bir "meslek adamı" olmadıkları söylenebilir mi? Söylenemez. Hatta aksi bile söyleniyor, "sporcu başka işle ilgilenmemelidir" deniyor, "devlet imkân vermiyor, bizimkiler çok az çalışabiliyor. Günde 5 saat yüzmeleri, koşmaları, vasaire yapmaları gerekir" deniyor. Günde beş saat antreman yapan, yaşamını yarışmalara hazırlanmakla geçiren biri, isterse hayatında para yüzü görmemiş olsun; amatör sayılabilir mi?

Zaten Batı'nın "altın" sporcularının geçimleri -adı "maaş" olması gerekmiyor- çeşitli kurumlarca garanti altına alınıyor. Bu para işine fazla takmamak gerek; asıl ürkülecek şey, sporun meslek haline gelmesi -bu ürkülecek şey de gerçekleşmiş durumda.

Ertelenip yokolan zevk

"4 sene çalışıp **sonunda** olimpiyat şampiyonu olmak" da, spor dünyasının kutsal formüllerinden biri. Aslında içinde çok acı bir düşünceyi barındırıyor; spor, zevk için, "spor olsun diye" yapılmaktan çıkmış, 4 sene sonraki (veya daha küçük organizasyonlardaki) **sonuç** için beceri kazanma, tekniğini geliştirme olayına dönüşmüş. Bilim adamı **Ernest Mandel**, bir kitabında, eski Uzakdoğu toplumlarından birinde, insanların durumun kaç kaç olduğuna, kimin kaç gol attığına bakmadan top oyunu oynadıklarına ilişkin bulgular olduğunu yazıyor. Mahalle arasında top oynamanın, basket oynamanın, yüzmenin, sonuç "kaç kaç" olursa olsun bir zevki vardır. Olimpiyatlardaki sporcu için, "kaç kaç" olmadan, hiçbir şeyin zevki yok. Bunun nedeni, sporun, üretken bir faaliyet, zevk alınan bir şey olmaktan çıkıp meslekileşmesi, teknik bir iş haline gelmesi.

Sporun "teknolojik" hale gelmesinin tek göstergesi fotoğraf makinesi üreten firmaların, saat ve zamanölçer endüstrisinin olimpiyatlara yaptığı çıkartma değil. Sporun uzmanlaşması, teknik bir iş haline gelmesi, bürokratikleşmesiyle birlikte gelişiyor. Kurallar ve kurumlar her şeyi yönlendiriyor. Olimpiyatlarda bazı sporculara haksızlık yapılması, en büyük tartışma konularındandı. Haksızlık olmazsa olmaz ki! Spor bir sonuç işi, şimdi. Bir düşünelim, son derece zevkli (seyreden ve yapan açısından) bir yarışmanın sonunda, yarışanlardan birinin diğerini salisenin bilmem kaçta biriyle geçmesi aslında, günlük hayatta, mantîken bizi ne kadar ilgilendirir? Sa-

lisenin o kadarda birinin, yapılan iş, gösterilen gayret karşısında ne önemi var? Ama hayır, bütün önem oraya yıkılıyor. Hakemler gidiyorlar, geliyorlar, ölçümler yapılıyor, bütün detaylara bakılıyor... Sonunda bir haksızlık oluveriyor. Bunlar öyle bir estetikle yapılıyor ki, sonuçta bu karışıklıktan zevk alır hale geliyoruz. Niye, kuralar böyle değil de şöyle olsaydı diye düşünmüyoruz? Mahalle maçında, penaltının nasıl atılacağı kafaya ve oradakilerin kararına göre belirlenir. Ama, olimpiyatlarda belirlenen noktanın milim kenarına çıktın mı, her şey "gayrı-meşru" olur. Mantıklı mı?

Olimpiyatlar, sporun en dev bürokrasisi. Kurallar, dereceler, teknikler yarışıyor. Bunun nedeni de, **Gençlik ve Toplum**'un 5. sayısında **Murat Paker**'in dediği gibi, "sporu yenme-yenilme ve reklam aracı olarak kullanma" değil yalnızca. Sporun tarih içerisinde "sağlık" işlevinin başta olduğu söylenemez. Oyun oynama/eğlenme'nin tarihi gelişimi içinde spor, bu bağlamdaki faaliyetlerden kopuk olmadan, (bu anlamda "zevk için") varolmuş. Zevkleri meslek ve mal haline getirme yönündeki kapitalist toplumun mantığı, sağlığımız kadar, zevk ve eğlence anlayışımızı da elimizden alıyor. Kurallara, dereceler, sağlayacağı kalp hacmi hesaplarına karşı direnmek için, "sağlıklı yaşam..." kadar, "zevk için ve kafamıza göre spor"da diyebilmeli. İnsanlar, "olimpiyat şampiyonluğu" gibi dolaylı (ve kısmen ertelenmiş) amaçlar yerine, o anki taleplerini karşılamak için, "spor olsun diye" spor yapabilmeliler; bu anlayış yerleşmeli. Yoksa sağlıklı da olamayız. □

Los Angeles Notları (TV'den)

Herkesin ağzını burnunu kırdık

★ Halkımız, dolduruşa gelme özelliğini bu olimpiyatlarda da gösterdi. Hıçkıra hıçkıra ağlayan spikerler, herkesi "hakkımızın yendiği" yönünde doldurdular. Gazeteler, uzun süre, "olimpiyatlardan çekilme" düşüncesi ile okuyucularını çalkaladı. Amerikalı sporcuların sık sık şampiyon olması hasebiyle televizyonda fazla gözükmeleri, "televizyonun bile hep onları gösterdiği" şeklinde yorumlandı. Muhtelif ülkelerden zenciler, bu sefer de Türk seyircisinin teveccühüne mazhar oldu.

★ Reşit Karabacak, olimpiyatların en şanslı sporcusu oldu. "Çirkin Amerikalı" tarafından yapılan fenalıkların kilit hedeflerinden olan Karabacak, güreş sırasında kolunun kırılması üzerine 8 milyon TL sigorta bedeli kazandı.

★ Mısırlı futbolcu Sıtkı, olimpiyatların en delikanlı sporcusu idi. İtalya-Mısır maçına alnında iki yara ile çıkan Sıtkı, sahadan atılmadan önce iki italyanı tekmeleyip birine kafa ve diz atarak dikkatleri üstüne çekti.

★ Türk boksörleri herkesin ağzını burnunu kırdılar. İbrahim Tatlıses ve Eyüp Can, milletimizin "çevire çevire dövme" eğilimlerini mıncıklarken; bir gazete, 54 kilo boksörü Turgut Aykaç'ın Mısırlıyla yapacağı maçın öncesinde, "Turgut bugün Mısırlıyı döverse bronzu garantileyecek" diye yazarak, "dövme-ağzını burnunu kırma" gibi kavramlara "International Board" (Uluslararası Kurul) normu niteliği kazandırdı. "Turgut"la "Eyüp" finalde kaybettiler. Yok, yok... dayak yemediler, bir yerleri de kırılmadı; yenildiler.

★ Gazeteler, olimpiyatların ekonomik yönünü de ihmal etmediler. Yorumlar, "kamplarda ve yolculukta harcanan 100 milyon liraya karşı yalnızca üç bronz aldığımız" merkezindeydi. Bu hesaba göre, aldığı onca madalyaya karşın, sadece kamplar için değil, oyuncuyu senelerce olimpiyata hazırlamak için yaptığı kallavi masraflar nedeniyle ABD çok kötü biçimde içeri girmiş oluyor. Bu işten en fazla kâr edenler, olimpiyatlara katılmayanlar. En doğrusu onlarınki; zaten altın sağlam değiltahvil filan almak daha anlamlı.

★ Bazı sporcularımız, her zaman olduğu gibi, sonuncu veya sonlara yakın oldukları yarışmalarda Türkiye rekorları kırdılar. □

Mary Decker. Düştü mü, düşürüldü mü? Penaltı pozisyonlarının efsanevi sorusu bu kez atletizmde. Çekilen yüzlerce fotoğraftan, "kendi düştüğü" ihtimalinin yüksek olduğu anlaşılıyor. Neyse canım, Haticeye değil, neticeye bakmalı. Kız elendi, gitti...

DÜDÜK

Yazan: Bülent Uğur BANOĞLU / Çizen: Yetkiner ULUKILIÇ

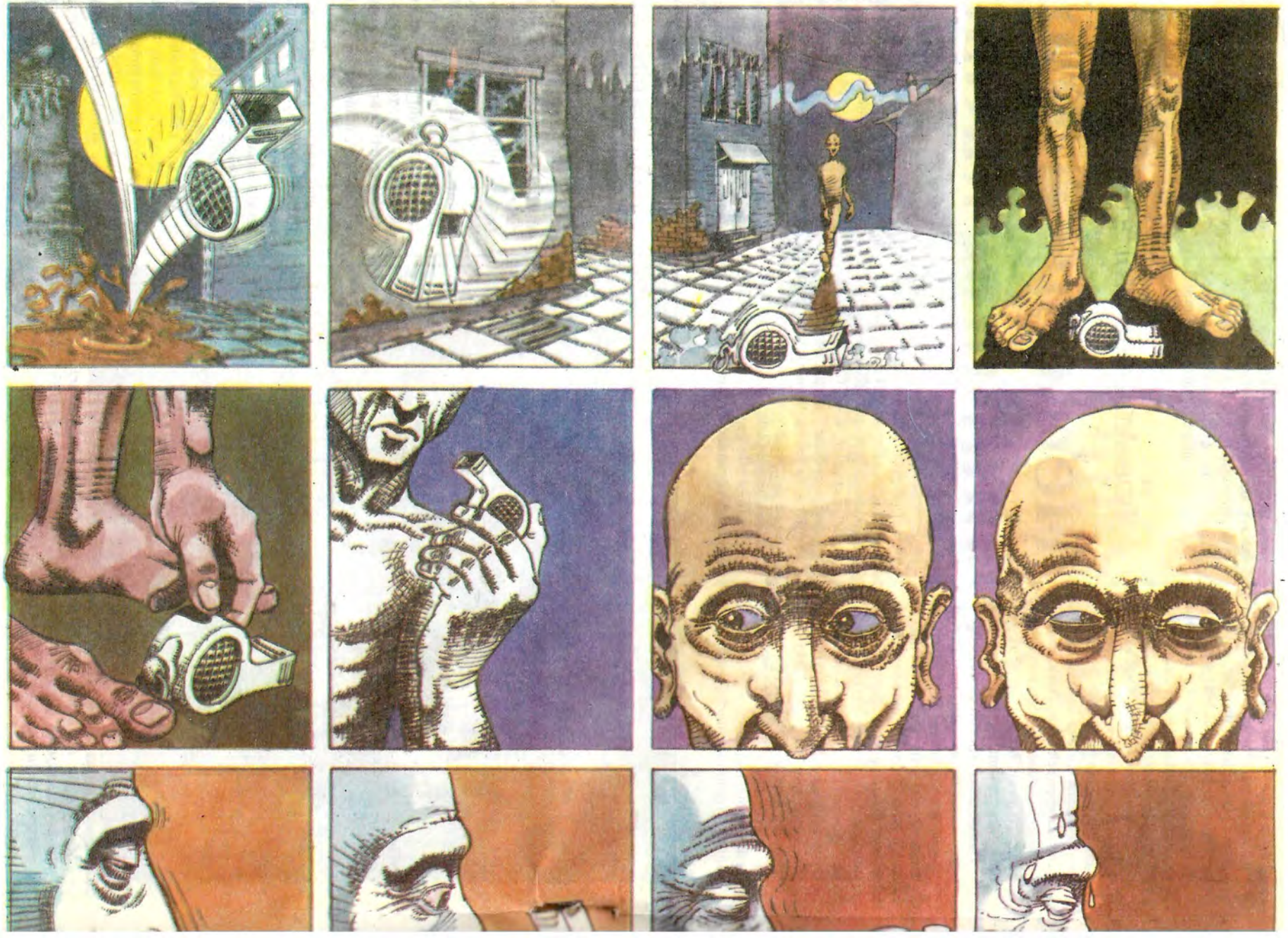

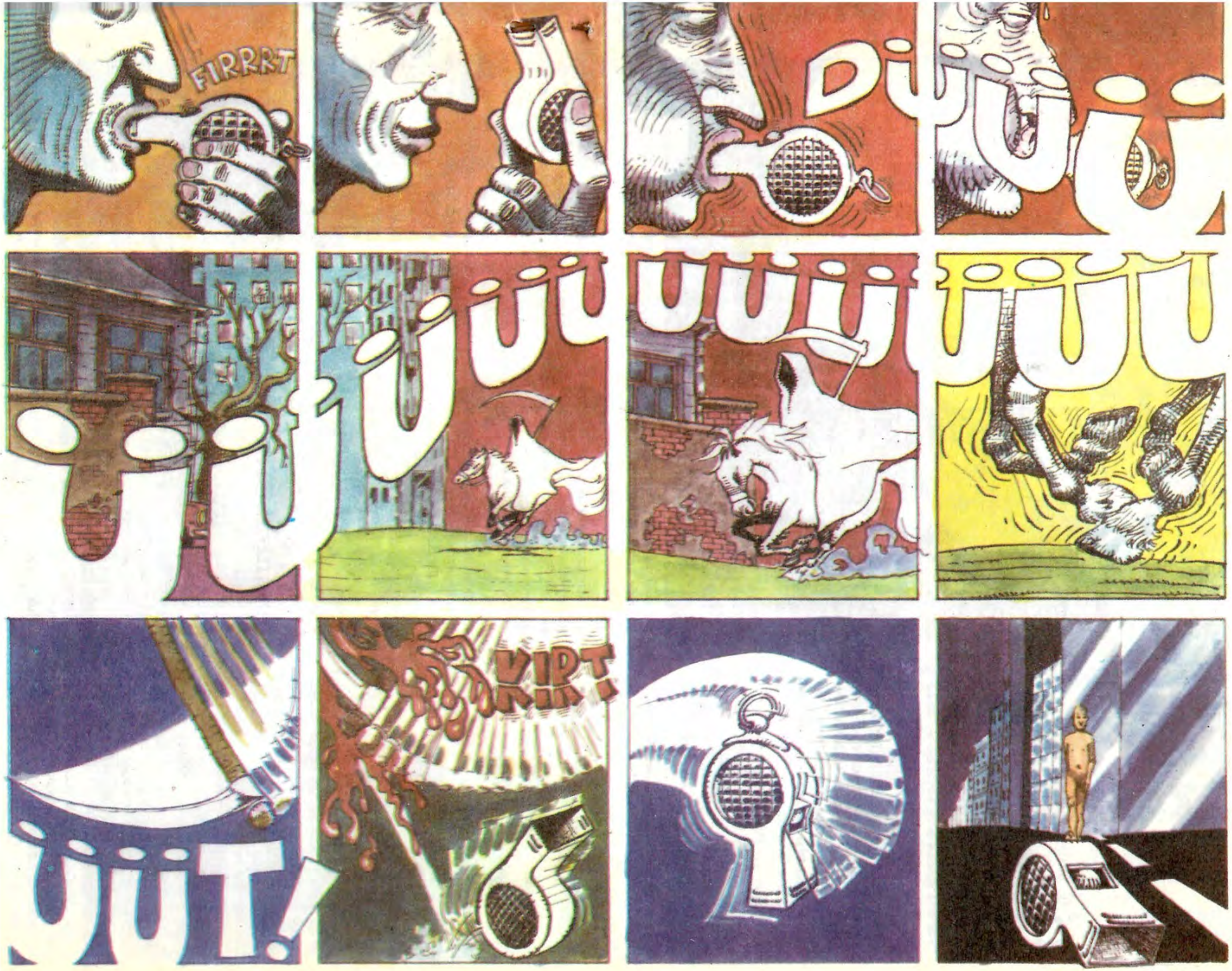

Genclik ve Toplum

TURİZM ZARARLIDIR!

KEMAL CAN

Bu başlığı, turizmin birtakım yanlış uygulamalarından doğan zararlar şeklinde anlamayın sakın. Yani öyle yuvarlak bir anlamı yok. Basbayağı, bildiğimiz, şu herkesin övdüğü, altın yumurtlayan turizm her yönüyle zararlıdır. Zararını azaltmak için B vitamini ile birlikte almanın da bir yararı olmaz. Zaten bu iş ilk ortaya çıktığında, ileride zararlı bir şey olacağını gösteriyormuş.

Turizm lafı, XIX. yüzyılda bazı İngiliz soylularının Avrupa'ya yaptıkları yolculuklar için kullanılmaya başlanıyor. O tarihten önce ve aynı zamanlarda da birçok insan Avrupa'ya, hatta daha uzaklara gidiyorlardı ama kimse onlara turist demiyordu. Ne zaman ki bu iş organize bir hal alıp, doğallığından uzaklaştı, insanlar için yeni bir "sosyal ödev" halini aldı, o zaman özel bir ad verme gereği ortaya çıktı. İşte böylece ortaya çıkan amaçsız gezme işi zamanla diğer halk kesimlerine de sirayet etti. İlk başlarda sadece rahat yolculuk sanatı sayılan turizm, sonradan daha geniş bir anlam kazanarak -bence bir anlamı falan yok ama neyse-, hızla gelişti ve XX. yüzyılda bir sanayi halini aldı. Başlarda, İngiliz soylularının tatil dilerine bir dertleri olmadığından, turizm ve tatil kavramları birbirlerinden kopuktu fakat günümüzün çalışma yaşamı bu iki kavramı birbirine yaklaştırdı, öyle ki bu iki kavram birbirinin yerine kullanılabilir oldu. Çünkü turizmin işlevi **yeni** tatil kavramıyla çok iyi uyuşuyor. Tatil her şeyden önce resmi bir şeydir. İnsanlara, üzerlerindeki birileri tarafından verilen "eğlenmek ve dinlenmek amacıyla çalışılmadan geçirilen devre"dir. Oysa yalnızca turizm açısından bile ele alsak, tatil olmayan zamanda da gezmek pekâlâ mümkün. En azından kaldığı şehri tanımak. Ama günümüzde gezmek, bulunduğun yerden ayrılmak olarak düşünülüyor. Bu bağlamda bulunduğu yerden ayrılan insan turist oluyor. Çevremizde gördüğümüz her yabancıya turist deme alışkanlığını da işte böyle kazanıyoruz. Ya turist olmak istemeyen ama gezmek isteyen insanlar varsa? Turizm böyle bir şeyi kabul etmez, her insanı kendi içinde eritmek ister. Her şeyin olduğu gibi, gezmek eyleminin de bir düzenleme içinde sürmesinden yanadır. Bu nedenle gezmek isteyen insan kendini turizmin kollarına bırakmalıdır. Oysa turizm, gezme işinin organize bir şeklidir ve gezme işini tek başına bir amaç haline getirir, yani yalnızca gezmiş olmak yeterlidir. İşte bu noktada kendi kültürü ile, kendi düzenlemeleri ile kendi yasaklarıyla da ve tabiî kendi olanaklarıyla zararlı bir şey vardır karşımızda.

> Turizm, kişisel zevkleri bile kurumlaştırır. Yaratıcı olun! Turizm olmayan gezmeler bulun...

> Turizm, bir türlü patlama olmadığı için ya da kirli olduğu için değil, kafadan zararlıdır.

Turizmin yarattığı "güzelliklerden" biri. Yerleşim merkezinin uzağında, kendi halinde kalmayı becerebilmiş bir kıyıya yerleştirilen devanası gibi bir SİTE.

TURİSTLER NEYİN PEŞİNDE?

Turizm insanlara en zararlı ve gezme eylemi için en köreltici şeylerden biri olan rahatlığı sunar. İnsanların tatillerinde ne yapabileceklerini programlar, bize ise aslında işlevleri farklı olmayan seçeneklerden birini seçmek ve turizmcilerin hazırladığı ortama en iyi şekilde kullanmak kalır. Kendi çabamızla, kendi istediğimiz gibi bir gezi ya da tatil turizmin dışına çıkamadıkça mümkün değildir. Hatta zorluk çekmek isteyenler için **zorluk turları** düzenleyen turizm şirketleri bile var. Yani biz kendi zorluğumuzu kendimiz çekemez miyiz? Turizm kişiliğe düşman olduğu için kişisel zevkleri bile kurumsallaştırır. Turizm her zaman kendi cemaatinin rahatını düşünür, bu nedenle de gittiğiniz yeri size uydurmaya çalışır. Siz de bavulunuzda kendi yaşamınızı taşıyarak dolanıp dursunuz ve döndüğünüzde birkaç hediyelik eşya dışında bavuldan yine aynı yaşam çıkar. Güya o kadar yer görmüşsünüzdür ama değişen hiçbir şey yoktur, yalnızca gezmiş olmak sizi doyurur.

Turizm değerleri denen güzellikleri yok eden, yine turizmin kendisidir. Bu işin ana mantığı tüketmek olduğu için tüm doğal güzellikler, tarih, insan hiçbir şey onun tüketiciliği karşısında duramaz. Böylesine tüketiciliği karşısında ürettikleri ise Kumburgaz, Bodrum, siteler, büyük oteller, izole turizm bölgeleri ve bol miktarda gri. Turizm kendi "malzemesi" olan güzelliklere nasıl saldırdığını gördükten sonra tüm varlığını dayandırdığını insanlara verebileceği zararları kestirmek güç olmaz sanırım.

Bir tatil kültürü içinde sürüklenen turistler, turizmin mantığıyla her güzel şeye (turizmin güzel diye nitelediklerine) saldırıyorlar ve tüketince yeni bir şeyi ve tükettikleri şeylerin kendilerinde hiçbir şey bırakmadığını da farkediyorlar. Çünkü turizm "bir şey almadan", anlamadan tüketmek için tüketimi öngörür. Ayrıca "normal" yaşamların

da yapamadan tüketmek için tüketimi öngörür. Ayrıca "normal" yaşamlarında yapamadıklarını biraz fazlaca abartılı bir şekilde gerçekleştirmeye uğraşmaları, her şeye acımasızca saldırmalarına yol açıyor. Otuz yıllık bir balıkçıdan motorunu kiralamasını isteyebilecek kadar duyarsızlaşabiliyorlar. Bulundukları yerden başka bir yere gitmek, rahatlamak ve eğlenmekten başka bir anlam taşımıyor. Rahatlamak tek başına hiçbir anlam ifade etmediği gibi aynı zamanda köreltici bir şey. Eğlenmek ise gittiğiniz yere ait olmayan bir şeydir. Herhangi bir yerde eğlenilebilir. Birkaç kişiye tatilini anlat deseniz, büyük çoğunluğu eğlencesini anlatacaktır ve göreceksiniz ki farklı yerlere gitmelerine rağmen aynı şeylerle eğlenmişlerdir. Yani gittikleri yerin fazlaca önemi yoktur. Böylece gezdik gördük demeleri de biraz saçma olmuyor mu? Fazlaca üzerinde durmak istemediğim ama turizmin temel dayanıklarından olan cinsellik de bu eğlencenin bir parçası. Cinselliğin, turizmin böylesi yaygınlaşmasının temel nedenlerinden olduğu, sırf bu iş için, karı tavlamak için yollara düşmüş insanların varlığından anlaşılıyor. Geçen sayımızdaki "Sultanahmet piyasasını" yaratan turizm, bir yığın gencin **"abi çıplak karılar ne tarafta denize giriyor?"** diye sorarak ortalıkta dolaşmasını nasıl karşılıyor acaba? Herhalde pek birşey söyleyememesi gerekir, çünkü tüm bunları yaratan kendisi.

Plaj. Bir anlamda yüzmek için ayrılan yer. Çoğunlukla, yüzmek için kuyruğa girilecek yere dönüşüyor. Dönüşmese bile, izinli/belirli yerler olmaları yeterince tatsız.

Ya gittikleri yerler! **Turistik belde** diye niteledikleri o yerlere ne oluyor? İlk olarak şunu belirtmek gerekiyor ki turistik belde lafı başlıbaşına hakarettir! Bir yerin niteliğine dışarıdan birtakım insanların karar vermesi ve belirlemeye çalışması hoş değil. Kaldı ki bugün "turistik beldelerde", "ah eski günler" diyenlerin yaş ortalaması düşerken, sayısı artıyor. Turizmin girdiği yerde artık her şeyi turizm mantığına göre düzenlemek gerekmekte. Tatilde bir yere gidecek insana turizm rehberinin sunduğu, o yerin turistik olanaklarıdır (yatak kapasitesi, restaurant,

➡

İşte kültür zehirlenmesi. Ama kimsenin şikâyete hakkı yok! Turistik belde, her şeyin ayağımıza geleceği bir yer ise... Gelen "eğlencenin" hoşumuza gitmemesi doğal. Şikâyet yok!

ZARARLIDIR

genel helâ vb.). İnsanlar gidecekleri yerleri bu verilere göre seçmekte. Gidecekleri yeri seçmedeki bu veriler onların gittikleri yere paradan başka bir şey bırakmayacak ve turizmin sunduğu olanaklardan yararlanmaktan başka bir şey almayacaklarını gösteriyor. Bir yere giden turistle o yer arasında mekân birliği dışında hiç bir bağ oluşmamakta. Hatta yazlık evi olanlar ve tüm yaz boyunca orada kalanlar için bile böyle. Bu kopukluk, aynı yerde iki ayrı yaşam biçimini karşı karşıya getiriyor. Kaynaşma falan sözkonusu değil. Daha önce de belirttiğimiz gibi kendi yaşamlarını yanlarında taşıyan turistler gittikleri yerlerde dönemsel de olsa bir kültür zehirlenmesi yaratıyorlar.

Gezmek, görmek iyi bir şey. Ama gezmenin "sosyal ödev" halini almaması, gösterilenlerin dışındaki şeylerin de görülmesi koşuluyla...

Özellikle "turistik beldenin" gençleri, en azından yaz aylarında turistlere ulaşabilmek için turistleşiyorlar. Bunu da pek becerememediklerinden, yetersizlik duygusu ve sonrasında saldırganlık başlıyor. Ama bu saldırganlık gece kıyafetli, hoş kokulu, makyajlı denize girenlere ve onlara ulaşmayı başarmış olanlara değil, donla denize girmek gafletinde bulunan garibanlara yöneliyor. Aslında o insanlarla alıp veremedikleri yok ama turistler rahatsız oluyor. Ayrıca turistlerin yüzsüzce şikayetlerine bağlı olarak, her tarafı yeşil olan bir yere park, deniz kıyısına havuz yapmak gibi bir yığın saçmalıklar da yapılıyor.

Turizmin böylesine yaygın reklamı yapılırken benim saçmalıklarım sizlere oldukça ters gelmiş olabilir. Ancak, turizmin yalnızca tüketiciliği bile buna yeterli cevap olacak kadar zararlı. Turizmin tüketiciliği insana da yöneliktir, ona hiçbir değer vermez. İnsanlara her şeyin iyisini verir, insanlar için vardır ama kişilik önemsiz bir ayrıntıdır. Turist sağılacak bir inektir. Ona ne kadar iyi bakarsan o kadar çok süt verir ve yeni inekler gelir. "Turistik güzellikler" ise güzel ambalaj ve iyi bir reklamla pazarlanacak şeylerdir. İnsanların en temel hakları sahip olmak ve tüketmektir. Güzel bir şey gördünüz mü ona sahip olun ve en kısa zamanda bitirin. İşte bu mantıktır turizmi diye alkış tuttuğumuz. Bu mantık kendi dışında hiçbir şeye iyi gözle bakmamayı önerir. Bu yerleşik işleyiş, turizm olmayan bir geziyi anlamsız kılar.

Akçakocalı gençler voleybol oynuyor, denize giriyor, muhabbetini yapıyor. Bütün bunları onlarla paylaşmak mümkün. Ama "turistlik" yapmaya kalkıp onların yaşamına müdahale etmeye kalkınca, işler değişiyor. Kavga dövüş bile oluyor...

cak birkaç "serserinin" yapabileceği çılgınlıklar olarak görür. Şükür ki "serseriler" henüz tükenmediler.

YENİ GÜZELLİK ANLAYIŞI

Turizmin yokettiklerine karşılık yarattığı yapay "güzelliklere" bakınca, insanların

Turizm her şeyi tüketir; karşılığında Kumburgaz, Bodrum Siteler, lüks oteller ve gri üretir

bunlardan gerçekten haz duyduğuna inanamıyorum. Örneğin boğaz vapurları turistik olduktan sonra, boğazda gidip gelmesi dışında, boğazla ilgisi kalmadı; eski neşesi artık yok. Ya "turistik beldelerde" yapılan yeni turistik kahvehanelerin, kahvehanelerle ne ilgisi var? Eminim hiç birinde iki emekli tavla oynamıyordur. Tüm manav zerzavatlarının festivalini yapmak nasıl bir mutluluk taddırıyor acaba? Yapılan bilmem kaç katlı siteler, dev oteller, etrafı tel örgülü kamplar nasıl bir güzelliği içeriyor? Herhalde bina turizmi patlaması olacak. Bunca şey turistler için turistlerin çevreyi yadırgamaması ve kendi evinde gibi hissetmesi içinse, neden bu insanlar evlerinde oturmuyorlar? O zaman hiç yabancılık çekmezler. Hem de başka yerleri de kendi evlerine benzetmemiş olurlar. Ama nedense böyle olmuyor, herkes tatilinde sosyal ödevini yerine getirmek için yollara dökülüyor. İyi gezmek güzel şey, ama turizm olmadan; kendi yaşamımızı yanımızda taşımadan! Tüketmek için değil, bir şeyler tanımak için oldukça güzel! Fakat işin içine turizm girdi mi hem gezen, hem de gezdiği yerler bir sığlığa doğru sürüklenir gider. Düşünün bir kez İstanbul gibi yedi milyonluk bir şehrin sindiremediği turizmi, beşon bin nüfuslu yerler nasıl kaldırsın.

Kısacası ister yerli olsun, ister yabancı, ister iç olsun, ister dış, ister dağ olsun, ister deniz, nerden bakılırsa bakılsın turizm zararlıdır. Öte yandan her anlamda ayrımları doruklandıran böylesi bir olgunun barış ve kardeşlik filan da getirmeyeceği açıktır. Ancak yeni kurallar ve yasaklar doğurur o kadar... Tüm bunların sonucunda yalnızca ezmeyi amaç olmaktan çıkaracak, turizm olmayan bir gezi pekâlâ mümkün. □

Turizmin Akçakoca yenilgisi

Akçakoca, Türkiye'de turizm olayına sıvanan ilk yerlerden biri. Turizm belki de ilk olarak, burada ciddi bir hareketlilik oluşturmuş. T.C. hükümetlerinin 1949-sı yıllarında bir dizi teşvik tedbiri ve kurumsallaşmaya yönelerek başlatmaya çalıştığı turizme, ilk olumlu tepki buradan gelmiş. 50'li yılların hemen başlarında Akçakoca dışında okumuş, yüksek öğrenim gören bir gurup Akçakocalı gencin önderliğinde turizme yönelik çalışmalar başlatılmış. 1954 yılında da bir turizm derneği kurularak çalışmalar daha sistemli ve yaygın hale getirilmiş. Ankara ve İstanbul'da Akçakoca geceleri düzenlenmiş, broşürler bastırılmış, camping ve pansiyonlar açılması için çaba harcanmış.

O dönemdeki bu çabalar, kendi iç koşulları içinde, kendince haklı gerekçelere dayanıyordu. "Akçakoca fazla kapalıydı." Bu kapalılıktan kurtulmalı, yeni açılımlar yapılmalıydı. Taze kana ihtiyaç vardı. Yeni insanlar gelecek, onlarla birlikte birşeyler yapılacak, diğer insanlarla bir kaynaşma yaratılacaktı.

İlişkiler, başlarda beklenildiği gibi gelişti. Gelen insanlarla sıkı dostluklar kuruldu, yeni şeylerle tanışıldı, birşeyler paylaşıldı. Akçakocalılar, özellikle gençler canla başla gelenleri memnun etmeye çalıştılar. Onlara her şeylerini açtılar, karşılığını da -en azından ilk başlarda- gördüler. Gelen "turistler" de Akçakocalılar ile ilişki kuruyor, onları tanımaya çalışıyor, birşeyleri paylaşıyorlardı. Kahvelerde birlikte oturuluyor, konuşuluyor, bir kaynaşma oluşuyordu. Eh ne de olsa turizm daha gençti ve daha oturmamıştı. Akçakocalılar, gençlerin bu güzel çabasına destek oluyor, evlerinde kalanlara, evin bir ferdi gibi davranıyorlardı.

VE TURİZM ARZ-I ENDAM EDİYOR

Hızla ve artarak gelmeye başlayan "turistler" yavaş yavaş turistleşmeye başladılar. 50'li yılların sonları ve 60'lı yılların başlarında, 4500 nüfuslu Akçakoca 5000'in üzerinde turist barındırmak zorunda kaldı. Sayıları artarken amaçları ve aradıkları şeyler de değişmeye başladı. Artık Akçakoca'nın kendisi onlara yetmiyordu, kendi yaşamlarına ait şeyler istiyorlardı. Müzikli gazinolar, çay bahçeleri (artık kahvelere gitmiyorlardı çünkü), lüks oteller, hava bozduğunda girebilecekleri havuz gibi şeyler istiyorlardı. Çoğunluğu aldıkları için kendi kültürlerini oturtmak hakkını kazandıklarını sanıyorlardı. Kendi aralarında ilişki kuruyor, Akçakocalıya kapanıyorlardı. Olayın rengi değişmiş, tüm tadı kaçmıştı. Kısacası bu sivri akıllılar (aslında onlar da turizmin kendilerine verdiği zararın farkında değiller) Akçakoca'yı tüketmeye kalkışmışlardı. Ama çok kısa bir süre sonra Akçakocalı bu gelişimi farketti ve onlar da turiste kapandılar. Kendi kendini izole eden turistlerden yüzünü çevirmişti. 60'lı yılların ortalarında bu gelişme doruklandı. Bu aşamadan sonra hızını kaybetmekle birlikte, turizm olayı bir süre daha sürdü. Bu işin kaymağını yemiş birkaç kişi turistlere istediklerini verdiler, onlara uyum sağladılar. Ama yetmişli yıllara gelindiğinde artık turizm, geldiği gibi gitmişti.

Akçakocalı bu taze kanın kendisini zehirlediğini fark etmişti. İlk başlarda bazı kötü insanların olayı bu hale getirdiği düşünülürken, aslında kişilerin değil, turizmin kendisinin bu gelişmeyi yarattığı anlaşıldı. Turizm buraya tüketmek için girmişti, gelenler de para dışında hiçbir şey bırakmıyorlardı. Turizmin Akçakoca yenilgisinin en temel nedeni bu olmakla birlikte birkaç farklı etkiden de sözetmek mümkün. Öncelikle Akçakocalının turistin getireceği paraya ihtiyacı yoktu. Fındık üretimi yeterince girdi sağlıyordu. Ayrıca Akçakoca'nın yaşattığı Karadeniz kültürünün en Batı'daki bu temsilcileri turizm mantığını kabul etmediler. Onların istedikleri dostluktu ama, bu insanlar geliyor ve paraları ile güzel birşeyler satın almak istiyorlardı. Öte yandan Akçakoca'nın iklim özellikleri turizme pek uymuyordu; turist her istediği zaman denize girmek ister. Tabiî bu arada turistlere her istediklerini vermeye hazır başka yörelerin atağa kalkması Akçakoca'nın turizmden kurtulmasına önemli bir yardımda bulundu.

Bugün resmi bir büro ile yürütülen turizm çalışmaları ise şimdilik kaygı verici bir düzeyde değil. Ancak son yıllarda yazlık ev ve sitelerle, öbür yandan da çevre iller ve özellikle Ankara'dan yapılan hafta sonu turları ile turizm yeni bir saldırıya geçti. Hafta sonu ve bayram turistlerinin gördükleri tepki oldukça sert. Çünkü en zararlı turizm şekli belki de. Siteler ve yazlık evlerin "sakinleri" için ise bekleme dönemi geçiriliyor. Onlar nasıl davranırsa, karşılığını da öyle görecekler. Birkaç kurum kampındaki insanlar ise tam bir izolasyon içinde.

Bir Akçakocalı olarak söylüyorum: Eğer turizm dışında bir yol bulursanız gelin Akçakoca'ya. Yoksa gelmeyin! İstediklerinizi kimse vermez size. □

Akçakoca'da "turizm" etkinliği 1954 yılında başlatılmış. Girişim, Akçakoca'nın içinden gelmiş, o zaman. Kapalılıktan kurtulmak, ilişkileri geliştirmek için. İlk zamanlar gelip gidenle muhabbet iyiymiş. Ama sonra, "dışa açılma"nın girişim gücü ve belirleyiciliği bildiğimiz kurumlarıyla turizmin eline geçmiş. Akçakoca'ya değil, bir "turizm beldesine" geliniyormuş artık. Akçakocalılar, böyle turisti giderek hoş karşılamamaya başlamışlar. Turist gibi değil, gezip görmeye, tanımaya, yaşamın içine girmeye gelene laf yok. Aksi takdirde pansiyonda hapis.

Karadeniz kıyılarındaki Turizm Mucizesi

AKÇAKOCA

Halil Turhanlı (masanın yakın ucunda), Kemal Çiftçi, Süleyman Bağcıoğlu. Halil, "açık oturum" için Çanakkale'den geldi. "Yenilere" diğer beşinden de fazla kızıyor; ama 80'lerde "umut" görüyor. Kemal, "güzel olaydı" diyor...

İlk rock'çı kuşağı

68 'LERDE ROCK'A

Günümüz popüler müziğinde de etkisini duyuran bir müzik akımının adı Rock. 1960'larla birlikte Amerika ve İngiltere'den bütün dünyaya yayılmış, o dönemlerin **popüler müziği** haline gelmiş. Ancak Rock'un diğer müzik akımlarına göre değişik bir özelliği var. **Beatles**'la başlayan müzikte gençlik hareketi, Rock müziğinin hakim olduğu dönemde çok daha önemli boyutlara ulaştı, değişik görünümler aldı. Rock müziği ile birlikte yeni bir yaşam tarzı arayışları başladı, hatta değişik ülkelerdeki gençlik grupları bu arayışları kendi başlarına uygulamaya ve yaşamaya başladılar. Bu değişik ve yeni tür hayatın başlangıcından itibaren rock müziği gençlere hem yol gösterdi hem de bu hayatın dünyaya yayılan "sözcüsü" oldu.

Peki bu dönemde Türkiye'de gençler Rock'a nasıl takıldılar? Yaşadıkları gençlik dönemlerinde müzik, hayatlarını nasıl etkiledi, ne kadar belirledi? İşte bu soruların cevaplarını alabilmek için 68-74 dönemi gençlerinden bir grupla oturduk 3 saat sohbet ettik. Bu sohbet toplantısına ta Çanakkale'lerden gelip katılan **Halil Turhanlı** şimdi avukatlık yapıyor. **Yavuz Aydar** hepimizin yakından tanıdığı bir müzik yapımcısı; **Cem Sevin** gazetecilik yapıyor. **Murat Bağcıoğlu** bir şirkette mimar olarak çalışıyor. **Süleyman Bağcıoğlu** Turizm Bakanlığı'nda müfettişlik görevinde. **Kemal Çiftçi** ise kuyumcu. Şimdi değişik mesleklere sahip bu altı "eskitüfek"le 68 döneminin ünlü buluşma yeri olan **Köşk Pastane**'sinde buluştuk ve aşağıda okuyacağınız konuşmayı yaptık.

— Bu dönemde rock müziğini neden favori müzik olarak seçtiniz?

Murat Bağcıoğlu— Rock müziği, aslında müziğin temeli. Diğer müziklerden daha canlı, hareketli ve daha yaşayan bir tür. Bu yüzden de gençliği biraraya getirmekte çok büyük bir öge. Yaşadığımız dönemle rock müziği arasında böyle bir ilgi kurulabilir galiba.

Halil Turhanlı— Paul Nizan'ın bir sözü var: Biz yirmi yaşlarımızı en güzel yıllarımız demeyi hiç kimseye bırakmazdık. Bu herkes için geçerli ama bizim şansımız şu ki, biz dünyada radikal bir atmosferin egemen olduğu 60'lı yılların sonuna rastladık; yani 20. yüzyılın en mutlu günlerine. 60'lı yıllarda da savaş vardı ama karşı hareketler de vardı. Rock müziği bu toplumsal hareketliliğin yedeğinde seyretti. Vietnam Savaşı'nı protesto gösterileri, sanıyorum 20. yüzyılın en büyük kitlesel gösterilerinden biriydi. **Beatles**'ın bir şarkısı var: **"Mutluluk Sıcak Bir Silahtır."** İşte rock müziği de böylesine bir silahtır... Toplumda bizim göremediğimiz bazı öncülerin biraz da vahiy yoluyla anlatmaya çalıştıkları bir şeyler vardı. Biz bir keşfe çıkıyorduk bunların öncülüğünde. Hissetiğimiz ama somut olarak göremediğimiz birtakım iktidarlar ve iktidar etkileri vardı. Aile vardı, ordu, cezaevleri, psikiyatri klinikleri vardı. Hiçbir kurum yoktu ki rock müziğinin hedefi olmasın. Bize birtakım ütopyalar da öneriyorlardı. Alternatif bir mutfaktan tutun da "birtakım gangsterler sizin sırtınızdan para kazanıyorlar, otunuzu, çiçeğinizi kendi bahçenizde yetiştirin" gibi... Ütopya mı değil mi tartışılır ama başlangıcı bence **İlliada**'dan başlayıp 18. yüzyılın makine kırıcılarına kadar gidiyor. Biz, temasa gelince merkezin dışına kayıyorduk ve ister istemez marjinal kalıyorduk. Bütün radikal hareketlerin hepsi merkez dışı kişiliklerdi. **İlliada**'da **Lotus Yiyicilerin Ülkesi** diye bir bölüm var. Şöyle geçiyor: **"Odessa'nın gemileri fırtınada lotus yiyenlerin ülkesine sığındılar. Bizim dostlara hiç kötülük etmedi ora halkı. Lotus bile verdiler onlara yesinler diye. Bizimkilerden kim yediyse Lotus'un bal gibi yemişini, kendinden geçti ve dönmek istemedi bir daha geriye."** Bence bu ülke gerçekten bizim düşlerimize uyuyordu. Sanayiden kaçış, endüstriyel ilişkilerden kaçış. Bunları bekliyorduk biz. Oldu mu olmadı mı? Biraz da iflas etti galiba. Hatırlıyorum, diyelim İstanbul'da çatı katlarına toplanır devamlı müzik dinler ve ot içerdik. Hep tartışıyor, tartışıyorduk. Ama nereye gittik? Belki gelecek kuşaklar bizi bu yönden yargılayacaklar. Ama sanıyorum "iyi takılmışlardı" diyecekler.

Cem Sevin— Benim rock müziğini seçmemin tek nedeni elektrik idi. O zamanlarda elektrikli müziğin verdiği iletişimler mi, heyecan mı neyse bir şeyler vardı. Bunun yanısıra o zamanki müzisyenlerin daha kuvvetli bir backgroundu vardı. Yaptıkları müziklerde birtakım vibration (titreşim) vardı ki, bu bana daha çok hitap ediyordu. Bir tane geri zekalı herifin akustik gitarı dıngıl dıngıl yapmasındansa iyi bir rock gitaristinin açıp anfisini bangır bangır çalmasını her zaman tercih ettim ben.

Yavuz Aydar— Biz her ne kadar Türkiye'yi Batılı toplumun uzağında kabul etsek de böylesine kesin bir çizgi çekmek zor. İngiltere'de yaşayan bir gencin hissettiklerine yakın şeyleri Türk gençleri de hisseder. Kitle iletişim araçları, daha basiti plakla Batı'daki gençliği etkisi altına alan şey Türkiye'ye ulaştı. Rock müziğinin en büyük özelliklerinden birisi zaten oradan kaynaklanıyor. Bu müziğin çeşitliliği onun dünyaya malolmasına neden neden oldu. Bunda bizim

sanatçılarımızın yavaş yavaş Batılı örnekler vermesinin de etkisi var. Çok iyi hatırlıyorum Ankara'da bayağı heyecanlı konserler olurdu. Salonlarda kavga gürültü çıkardı, kapılar kırılırdı filan. Türk gençliğinin en büyük şanslarından birisi o devrelerde gençlerin çok da sorunlu bir yaşam biçimlerinin olmamasıydı. Gençler iyi bir eğitim görürler, güzel vakit geçirmeye çalışırlar, bir de kız arkadaşları olsun, buydu. Eğer toplanılacak bahane yoksa o da uydurulurdu. Birinin doğum günü olurdu, partiler olurdu. Gizlice birkaç şişe votka alınırdı. Yaptığımız şey de müzik dinlemek. Herkes koltuğunun altına birkaç plak sıkıştırır getirir. Kötü bir pikap... sandalyeler, sehpalar geriye çekilir dans edilsin diye. Bu yaşama biçimine uygun bir şey yani. Tamamen rock müziğine uygun bir yaşama biçimi var. Örneğin, gençler Kuğulu Park'a gitsin oralarda vakit geçirsin. Ankara'da bütün gençlerin meşrubat içmek için uğradığı yerler kafetaryalardı. Oralarda hep gençlerin sevdiği, istediği tür müzik çalardı. Örneğin burda **Santana** filan çalardı. Ama şimdi biliyorsunuz sonradan gençlik sorunları şekil değiştirmeye başladı. Ve artık o zaman rock'un bu etkisini göremiyoruz. Öyle gençlik gruplarına rastlıyorsunuz ki herkes filozof olmuş, fikir beyan etmeye başlıyor. Ne kendileri ne de kendi yaşam biçimleri ile ilgisi yok.

açık oturdu

Cem Sevin (öbür uçta), Yavuz Aydar ve Murat Bağcıoğlu. Üç aşağı, beş yukarı senelerdir toplanıp konuştukları bir pastanede, rock'ın geçmişini tartışıyorlar. Hatırlayabilecekleri "bir şeyler" var. Konuştukları bir "takıntı" değil; ciddi, evrensel bir oluşum.

NASIL TAKILDIK?

— Gençlerin müziğe yaklaşımları, rock'la kurduğu ilişki kendi yaşam tarzlarını ve kendi aralarındaki ilişkileri nasıl etkiliyordu?

Murat Bağcıoğlu— Görüş farklılıkları, değişik yaklaşımlar olabilir. Bence gençlerin o andaki davranış biçimleri müziğe çok uygundu belki, ama bir de gençler kendisini bu tarza uydurabiliyordu. Aslında bu bir arz-talep kuralıydı. O kadar açtı ki gençlik, değişime uğramak istiyordu. Bu bir eğri tabiî, örneğin şimdi düşüşünü yaşıyoruz. Yeni birçok müzik akımı zorlamaya başlıyor ama rock kadar etkili olabileceğini sanmıyorum. Bizim değişiklik ihtiyacımız vardı. Rock da Batı'dan gelen bir şeydi. Ama biz de evrenseldik müzik de evrenseldi. Öyle bir anahtar vardı ki her türlü kapıyı açıyordu ve her kapı da o anahtarın açmasına uygundu.

Süleyman Bağcıoğlu— İşte o zamanlar, yani 68-74 döneminde bizim beraber olmamızda en büyük etken müzikti. Ya bir plak dinlemek için gittiğimiz yerlerde tanışılıyordu ya da bir müzik faaliyetinde. Yani, rock müziği hayatınızı tamamen doldurmuştu ve büyük bir zevkle yapıyorduk bu işi.

Kemal Çiftçi— O güzel müzik bizi kendine uydurmuştu. Bize gösterdiği hayatı yaşıyorduk. Kendimizi hislerimize, duygularımıza göre rahat ve özgür bırakmıştık. Güzel olaydı.

Halil Turhanlı— Bizim kuşak için önemli olan **Beatles**'dır. Çiçek tarlalarını bize onlar öğrettiler. Ama aslında bizim tabu olarak aldığımız sesler, sinyaller **West Coast**'tan geliyordu. O zaman korsan radyoları dinlerdik. Ayrıca dergilerde okuduğumuz ama seslerini konvansiyonel radyolarda duyamadığımız birçok grup vardı. **Big Brother Holding Company, Janis Joplin, Wischbone Ash**, bunlar müzik piyasasının ticari yapısının dışında kalan gruplardı. Rock bizde biraz ben-merkezci bir tepki, ama bilgece bir tavır da geliştirdi. Birçok sorunu takmamayı öğrendik. Kız arkadaşın seni terkettiğinde, bu dünyanın sonu demek değildir, diyebiliyorduk. Karanlıkta belki her şeyi aydınlatmıyordu ama içimize bir umut veriyordu. 68 Hareketi'nin, şimdi birçok Amerikan üniversitlerinde inceleme konusu olduğunu, üstüne kuramsal çalışmalar yapıldığını biliyoruz. **"Bütün yaşamımı yeni başlangıçlar yapmakla tükettim"** diyor **Don Mc Laughen** bir şarkısında. Doğru olan bu. Yaşamı tüketmek pahasına da olsa yeni başlangıçlar yapabiliriz. Ben 80'lerde böyle bir umut görüyorum.

Cem Sevin— Bir şey eklemek istiyorum söylenenlere. Bizim bir şansımız da müzik konusunda çok daha iyi bir şekilde bilgi alma olanağımız olmasıydı. O haftaki **Melody Maker**'ı, yepyeni bir **Dark Side**'ı Kızılay'a indiğimiz zaman alabiliyorduk. Zaten Türkiye'de belli bir rock kültürünün oluşmasının sebebi bu. Şöyle bir şey var hani, ilgisi olan bilgisini de yapar.

— Yaşadığınız çevre müziğe uyarlı bir çevre miydi?

Yavuz Aydar— Teknik bir nedenden söz açmak gerek önce. Tekniğin gelişmesi ve yüksek volümlü anfilerin evlere girmeye başlamasıyla dikkatli bir müzik dinleme eğilimi ortaya çıkmaya başladı. Böyle bir sistemi olmasaydı zaten ilgi de olmayacaktı. Oturup da daha bir dikkatle; "adamlar ne yapıyor, şu sesi kaçırdık mı acaba" gibi hiç konuşmadan, hatta çay servislerini bile unutarak bir plağı başından sonuna kadar dinlerdik. Sonra bir konuşma faslı çıkardı ortaya. Herkes kendi görüşlerini ortaya koyar tartışırdık. Sonra baştan alır plağı yeniden dinlerdik. Yani özetlersek, hem müziğin geniş hacim kazanmasından ki bunun en belirgin örneği senfonik rock, hem teknik cihazların bu hacmi yerebilecek kadar geliştirilmesinden, hem de gençlerin çok önemli sorunları olmayıp bütün zamanlarını müziğe ayırabilmesinden kaynaklanan gruplar oluşmuştu. Nasıl olmuştu? Bu insanlar zaten

birbirlerini buluyorlar. Yani müzikseverler belki tesadüf oluyor ama muhakkak birbirlerini buluyor.

Halil Turhanlı— Bizim kuşak gerçekten birçok şeyin de bedelini ödedi. Kötü zamanlar da geçirdik. Özellikle 70'lerin sonunda falan omuzumuzdaki maymunları öldürmeye çalıştık. Ama bu güzel şeylerin bedeliydi. Bizim kuşakta kimyevilere geçişler oldu. Bazı insanların bizden ne alıp ne götürdüğü tartışılmalı. Birtakım radikal akımları müzikten soyutlayamıyorum ben. Giderek birebir ilişkide görüyorum. İktidar odaklarını yıkmaya çalışırken onun yerine başka iktidarları ikame etmeye çalıştık. Sözgelimi, siyah adam beyazın iktidarına karşı çıkarken **Black Power**'ın, yani kendi iktidarını kurmaya çalıştık. Sonunda pasifizmi terkedip tedhişe, **Whatharman** gibi hareketlere yöneldi. Nasıl bir çevre kurduk? Giderek birtakım arkadaşlar elitleşti, daha rafine olmaya başladılar. Ayrıntılarda birbirimizi kırıcı tartışmalar yapıyorduk. Örneğin, ben Cem'le on yıl önce tanışsaydım **Grand Funk**'u dinlediği için onunla kavga edebilirdim. Pek kalıcı ilişkiler kurabildik mi bilmiyorum. Ben daima azınlık topluluklarına kayardım. Eşitlikçi düşünceler üzerine örgütlenen tarikatlar bana daha çekici geliyordu. 1600'lerde kurulanlar şimdi niye kurulmasın derdim. Büyük ölçüde gerçekleşiyordu bu. **Woodstock, Isle of Wight** festivalleri gibi...

Cem Sevin— Ankara'da her şeyden önce diskotekler vardı, ama bugünkü anlamda değil. Belli insanların toplandığı, oturup konuştuğu ve müzik dinlediği yerlerdi bunlar. **Mad, Apple, 66, Karnaval**... buralara mesela bir **Doors** dinlemek için giderdik. Beraber olma, toplanma, aynı şeyden zevk alma kavramları vardı.

Murat Bağcıoğlu— Rock müziği ile ilgilenen gençlik, diğer kesime göre kendisini daha elit gören, kendisinden daha entelektüel olanla oturup konuşan, bir şeyler öğrenmek isteyen bir gençlikti. Müzik aracı ile çevresini genişletmek isterdi. O zamanlar bunun imkanları vardı şimdi o da yok. ihtiyaç yok, ondan galiba. Dışardan öyle büyük bir bombardıman vardı ki gençliğin biraraya gelişini görüyorduk. Ama doğrusunu söylemek gerekirse biz yalnızca izliyorduk onları. Onlar kadar ne bir kır komünü kurduk ne de **Woodstock** gibi bir şey oldu Türkiye'de. Biz onların izleyicisi ve ufak bir kantonu olduk. Uyuşturucu hadisesi de yaygındı. Batı'da rock'la beraber bu da yapılıyordu.. O zaman burada da yapılmalıydı. Çünkü eksik olacaktı o zaman. Bunun bedelini kötü ödeyenler oldu, işin gerçeği bu.

— Sizin bu ortak duyarlılığınızı bugünün gençlerinin duyarlılığı ile karşılaştırsak...

Murat Bağcıoğlu— Bizim zamanımızın gençliği evrenseldi. Müzik de evrenseldi. Öyle bir noktaya geldik ki bir zamanlar Batı ayarında müzik dinlenen diskoteklerde oyun havaları çalmaya başladı. İşte bu, değişimin tepe noktasıdır. Ondan sonra buralara geldik.

Yavuz Aydar— Bugüne şöyle bir tepeden baksak bizim yaşadığımız dönemden düşünce bakımından, davranışı, sorunları, zevkleri bakımından oldukça farklı bir yapıda olduğunu görüyoruz. Bunun nedenlerinden birisi müziğin ticarileşmesi sonucu ortaya çıkan Disco. Varolan müziği kullanmak yoluyla endüstriyel bir olay haline gelen diskoteklerin ihtiyacı olan müzik yaratıldı. Bu, değişimin ilk göstergesiydi ve Türkiye'ye de yansıdı. Bize özgü bir etken ise çarpık birşehirleşmeden kaynaklandı. Köyden gelen kitlenin bütün özlemleri şehirli gibi yaşamak, onlar gibi davranmak, onlar gibi müzik dinlemekti. Ama bu tabiî maddi olanaklara bağlı, olmayınca bir içine kapanıklık, gerilim hatta içten gelen bir şiddet ortaya çıktı. Ve bu, bildiğimiz gibi arabeski doğurdu. Ama ne

SEVGİLİN SENİ TERK ETTİĞİNDE, BU DÜNYANIN SONU DEMEK DEĞİLDİR, DİYEBİLİYORDUK. KARANLIKTA BELKİ HER ŞEYİ AYDINLATMIYORDU AMA İÇİMİZE BİR UMUT VERİYORDU.

gariptir ki bu yıkımı yaşamayan öylesine geniş bir gençlik kesimi var ki onlar da bundan zevk almaya başladı. Bazen **Tunalı Hilmi**'deki plakçı bir arkadaşımın yanında otururken son model kıyafetli bir genç geliyor. Elinde bir kaset, ilgisiz bir müzik türünün doldurulmasını istiyor. Hangi duygularına, hangi gereksinmelerine cevap veriyor, doğrusu cevabını hâlâ bulamadım. Gerçi 80'lerden itibaren disco'da etkisini yitirmeye başladı. Tam rock kendini bulmaya yüz tuttu derken işte bu **Heavy Metal**'ler **Punk**'lar ortaya çıktı. Bunlar bizim **hard rock**'a benzemiyor çünkü başka amaçları da var **Heavy Metal** dediğimiz müzik türünü. Türkiye'deki gençlerin şanssızlığı bu zaten, onların zamanına rock değil bu tesadüf etti. Çok içine girmedim ama bazı gençlik grupları görüyorum. Oturuyorlar, bir Converse üstüne iki saat tartışabiliyorlar. Bunların da ağırlıkla görüşebildikleri şeyler bu düzeyde. Müziğin dışında ve çizgisi çok basit düzeyde bir şeyler yani.

Cem Sevin— Şu andaki gençlik, içinde değilim ve olmak da istemiyorum zaten, daha çok gösterişe eğilimli bir gençlik. Yani bizim zamanımızda bir adamın ne giydiği, ne yaptığı, ne olduğu önemli değildi. Daha çok kafasının içindekiler, kafa düzeyi önemliydi. Arkadaşlar arasında bu kadar yıkıcı ve yıpratıcı bir ilişki yoktu. Mesela oturduğun zaman birisi sana bilmediğin bir şey söylediğinde onu takdir edebiliyordun, öğreniyor, yapıyordun. Şimdi ise daha çok bireyselliğe, bir tür ego tatminine yönelik ilişkiler var ki doğal olarak hiçbir şey getirmiyor. Bir şey geliştirmediği için yıkılmaya mahkum.

Süleyman Bağcıoğlu— Aslında ben bugünün gençliğini biraz daha şanslı görüyorum. 68'lerde istediğimiz bir çevreyi bulmak zordu bizim için. Ya beş ya altı adamla beraberdik. Şimdi aradan seneler geçti. Bu arada ister kabul edilsin ister edilmesin Türkiye'de rock müziği bakımından bir ortam oluştu. Biz İngilizcemiz yettiği kadar dergilerden öğreniyorduk. Şimdi, mesela bu derginin yazdığı yazıları okuyacak ve kendisi bir yorum getirecek. Bence bu çok daha yararlı bir şey.

Halil Turhanlı— Ben **Sunday Times**'ın müzik eleştirmeninin bir yazısından yola çıkmak istiyorum. Diyor ki **"Bob Dylan'ın bir şarkısıyla The Jam'in şarkısı aşağı yukarı aynı şeyleri söylüyorlar."** **"Şimdi eski yollarımız çöküyor"** diyor **Dylan, The Jam** de **"bunu harekete geçirelim, liderlerin nasıl titrediklerini görelim"** diyor. Müzik de hep aynı şeyleri söylüyorlar. Bence yanlış bir yaklaşım. Çünkü **Punk**'ın bir kanadı, ki ben olumlu ögeler görüyorum onda, 60'ların, yani bazım haklı olarak kutsadığımız müziğine yaklaşmak istiyor. Bu olumlu bir şey. **Gençlik ve Toplum**'da **Heavy Metal**ci bir kardeşimiz gönderdiği bir mektupta **"Heavy Metal** mühimdir. **Punk**la **Heavy Metal**i birbirine karıştırmayalım" demiş. Karıştırmak ne kelime, kalın çizgilerle birbirinden ayırmak gerekiyor. En azından **The Jam, The Stranglers, The Clash** gibi sevaplarıyla günahlarıyla bu gruplara haksızlık etmemek için bir ayrım yapmamız gerekiyor. **Heavy Metal** gruplarına bakıyorum, gerçekten barbar gibi vandal görünüşlü adamlar ve ellerine gitar falan yakışmıyor. **George Harrison**'ın bir parçasını düşünüyorum. **While My Guitar Gently Wheeps** diyordu. Gerçekten gitarı nasıl hüzünlü, nasıl lirik bir şekilde çalıyorlardı. Baltayla mızrak alsınlar ama gitarı bıraksınlar onlar. İstanbul'daki Heavy Metal konserinde yağmur yağınca tabiî kaçarlar. Çünkü iletişim yok, orada bulunmalarının nedeni yapay. **Woodstock**'ta da yağmur yağmıştı. Kimse kaçmadı, gayet doğal bir şeydi yağmur orada. Yani ilişkilerinin çok yapay ve kısa ömürlü olduğunu sanıyorum.

Seyirci onları tanımaz, ama her aksaklıkta seslenir

Filmi makinist mi koparıyor?

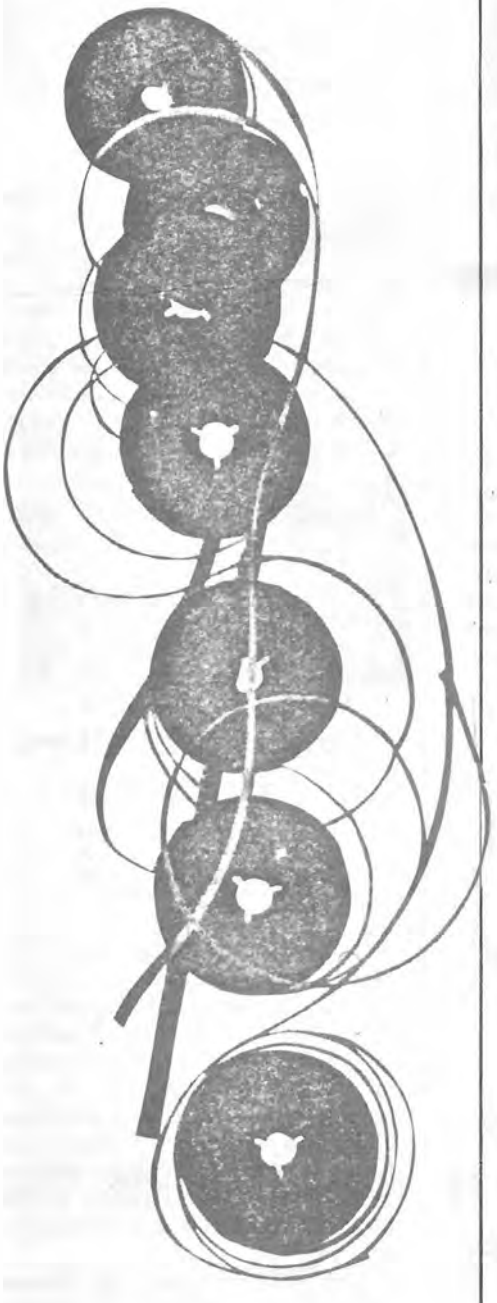

KENAN HALİS — MELİH

Sinema çalışanlarını kabaca dörte ayırabiliriz: Müdür, büfeci, teşrifatçı ve makinist. Bu dörtnün dışında bazı sinemalarda ateşçi, kapıcı gibi statülerdeki işçiler de bulunmaktadır. Sinemanın filmi sergilerken sanatsal sürecin işlediğini gözönünde bulundurursak, çekim sırasında harcanan değerlerin korunmasını sağlama görevi makinistlere düşmektedir. Seyirci de bu durumu çok iyi bildiğinden, seans anında filmin sergilenmesinde bir arıza olunca "Hoooop Makiniiiiiist" diye bağırır. Makine dairesinde yangın çıkabilme olasılığı da, sinemanın diğer yerlerine oranla çok fazla, böyle oluncada makinistlerin gerçekten bu işi bilmeleri gerekiyor. Her yıl dört kez toplanan bir komisyon, başvuran adaylardan başarılı olanlarına "maki-

> "Makineler insanı zehirler, kabinin kapısını kapatsan yarım saat sonra zehirlenirsin."

nist ehliyeti" veriyor.

Gürkan "Sinema Teknisyenleri ve Makinistleri Federasyonu"**nun başkanı olması nedeniyle bu komisyonun doğal başkanı:**

"Ankara'da otuzbeş sinemada yetiş ehliyetli makinist olması gerekirken, sadece 18 ehliyetli makinist çalışıyor. Biz yılda dört defa ehliyet sınavı açıyoruz, başarı notu yüz üzerinden yetmiştir. Dört sene içersinde 16 kez sınava girdiği halde daha ehliyet alamamış fakat makinistlik yapan şahıslar vardır. Belediye hiçbir zaman gerçek denetleme yapmıyor. Denetçiler geldiklerinde makine dairesinde makineyi kullanan kişiye ehliyetini sormaları gerekirken,

Kaya Baba: "Sinema sahipleri sanatla değil, parayla ilgili."

Makinistlerin başı Gürkan: "Belediye gerçek denetleme yapmıyor."

Makinist, saniyede 24 kare aktarma sanatını savunuyor

Belirli bir düşünsel formasyonun imgeler biçiminde, beyazperdede yansımasını sağlayan sinemanın, kavramsal iki değişik çağrışımı var. Biri sanatsal, öteki mekansal: SİNEMA!

Sinema, nesnel gerçekliğin yeniden üretiminden, bilinçaltı gerçeklerini yansıtmaya değin yaratıcı anlatının, geniş bir boyutunun bütünselleştirici aracıdır. Bu süreç düşüncenin bir aynası olarak sinema mekânında tamamlanır.

Nasıl ki; duyu nesnesiz, düşünce beyinsiz varolamazsa, çekilmiş film yapıtı da sunulacak mekân olmaksızın yoktur. Film yapıtının sanatsal süreci; yaziya dökülen olayın senaryolaştırılmasını, senaryonun uygulama aşamasında olguların saniyede 24 kareyle kaydedilmesini ve kayıdın aynı biçimde tersi bir işlemle sunulmasını içerir. Böylece yapıtın çekimi kadar sunumu da sanatsal bir nitelik taşımaktadır.

Batıda sinema sanayii 7. sanatın çekimi kadar, seyircinin tüketim biçimiyle de ilgilenmektedir. Tüketicinin içinde bulunduğu "trans"a derinlik kazandırmak için; üç boyutlu, stereokino, sinemaskop, sinerama, vista-vision gibi değişik teknikleri çekim ve aktarım süreçlerine sokmuşlardır. Böylesine farklı tekniklerin uygulandığı sinema salonlarının projeksiyonları, değişik biçimlerde karmaşık yapılanma göstermek zorundadırlar. Türkiye'de ise, hâlâ projeksiyon makinelerinin çoğu kömürle çalışmakta, makinistler zehirli gaz soluyarak bu sanatsal sürece katılmaktadırlar (!). □

müdürden makinistin ehliyetini soruyorlar. Siz özel şoförünüzün kullandığı araba ile giderken polis durdursa ve ehliyet istese; ehliyeti mal sahibi olan sizden mi, yoksa arabayı kullanan şoförünüzden mi ister? Belediye yönetmeliğinin, 21, 22, 23 ve 24. maddeleri makine dairesinin koşullarının nasıl olması gerektiğini belirtir. Ne yazık ki Ankara'da otuzbeş sinemanın sadece üçü bu koşullara uygundur, varın siz küçük kentlerde durumu tahmin edin."

Baba lakabıyla tanınan 10 yaşından beri sinemanın içinde yer almış emektar bir makinist, Kaya Yalçın: "1965'ten beri ehliyetli makinistim. Hâlâ bu makineyi tam olarak bilmiyorum. Makinistlerin çoğu da teknik açıdan yetersiz. Bu yüzden teknik eğitim veren okullar açılmalıdır. Bizim can güvenliğimiz de yok. Makineler insanı zehirler, kabinenin kapısını kapatsan yarım saat sonra zehirlenirsin. Makine dairesinde kesinlikle aspiratör olmalıdır. Çoğu sinemada ise bu yok. Sinema sahipleri işin sanatsal yönünden çok, ticari yönüyle ilgilendiklerinden kalite düşmektedir. Para gelsin, çark dönsün de nasıl dönerse dönsün. Hatta bazı patronlar filme iyice boş vererek, büfeden kazanmanın yollarını arıyorlar."

Talip Sineması Müdürü Kenan: "sinemanın yükünü teşrifatçılar taşır"

Teşrifatçı İsmail, 72'den beri bu işte. Sevgilisini "bataktan" kurtaramamış.

Site Sineması Makinisti Cavit: "Sanki filmi biz koparıyoruz."

Talip Sineması'nın şu an için müdüriyetine bakan Kenan Öztürk nüfus kâğıdına göre, 17 yaşında, ama daha büyük olduğunu söylüyor. İki senedir, sinemada teşrifatçılıktan büfeye kadar sinemanın her tarafında çalışmış. Talip Sineması'nın Türk filmi oynatmasındaki etmenlerden birisinin "Rüsum" vergisinin olduğunu, yabancı filmlerden alınan vergilerin yerli filmlerin vergisinin bir misli daha fazla olduğunu belirterek, sinemalarda en çok ezilenlerin teşrifatçılar olduğuna dikkat çekiyor:

> Teşrifatçıların da "sinema dünyası" içinde ayrı bir dünyaları var. Ayda 70 bin lira para alıyorlar; ama işi hiç sevmiyorlar.

"Teşrifatçı tüm sinemanın hammalıdır. Sabahın erken saatlerinden akşama kadar, temizlikten tut tüm getirgötür işlerini yapar. Bunun sonucunda aldığı para müşterilerden aldığı bahşişlerden öteye gitmez. Sinemacılar derneği teşrifatçılara para verilmesi gereklidir der, fakat hiçbir sinema bunu uygulamaz."

Yerli seks filmi oynatan Site Sineması'nın, makinistliğini yapan evli ve iki çocuk babası Cavit, eğitiminin son basamağı olan orta ikiden sonra sinema

ailesine katılmış:

"En büyük şikayetimiz teknik arızalara karşı seyircinin bilinçli olmaması. Film kopar; seyirci ıslıklar, sanki ben koparmışım. Kömür biter gene seyirci bağırır. Sinemacılıkta hayat yok. Param olsa filmmiş, sinemaymış hepsini bırakırım. Bunun sonu yok, sabahın onundan, akşam dokuza kadar günde 11-12 saat buradayım ve ayda aldığım maaş 15.000 TL. Neyse ki teşrifat parasıyla 70.000 TL.yi geçiyor. Boş zamanlarımda çoluk-çocuk sinemaya gideriz. Tabiî gittiğimiz filmler aile filmleri, gerçi tek gitsem de seks filmine pek gitmem."

Site Sineması'nın orta sonda beklemeli teşrifatçısı, İsmail sinemacılığı zorunluluktan yapıyor:

"1972'den beri Ankara'nın belli başlı sinemalarında çalıştım. Sinemayı-

Site Sineması'nın teşrifatçısı Zafer mastürbasyon yapanlardan şikayetçi.

sinemacılığı sevmiyorum, imkanım olsa devlet dairesine girmeyi isterdim. Fakat okuyamadım. Sinemacılığı zorunluluktan yapıyorum ama burada hiçbir sorunum yok. Biri bana bir şey dese çeker giderim. Ailem varlıklı, ben de ayda 70.000 dolaylarında para alıyorum. Tek sorunum, eğlence. Pavyon falan, filan. Çok para harcadım, pavyonlarda. Bir de kız sevdim, hayat kadınıydı. Onu kurtaracaktım, düşürmüşler, beni de düşürdüklerinden bilirim o durumu. İlişkimiz tamamen duygusaldı, öbür türlü iş yapmadık. Evlenip ordan kurtarmak istiyordum, ama benim harcadığım parayı sen kazanamazsın dedi!"

Seks filmleri pek açmıyor İsmail'i. Gençlerin seks filmlerine gelmelerini yapacak bir şey bulamamalarına bağlıyor. Seks filmi oynatan sinemalarda çalışan teşrifatçıların en çok şikayetçi oldukları konu, mastürbasyon. Site Sineması'nda çalışan Zafer de aynı dertten muzdarip.

"31 çekenleri görünce çok kötü oluyorum. Feneri yüzüne tutup, dışarı çıkartıyorum."

Yahya üniversiteyi kazanamamış. Site Sineması'nda büfecilik yapıyor. Buranın ayrı bir havası olduğunu söyleyen Yahya, "Bir keresinde lise hocam geldi. Beni görünce yüzü kızardı. Ben de utandım, lise hocamın bu sinemaya gelmesinden" **diyor.** □

Makine dairesinin 'sosyal içeriği'

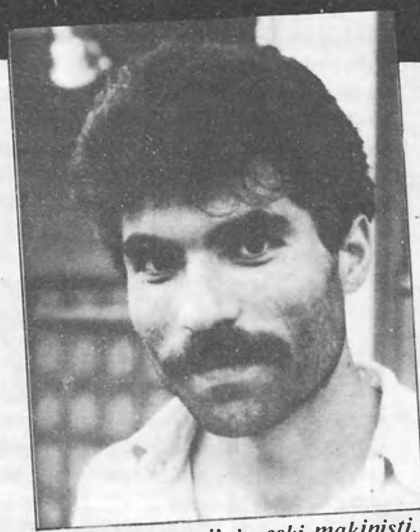

Fikret, Sanatevi'nin eski makinisti. Maaş alamadığını söylüyor, Sanatevi yalanlıyor.

Toplumsal içerikli filmlerde görülen patronlar gibi...

Sanatevi Büyük Salonu'nun "sabık" makinisti **Fikret Doğan**, durumunu şöyle özetliyor:

"Ehliyetsiz bir makinist olmama karşın, Sanatevi'nin Büyük Salonu'na projeksiyon operatörü kadrosuyla 5.8.1983 tarihinde işbaşı yaptım. İki makinist olmamız gerekirken tek başıma çalışıyordum. Çok sinemada çalıştım ama böyle sinema görmedim. Güya sanat merkezi, daha bir aspiratörleri bile yok. Ankara'da kömürlü projeksiyon makinası kullanan sinema kalmadı, küçük salonun makinası kömürlü, ses ve oturma yerleri bozuk. Sanatevi sanat kültür merkezi yerine birtakım tüccar insanların biraraya gelerek aydınlarda oluşan duyguları sömürdükleri ticaret merkezidir. O kadar işçi çalıştırıyorlar ama hepsi aç-susuz. Paramızı gününde alamıyorduk, onun yerine bol bol nasihat veriyorlardı. Sanatevi yönetiminde değişiklik olunca umutlanmıştık, oysa gelen yönetim gideni aratırcasına ilk iş olarak tadilat gerekçesiyle sinemayı kapatıyoruz dediler. Verilen sürenin sonunda döndüğümüzde, "alacağım yoktur" manasını taşıyan bir kâğıt imzalattılar. Ben imzalamadım, böylece bana çıkışım verildi. Bir arkadaşım imzaladı. Diyeceğim şudur; Sanatevi yöneticileri işçilerine getirdikleri toplumsal içerikli filmlerdeki patronları aratmayan bir tavırla davranıyorlar. Sinemada görevimiz olmayan birçok işi de yaptık. Perdeleri değiştirdik, sağlıksız koşullarda çalıştık, sonumuz bizden önce sık sık değişen çalışanlardan farklı olmadı. Şimdi Çalışma Bakanlığı'na dilekçe verdim, hakkımı arıyorum."

Sanatevi Yönetim Kurulu Başkanı **Naci Başsorgun** ile de konuştuk:

"Sanatevi'nin niteliği vardır. Kültür merkezidir. Böylesi bir merkezin niteliğini bozmak isteyen birçok kişi olabilir. Fikret zaten ehliyetsiz bir makinist. İşten çıkarılmış değildir. Sanatevi tadilatta olduğundan dolayı, işçiler çalışmıyor. Fakat kendisi, duyduk ki, Gölbaşı sinemasında çalışıyor. Buradayken haftalıkla çalışıyordu; parasını alıyordu. Bir iki kez alamadığı oldu. Böyle zamanlarda anahtarı bırakıp gitmeye çalıştı.." dedi.

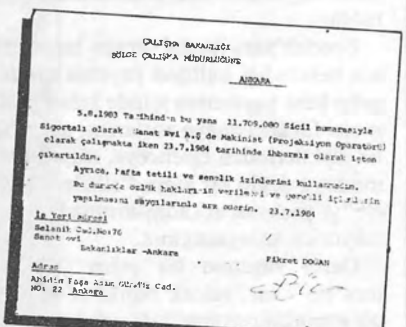

ÇALIŞMA BAKANLIĞI
BÖLGE ÇALIŞMA MÜDÜRLÜĞÜNE

ANKARA

5.8.1983 Tarihinden bu yana 11.709.080 Sicil numarasıyla Sigortalı olarak Sanat Evi A.Ş de Makinist (Projeksiyon Operatörü) olarak çalışmakta iken 23.7.1984 tarihinde ihbarsız olarak işten çıkartıldım.

Ayrıca, hafta tatili ve senelik izinlerimi kullanmadım. Bu durumda [illegible] haklarımın verilmesi ve gerekli [illegible] yapılmasını saygılarımla arz ederim. 23.7.1984

İş Yeri adresi
Selanik Cad.No:76
Sanat evi
Bakanlıklar -Ankara

Fikret DOĞAN

Adres
[illegible] Cad.
NO: 22 Ankara

Görüldüğü gibi, sinemadaki tek tartışma filmlerle ilgili değil. "Gösterildiği yer" de sıkı tartışmaların konusu.

Tatil'de Ankara, okul zamanı Bayburt gözümde tütüyor

MEHMET YÜCEL

Gençler olarak epeydir konuşuyor, yazıyor, tartışıyoruz. Tartışmasına tartışıyoruz da, sorunlarını bir türlü aktarmak istemeyen, kendi kendiyle başbaşalığı sürdüren bir gençlik kesimi var hâlâ: Büyükkent üniversitelerindeki taşralılar.

Feodal/yarı-feodal üretim biçimlerinin belirlediği kültürel yapının içinden gelip kent yaşamının içinde kalıcı ya da geçici farklılaşmaya zorlanan, arkadaşlık ilişkilerinden eğlenceye, cinsellikten modaya değin bir yığın "silsile-i mes'ele"yi yaşayan arkadaşlarımızdan sözediyoruz anlayacağınız.

Gerçi yaşanan bir yığın "silsile-i mes'ele" var, ancak bunların üzerine bir röportaj düşünüldüğünde hepsi toz, hepsi duman...

Neden mi?

Taşraya tüm değerleriyle birlikte "tu kaka" dediğinde "aydın olmanın gereği"ni yerine getirdiğini sananların arasında "Tamam ne yaşadımsa anlatayım" diyebilme dürüstlüğünü gösterenlerin küçücük bir azınlık olarak kalması. Kent yaşamıyla lisedeki öğrencilik yıllarımda tanışmış olmam, benzer sorunları birey olarak benim de kendi içimde yaşamama neden oldu... Bunca sözü rahatlıkla söyleyebilmem, bundan kaynaklanıyor biraz da.

"Adımızı açıklamamak kaydıyla" olumsuzluğunu nice uğraştıksa kıramadık. Bu yüzden adları değiştirmek zorunda kaldık. Sorunlar belirsin yeter deyip kotardık yazımızı en sonunda.

... Ve şimdi yazımız önünüzde... Buyrun afiyetle okuyun.

"Televizyonda, sinemada, gazetede gördüğümde imrenerek baktığım yere gidiyordum. Gördüğümde 'vay anasına beeee' çektiğim yerin içine, büyükkente. Karışanım, görüşenim yok. İstediğim gibi hayat..."

G.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi'ni kazandığında bunları düşünmüş Elazığlı **Hüseyin.** Üstüste yığdığı beklentileriyle gelip başlamış okuluna. Bugünlerde birkaç takıntısını temizleyebilirse 3. sınıfa geçecek.

— Peki Hüseyin, umduğunu mu yaşadın, bulduğunu mu geçen iki yılda?

— Bulduğumu da umduğumu da... Açıkcası buluncaya kadar imanım gevredi düpedüz. Kafamın içinde iz etmiş her şey gözümün önünde, ama ben bir türlü yaşayamıyorum.

Kastamonulu **Murat** (A.Ü. BYYO 4. sınıf) ilk günlerine ilişkin konuşurken, **"Yaşanan gerçekliği kavramak bayağı zamanımı aldı. İnsanlar basit birer varlık olarak görülüyordu kentte. İlişkilerin temelinde çıkarcılık yatıyordu. Garipsiyor tabiî insan."** diyor.

— Garipsemenin ötesine geçmiyor mu?

— Geçiyor. Meselâ memleketimdeki insanların içtenliğini, yapmacıksızlığını arayıp durdum önce. Hatta buradaki insanların da taşıdıkları resmiyeti üstlerinden atmalarını çok istedim. Diyebilirim ki, şimdi bile var bir yerlerimde bu istek.

Murat'ın gösterdiği yakınlıktan cesaret alıp sohbeti koyultuyoruz.

— Demin kentteki resmi havaya değindin. Söylediğin gibi gerçekten her şey endüstriyel tasarımın ürünü.

— Sana bişey diyeyim mi, trafik ışıklarına bile alışamadım daha. Ne güzel dalmış gidiyorum, karşıya geçeceğim, pat kırmızı yanmıyor mu, cin cıfıt oluyorum. Küçük işyerlerindeki öğle tatili de canımı sıkıyor. Herkes işinden, okulundan çıkmış belki alış-veriş yapacak, dükkânlar kapalı.

— Olmamalı mı?

— Olmasın demiyorum. Ben alışamadım.

Yıkımlar, Yapılanmalar

Kırsal ağırlıklı ilişkilerden kentsel ilişkilere geçiş doğal olarak birtakım yıkımları/yapılanmaları getirecekti beraberinde mutlaka. Diyelim arkadaşlık ilişkileri... Taşrada genelde erkek erkeğe kurulu yaşama karşılık -özellikle kaçılmadığı sürece- kız arkadaşların da yer aldığı bir ortam söz konusuydu kentte.

"Kızlarla tanışacağım zamanlar canım cerem kesiliyor, dizlerimde derman kalmıyordu" diyor Afyonlu Turan.

Murat kız-erkek arkadaşlıkları hakkında şunları söylüyor:

"Kız arkadaşlarımla konuşurken sesimin kesildiğini hissediyordum ara ara. Sözcükler adeta gırtlağıma diziliyordu. Erkek arkadaşlarım kızlarla konuşurken kulaklarıma kadar kızardığımı söylüyorlardı."

İ.Ü. Eczacılık Fakültesi'ne okuyan Denizlili **Yasemin**'in sözleri ilginç. Diyor ki Yasemin, **"Erkek arkadaşımla elele yürürken bile kuşkuluydum. Bir tanıdık görür, memlekette laf olur diye ödüm kopuyordu."**

"Kız arkadaşlarımla konuşurken sesimin kesildiğini hissediyordum ara ara. Sözcükler adeta gırtlağıma diziliyordu."

— Bu korku hareketlerini nasıl yönlendirdi?

— Kendimi böyle güçsüz bulduğumdan tutunacak dal aramaya başladım. Ne bileyim sözlülük, nişanlılık falan işte... 'Biz ciddiyiz' ayakları atabileceğiz ya hesapta. Derken saptı, anormalleşti arkadaşlığımız. Sonunda da bitti.

Tanıdık birinin görmesi korkusunu **Murat** başka boyutlarda Sinema 70'in önünde yaşamış:

"Geldiğimin ilk haftası Kızılay'dan Sıhhıye'ye doğru yürüyorum. Baktım on-on beş kişi toplanmış, bir yere bakıyor. Sokuldum, meğer sinema afişlerine bakıyorlarmış. Adını dahi unutamıyorum. 'Kızgın Güneşte Aşk'tı filmin adı. Girip girmemekte tereddüt ettim. Olur ya, tanıdık biri görür de beni ayıplar diye hızla uzaklaştım."

Değişen Fotoğraflar

Yasemin'in albümünü karıştırırken fotoğraflarda yer alan kimi hatunların çok değil bir yıl geriye gidildiğinde bugün oldukça değişmiş dış görüntüleri çarptı gözüme. Görüşmek istedim. Fakat o hatunlar 'aydın olmanın gereği'ni yerine getirdiklerinden biraz uzak-

Büyükkentte taşralılık...

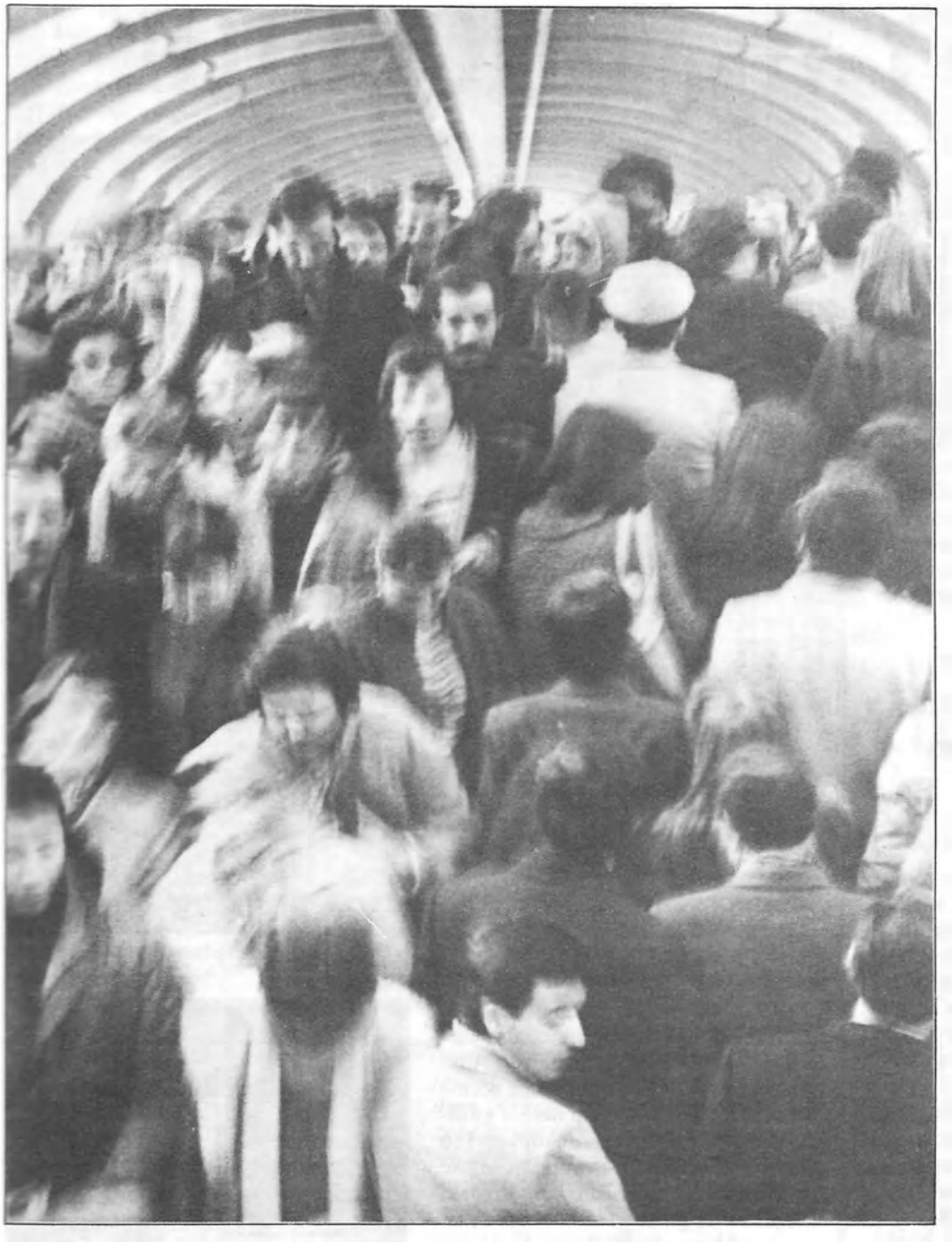

Şehirlilik fazilet mi?

İçinde bulunduğumuz şehir yaşantısı, şu haliyle, pek de matah bir şey olmadığını düşündürüyor. Yüzyüze ilişkilerin kaybolması, birbirini görmeden asık suratlarla gidip gelen insanlar, hoş bir "modernlik" görüntüsü değil. Mesela şu üstgeçit. Gerginlikleri artırmak, herkesi birbirine ve hayata düşman etmek için ideal... Kastamonulu Murat da, "Karşıdan karşıya geçerken pat diye kırmızı yanmıyor mu, cin cıfıt oluyorum" diyor.

Fotoğraf:
KENAN HALİS

çaydılar bana.

Hiç olmazsa **Yasemin**'in moda ve makyaja ilişkin düşüncelerini alayım:

— Yasemin modaya, makyaja dokundursana biraz.

— Kabak çiçeği gibi açılıp, saçılmadım. Öyleleri de var. Ana yok, baba yok. Açıl açılabildiğince...

— Sonra?

— Sonra, kırağı çalıyor zamansız açan çiçeği. Moda diyorduk, moda filan yok. Tutturduğum ölçüyle geldim bugüne. Ne yakışıyorsa. Makyajsa gereksiz şimdilik. Yapmamı gerektiren bir halim var mı?

— Estağfurullah... (Ama bunu yalnızca ben söyleyebiliyorum fotoğrafa izin vermediğin için).

Öğrencilik sürdükçe taşrayla kent arasındaki ikili yaşam da sürüyordu. Hemen her tatilde yeniden memleketlere dönmek birey olarak kentle taşrayı içiçe yaşamak demekti.

Boyabatlı **Şükrü**'ye soruyorum:

— Okul boyunca Ankara'da, tatilde Boyabat'tasın. Nasıl götürüyorsun bu ikilemi?

— Valla tatildeyken Ankara'yı arıyorum, okuldayken Boyabat'ı. Ayrılık ikisini de gözümde tüttürüyor.

Önemli bir olgu da taşralı arkadaşların oluşturduğu hemşehrilik grupları. Özellikle kente uyum sağlayamayanlar arasında alabildiğine yaygın bir birliktelik türü. Ayrıca kaçış noktası işlevi görüyor kentteki taşralı arkadaşlar için. Oysa kentte taşrayı yaşamaya çalışmanın anlamı yoktu. **Murat**'ın dediği gibi, "üstelik başarılamıyor"du da.

★ ★ ★

Hüseyin'in, **Murat**'ın, **Yasemin**'in, **Şükrü**'nün, **Turan**'un anlattıkları elbette sorunun dar bir bölümünü kuşatıyor. Yine de daha sonra söyleneceklere bir ilk söz olabilir sanıyoruz. O nedenle yazımızı noktalamak yerine taşralı arkadaşlarımıza -'aydın olma yolundakiler'e aldırmadan- haydi diyoruz, sarılın kalemlerinize. □

ÖSYM yerleştirdi

Ağustos ayının iki özelliği var. Biri sünnet, ikincisi ÖYS sonuçları. İkisi de zorlu günler ama, aralarında birkaç fark var; Birincisinde erkekler kaybediyor, ikincisinde cinsiyet ayrımı yok. Biz de sadece erkekleri ilgilendiren birinci konuyu bırakıp, sınav sorunun açıklanacağı ÖSYM'ye dalış yaptık.

ÖSYM, binlerce vatan evladının kalbi atarak izlediği yerdi o anda. Gazeteciler, bu genç yüreklerin ritm tempolarından nasıl yararlanabilecekleri konusunda belirli bir uzmanlığa ulaşmışlar. Sonuçları kendi yayın sütunlarında açıklayarak, kamu hizmeti yapmaktan çok, reklam ve para olan amaçlarını başarılı bir şekilde gerçekleştiriyorlar.

Altan Günalp, dokuzuncu için "atom bombası yapacak" dedi. Ya yaparsa?!

Odada bulunanlar, yarım milyonluk gençlik ordusundan (aradaki kartlaşmışları es geçiyoruz), Nisan ayındaki akında surları aşarak, bir nebze dahi yorulmaksızın Haziran ayında ikinci bir akınla kaleyi fetheden ilk on kişinin kimler olduğuna dair fikir yürütüyor. Büyük çoğunluk, **Fen Lisesi** Otağı'ndan saldırıya geçenlerin en yüksek kulelere ulaşmış olduğunda hemfikir. Bu savaş akademisinin verdiği hücum taktikleri tartışılmaz bir üstünlüğe sahiptir.

Altan Günalp'in sonuçları açıklamaya başlamasıyla, ilk sıralara yerleş(tiril)enleri tespit eden gazeteciler büyük bir yarışa girerek "Altın Kız Berna" ile röportaj yapmak ve O'nda gizli olan başarı reçetesini ele geçirmek üzere yola koyuldu. Bu arada **Günalp'**, Hacettepe Nükleer Fizik Bölümü'nü kazanan 9.'nun atom bombası yapacağını iddia etti. Bu işin nasıl olacağını öğrenmek istedik ama 9.'nun moleküllerine bile rastlayamadık.

Her sene ilk 10'a girenlerle yapılan yüceltici röportajlar olağanlaştığından, biz çevremizde görmeye alıştığımız insanlarla konuştuk daha sonra. Bunlar, daha sınava girmeden kazanmış kişiler değil, sonuçlar açıklandığında kazanıp-kaybettiklerini öğrenen, altın olmayan **normal** insanlardı.

Prof. Günalp- Yerieştiriyor.

Sınav ikinci bir şampiyon daha çıkardı: Hakkari sistemin adaletsizliğine karşı getirilen bir cevap şeklindeydi. Ama unutulan, Hakkari'de üniversite Seçme Sınavı'na giren adayların nereye girdiğiydi. Tüm üniversitelerde toplam 156 kontenjan boş kalmış, buraları kimse tercih etmemişti. Kırsal kesimlerdeki adayların da genellikle istenmeyen yerleri yazdıkları düşünülürse, Hakkari'nin neden ikinci şampiyon olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Neyse, bu önemli değil. Önemli olan; şampiyonlar bol olsun!

Girmek, girememek, eşitsizlikler, istediği yere girememek... ÖSYM'nin getirdiği tek can sıkıntıları bunlar değil. Sınava girmek, hazırlanmak, beklemek, sonuçları öğrenmek, sonuçların açıklandığı günlerde kamuoyunun olayı nasıl törensel bir havada izlediğini görmek... Bütün bunlar, sınava girsin-girmesin, sinirlerine değer veren her insanı sıkacak nitelikte. Baştan aşağı gerginlik olan bir süreç bu. Haksızlık etmemek gerek; **Altan Günalp** de yıllardır harap oluyor... □

Birincinin babaannesi- Ağlıyor

Arzu (solda), Hülya (ortada) ve Esin (sağda), kazanamamışlar. Hülya, bir aşama daha ileri gitmiş; onun için daha fena bozuluyor şimdi. Arzu'yu, üniversite sınavındaki başarıyla lisedeki başarının ilgisiz olması düşündürüyor.

Hem sınavda hem sonrasında eşitsizlik

Hülya, Esin ve **Arzu** üniversite giriş sınavında başarısız olmuş üç genç kız. Sınavı kaybettiklerini öğrendikten sonra ileriye yönelik planlarında hızlı bir değişme olmuş. Daha birkaç ay önce öğrenci kimliğini sürdürdükleri halde, şimdi sekreter ve tezgahtar kimlikleriyle aramızda dolaşıyorlar. Esin ve Arzu daha ilk aşamada, Hülya ise son aşamada oldukça umutluyken kaybettiğini öğrenmiş.

Kazanan biri— Parmakla gösteriliyor

***Arzu Karapeçe**— Daha birinci aşamayı aşamamak beni çok üzdü. Oysa lisede oldukça başarılı bir öğrenci olduğum için kendime güveniyordum. Benim lise başarı ortalamam sekizin üzerinde olmasına karşın lisede benden daha az başarılı arkkadaşların, hem de iyi üniversitelere girdiklerine tanık oldum. Aynı lisede aynı eğitimi almamıza ve başarı olarak benim onlardan daha iyi olmama rağmen onların bu başarılarını bir türlü anlayamıyorum.*

●

***Hülya Gülay**— Sınavdan son derece umutluydum. Kazanamadığımı öğrenince şok geçirdim. Sanıyorum kazanamamam da en büyük etmen bu sene puanların yüksek tutulması oldu. Aslında üniversiteden pek fazla bir şey beklemiyorum. Fakat üniversite toplumda bir araç olarak küçümsenemez bir kariyer sağlıyor. Örneğin ben edebiyatı çok severim ve öğretmen olarak kendimi tatmin etmek isterim. Üniversiteye girmeden seviyeniz ne olursa olsun bu durum gerçekleşemez. İkinci bir etmen de iş dünyasına girmek ve belirli bir maddi seviyeye ulaşmak için gerekli olan diplomanın üniversitelerden alınmasıdır. Gerçi zengin aile çocuğu için bu durum pek o kadar önemli değil. Bizim bir tanıdık var. Adam "Bizim oğlan kazanamazsa açarım bir buzdolabı bayisi" diyor.*

●

***Esin Turgut**— Ben de Arzu gibi daha ilk aşamada elendim. Kazanamamamda almış olduğum lise eğitiminin yetersiz oluşunu görüyorum. Ben İnönü Lisesi'ni bitirdim. Bizim lisenin olanaklarıyla, Fen Lisesi'nin ya da Robert Koleji'nin olanakları aynı mı? Eğitim sistemi bozuk, paralı olanlar istedikleri olanaklarla eğitim yapma hakkına sahipler. Oysa dar gelirli ailelerin çocukları böylesi bir olanaktan yoksunlar. Tabiî bu da sosyal bir eşitsizlik yaratıyor. İkinci bir haksızlık da sözel-sayısal ayırımının gerçekçi yapılmamasından kaynaklanıyor. Benim birinci aşamada 40 kadar netim var. Ancak yine de kazanmama yardımcı olmadı, şayet bunun yarısı kadar sayısal doğrum olsaydı çok iyi bir puanla ilk aşamayı atlardım. Bence edebiyat bölümünü seçmeyi düşünenlerle, fen bölümünü seçmeyi düşünenlerin sınavları ayrı yapılmalı ya da birbirlerini etkileme dereceleri azaltılmalı.* □

ÖSYM

"Kız analarının gözünde değerim artacak"

Melih dört yılda yerleşti

Bu Melih. İlk 30 binde. ÖSYM'nin zekâ hiyerarşisinde yeri kimbilir nedir?

Kırılan yumurtalardan biri

Üniversite sınavının ikinci aşamasını kazanamayan 112.673 kişiden biri, **Belma. Belma**, çok iyi hazırlanmasına karşın kazanamadığı için oldukça buruktu. Ondan, "şu andaki durumu" üzerine ne düşündüğünü yazmasını istedik. Yazdı. Yazısına aktardığı düşünce akışı, kanımızca oldukça tipik ve düşündürücü. **Belma**, bir yandan "iki yumurtanın çarpışmasını ve bunlardan birinin kırılmasını" doğal sayıyor; öte yandan bilgisayara bile tam inanamadığını söylüyor. Konuşurken de ortaya çıktı; kaybetmenin "yıkım" olmadığına kendini inandırmaya çalışıyor, ama buna "çalışıyor olmak", başlıbaşına bir gerginlik. En önemlisi, şu dikkatimizi çekti: **Belma**, bu tür **yarışmalarda** kazanma-kaybetme sarmalından söz ediyor. Bilgisayara ve her türlü "çevre koşuluna" güvensizlik, kendi kendini ikna etme gerginliği ve "yarış sonrası" yorgunluğu herhalde sadece **Belma'ya** özgü değil. Sınav yarışının etkisi, şimdi de insanları "kendine güveni yeniden kazanma" sınavına sokacak. **Belma**, aylardır en sıkı arkadaşıyla yarış halinde olduğunu söylüyordu; bunu şimdi farketmiş. Peki, 112.673'ün, yarışa sokulan, sınanan en önemli şeyin insanların özgüvenliği olduğunu farketmeyen çoğunluğa n'olacak? □

"... bocalıyorum"

BELMA ARIKAN

Kaybeden her insan gibi, kazanmadığımı öğrenince ben de çok üzüldüm. Bunun da en büyük nedeni üniversiteye oldukça iyi hazırlanmamdı. Benim için "kazanamayacağım" diye bir şey söz konusu değildi. Kendim de artık bu sınava kazandım gözü ile bakıyordum. Bunu yaptığım netler ortaya koyuyordu. Kazanamadığımı öğrendiğim zaman ise en çok üzüldüğüm, çalışmamın sonucunu alamamam olmuştu. Ayrıca kazanamadığımı öğrenince pek yıkıldım da diyemem. Bunda da bana yardımcı olan ailemdi.

Bana göre hayat tek başına üniversiteyi kazanmak ya da mezun olmak değildir. Elbette herkes kazanamaz. Çarpışan iki yumurtadan biri kırılacaktır. Ayrıca benim tercihlerimde herkesin tercihinde olduğu kadar ailemin etkisi olmuştur. Ancak bu etki benim kişiliğimi aşmamıştır.

Üniversiteyi kazanmamak benim çalışmalarımı engellemeyecek. Ancak çalışmalarımın bundan sonra daha da bilinçli olacağına inanıyorum. Ve şunu da söylemek istiyorum ki, bizlerin yapmış olduğu elektronik beyine inanmakla inanmamak arasında bocalamaktayım.

Bundan böyle aynı sınava tekrar girebilirim. Ama kazansam da kaybetsem de benim için bir şey değişeceğini zannetmiyorum. Ayrıca güçlüklerden yılmamayı öğrenmemiz gerekir. Bu tür yarışmalarda kazanmayı zafer, kaybetmeyi ölüm sanan düşüncenin karşısında olduğumu da söylemek istiyorum.

Melih Yeğin üniversite sınavlarına dört yıldır girmekte. İkinci girişinde ilk aşamayı, kendi deyimiyle, "aşamama" yapmış. Bunun dışında son aşamalara ulaşmış zeki ve çapkın bir genç. Böylesi iki yeteneğinden birisini seçmek yerine her ikisinin uyumlu çalışmasına özen göstermiş, yine kendi deyimiyle "yaşam nimetleri"ni üniversite için geri tepmemiş. İlk 10 yerine ilk 30.000 arasına girerek bu sene Eskişehir A.Ü. İBF İktisat Bölümü'nü kazanmış.

"Kazandığım için memnunum. İlk tercihim aynı üniversitenin inşaat bölümüydü. Dört yıl önce bir ay devam ettiğim dersaneyi saymazsak, dersaneye gitmedim. Bu sene arkadaşlarla ciddi bir çalışmaya girdim ve kazandım. Üniversiteyi kaybettiğim zamanlar ilk girişim dışında pek üzülmedim. Ne de olsa ilkgöz ağrısı bir başka oluyor. Üniversiteden pek fazla bir şey beklemediğim için geçen zaman dışında pek kaybım olmadı. Üniversiteyi bir etiket olarak gördüğümden, ileride kızlarını isteyeceğim müstakbel kayınvalide adaylarının gözlerinde değerimin artacağına inanıyorum. Benden kazanamayanlara vermem için reçete istiyorsunuz... Ehh. Günah benden gitti, "çalışmak, çalışmak, çalışmak". Ancak fazla çalışmasın inekler, sonra sürmenaj olurlar. Nah girerler." □

Jön Türkler: önce yayın sonra icraat

Rue Bonapart 25 numaradaki Paris İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezi. Camda Fransız ve Türk bayrakları. Dışarıyı seyredenler Bahaeddin, Kenan, Ahmed Rıza, Talha ve Hüsrev beyler...

HALUK ŞAHİNTÜRK

Gençlik Tarihinden bölümünde şimdiye kadar genellikle Batı kökenli akımlara yer verdik. Gerçi, bunlar, dönüşerek, erelleşerek, popülerleşerek evrenselleşen; bu ölçüde Türkiye ile de bağlantısı olan akımlardı.

İlk kez, Türkiye'de gençliğin tarihi üzerine yazacağız. 1860'lardan 19. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı'daki gençlik hareketlerini ele aldığımız bu yazının devamı gelecek. İlk aşamada, 1960 yılına kadar gelmeyi düşünüyoruz. Bu dönemi seçmemizin nedenleri var. 1860-1960 arasındaki yüzyıllık dönemde, bazı marjinal hareketler dışında, gençlerin içerisinde yer aldığı, yönlendirdiği, vb. özetle şu ya da bu şekilde katıldığı bütün hareketlerde "kutsal bir değer atfedilen varlıkların" (örneğin imparatorluğun yıkılışına kadar olan dönemde devletin ve Osmanlı mülkünün) "elden gidiyor olduğu" ve "acilen bir şeyler yapılması gerektiği" yolunda ortak bir motifin belirleyici öneme sahip olmasıdır.

Bu çerçevede, kendimizce önemli bir savımız daha var. Öncelikle kaçınılması gereken, gençliğe neredeyse "doğal" bir "ilericilik" atfedilmesi, yani çok aşırı bazı örneklerde görüldüğü üzere salt beklentileri kendilerinden önceki kuşaktan biraz daha fazla olduğu için gençliğin ilerici kabul edilmesi, dolayısıyla bu ilericiliğin zaman ve mekandan soyut bir nitelik kazanarak incelenen toplumun bütün gelişme süreci boyunca gençliğin -kuşkusuz ilerici gençliğin!- her türlü gerileme belirtisine karşı aslanlar gibi zulada beklediğinin varsayılmasıdır.

Başlarken, bu çalışmanın sınırlarını "bazı gençlerin kendi konum ve durumlarını irdelerken duydukları geçmişe bakma zorunluluğu ve bu süreç içerisinde oluşan bazı düşünce ve gözlemlerin daha sonra yeniden değerlendirilmesi, böylece daha açık biçimde ifade edilme olanağına kavuşan düşüncelerin ulaşılabilecek veri ve belgelerle desteklenmesi" olarak çizmekte yarar var.

Bu mikro gençlik tarihine "1865'te Belgrad Ormanı'nda piknik yapan 6 genç, İttifak-ı Hamiyyet adında gizli bir dernek kurdular..."[1] diye başlanılabilir belki. Niye 1865'ten önce ya da sonra değil? Kuşkusuz büyük ölçüde öznel bir seçimden kaynaklanıyor bu.

Her şeyden önce, böyle bir çalışmanın zaman boyutunun şu ya da bu biçimde sınırlanması kaçınılmaz. Yoksa ipin ucunu elden kaçırmak her zaman olası. Bir yerde, günümüzdeki toplumsal ve siyasal yaşantımızda zaman zaman gözlemlediğimiz bazı düşünce ve yaklaşımların ve doğal olarak bunlara karşıt düşünce ve yaklaşımların ortaya çıktığı/ yaygınlaşmaya başladığı bir sürecin başlangıç noktası olarak 1850'ler sonrasını almayı uygun bulduk. Çünkü bu dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun iktisadi/siyasal/toplumsal yapısında son derece önemli bazı değişikliklerin gündeme geldiği bir dönem. Bunun da ötesinde, son yıllarda üzerine bir hayli araştırma yapılan/ yayınlanan bir dönem.

Bu yüzden şimdi 1865 yılının büyük ola-

JÖN TÜRKLER

1860'larda kurulan ilk muhalif gençlik cemiyetleri, Avrupa'ya fazla ödün verilmesinden şikayetle, halka siyasal haklar tanınmasını istiyorlardı.

***Ali Suavi*, 1860'larda Paris'te oluşan ve kendilerine Jön Türk denilen genç muhalifler kolonisinin pirlerinden.**

sılıkla bir bahar ya da yaz gününün (sonbahar olması olasılığını da gözden kaçırmamak gerek kuşkusuz) sabahına/öğle saatlerine/ akşamına (gece de olabilir çünkü adı üstünde kurulan gizli bir dernek) dönelim ve bu gençlerin ne yapmak istediğine bir bakalım.

Bu gençlerin ortak tutumları Tanzimat Paşalarının ileri gelenlerinden olan ve Fransız desteğine sahip oldukları bilinen **Âli** ve **Fuat** Paşaların izledikleri siyasete muhalif olmalarıydı.[2] Bu gençler, izlenen siyaset ile büyük Avrupa devletlerine büyük ödünler verildiğini düşünüyorlar, (burada dikkat edilmesi gerek çünkü bu düşüncelerin uzantıları/ türevleri/ çeşitlemeleri daha sonraki dönemlerde oldukça güç ve yaygınlık kazanacak ve ülkenin siyasal ve toplumsal yaşamını önemli ölçüde etkileyecektir) baskıdan bunalan halka siyasal haklar tanınarak imparatorluğun dağılmaktan kurtulabileceğine inanıyorlardı.

İttifak-ı Hamiyyet'in kurucuları örgütlenirken Avrupa'daki "genç" cemiyetleri, özellikle (1831'de **Mazzini** tarafından kurulan ve İtalya'nın cumhuriyet yönetimi altında birleşmesini amaçlayan) Genç İtalya örgütünü örnek almışlardı.[3] Bu ve buna benzer nedenlerle Osmanlı muhaliflerine "**Jeune Turc**" denildi ve bu ad hızla benimsenerek yerleşti.

Sonraları, her ne kadar muhalifler çeşitli şekillerde varlıklarını ve etkinliklerini sürdürmeyi başardılarsa da, Abdülhamit dönemi boyunca yönetim bir tür "polis hükümeti" haline geldi, toplumsal ve siyasal hak ve özgürlükler kısıtlandı ya da ortadan kaldırıldı. Aynı dönem boyunca İmparatorluğun sürekli toprak kayıplarına uğraması "devletin kurtarılması" tezine ağırlık veren muhalefetin önemli ölçüde güçlenmesini sağladı.

"... *1860'larda Paris ve Londra caddelerinde volta atmaya başlayan Jön Türkler zamanla Avrupa'da kanıksanmış bir görünüme dönüşeceklerdi. İlk Jön Türk gazetesi* **Hurriet** (Hürriyet) 1864'de **Rıfat Bey**'in yönetiminde yayınlanmaya başladı ve hemen çevresinde bir Jön Türk kolonisi oluştu. Bu kolonide Türk edebiyatının başını çekenlerden **Kemal Bey (Namık Kemal)** ve **Ziya Paşa**'nın yanı sıra Mısır Hidivi **İsmail**'in kardeşi **Mustafa Fazıl Paşa, Nuri Bey, Reşat Bey** ve **Ali Suavi** de yer alıyordu."[4]

Abdülaziz döneminde çoğunluğunu gençlerin ve genç kalmasını bilenlerin oluşturduğu muhaliflerin yaptıkları en önemli işlerden biri ülke dışı haklara sahip yabancı postahaneler yoluyla ülkeye "muzır" yayınlar sokup dağıtmaktı. Ayrıca, ağırlıklı olarak edebiyat yoluyla, yazılı ve sözlü propaganda faaliyetleri de kuşkusuz yürütülüyordu.

Abdülhamit döneminin ilk on yılı ise muhalefet açısından oldukça sönük geçti denebilir. Ancak daha sonra siyasal baskının giderek yoğunlaşması ve Abdülhamit'in "meşrutiyet" falan ilân etmeye pek gönüllü olmadığının iyice anlaşılması üzerine muhalefet yeniden filizlenmeye ve güç kazanmaya başladı.

1889'da bir grup Askeri Tıbbiye öğrencisi Abdülhamit'i tahttan indirmek üzere bir cemiyet kurdular. (O zamanlar bu bir tür hobi olsa gerek.) Başlıca kurucular okul öğrencilerden **İshak Sükûtî, Mehmet Reşit, Abdullah Cevdet, İbrahim Temo** ve **Hüseyinzade Ali** idiler.[5]

Tarihçi **E.E. Ramsaur**'a göre bu örgütün kurulmasında Askeri Tıbbiye'nin Topkapı Sarayı'yla Sirkeci Garı'nın tam ortasında yer alması ve Paris'ten gelen ilk trenin kuruluştan bir yıl önce bu gara girmiş olması da bir ölçüde etkili olmuştur...[6]

İttihad-ı Osmanî adlı bu grubun kuruluşunda en büyük payın **İbrahim Temo** (ya da Ethem adındaki) Arnavut kökenli öğrenciye ait olduğunu söylemek yanlış olmaz. **Temo**, örgütün kuruluşundan bir yıl kadar önce okul öğrencilerini okul yönetimine karşı giriştiği bir grev sırasında kafa dengi olabilecek arkadaşlarını tanıma fırsatını bulmuştur.[7] Saray, okul yönetiminden greve (boykot denmek isteniyor olabilir) katılan öğrencilerin listesini istemiş, ancak yönetim 340 öğrenciden yalnızca otuzikisinin adını bildirmişti.

Temo'nun, memleketi Arnavutluk'a giderken uğradığı İtalya'da ziyaret ettiği bir Mason locasının önemli ölçüde etkisinde kaldığı ve **İttihad-ı Osmanî**'yi kurarken bu locanın örgütlenişini örnek aldığı da söylenmektedir.[8]

Önceleri teneffüslerde ayaküstü konuşmalarla yürütülen faaliyetlerin bir düzene

JÖN TÜRKLER

Zamanın okullarında gizli cemiyet kurmak bir tür hobiydi. Siyaset alanının devlet ricali ile sınırlı çevresi ve saray entrikalarının oluşturduğu gelenek herhalde bunun temel nedenlerindendi.

Yabancı postanelerin, Osmanlı İmpatorluğu'nda, Tanzimat'la birlikte gelen yasal düzenlemelerin sağladığı özerklikleri vardı.

sokulması için **Ittihad-ı Osmanî**'nin onikı üyesi bir süre sonra Edirnekapı dışında bir kahvehanede toplandılar ve işbölümü yaptılar. Genç muhalifler örgütlenme çalışmalarını yürütmek üzere yaptıkları toplantıların herbirine ayrı bir ad verdiler. Bu toplantılardan birincisi, "Dörtler İçtimaı", ikincisi "Hatab Kıraathanesi İçtimaları", örgüt üyelerinin aralarında görev bölüşümü yaptıkları üçüncü toplantı ise "İnciraltı İçtimaı" olarak adlandırıldı.[9]

Hareket, Askeri Tıbbiye'den başlayarak Harbiye, Mülkiye, Bahriye, Topçu ve Mühendishane gibi diğer yuksek öğrenim kurumlarında oldukça büyük bir hızla yayılmaya başladı. **Temo**'nun anılarına göre dernek 1895 yılına değin yeni üye kazanmak, gizli toplantılar yapmak, Yeni Osmanlılar'ın yapıtlarını ve bir de Londra'dan gelen İran özgürlükçülerinin ve **Ali Şefkati**'nin yayınlarını okumanın ötesinde bir eyleme girişmedi...[10]

İş kızışıyor

Hareket, etkinlikleri her ne kadar yukarda belirtildiği biçimde sınırlı kalsa da, İstanbul dışında da, özellikle Rumeli'de, kendisine yeni taraftarlar buluyordu. Örneğin daha sonra Sadrazamlığa kadar yükselecek olan **İttihat ve Terakki**'nin tartışmasız siyasal önderi **Talat Paşa**, henüz 17-18 yaşındayken, bizzat **İbrahim Temo** tarafından cemiyete alınmış **Hafız İbrahim** (diğer adıyla Arnavut Hoca) adlı bir kişi aracılığıyla düşünsel düzeyde de olsa muhalefet hareketiyle ilişki kurmuş, bir tür tartışma cemiyeti olmaktan öteye gitmeyen grubun etkinliklerinin içlerinden birisi tarafından jurnallenmesi üzerine 1895 yılında henüz 19 yaşındayken gözaltına alınmıştır.[11]

Ramsaur'un yazdıklarından **Talat Paşa**'nın 1889'da kurulan cemiyetin üçüncü toplantısından (İnciraltı İçtimaı) kısa bir süre sonra cemiyetle ilişki kurduğu gibi bir izlenim ediliniyor, çünkü üçüncü toplantıdan hemen sonra üyeliğe alınanlar arasında adı geçiyor. Oysa **Talat Paşa** 1874 doğumlu olduğuna göre, **Ramsaur**'un zamanlamasında biraz bulanıklık var gibi. Ancak bu toplantılarla ilgili kesin bir tarih vermediği için bir yargıya varamıyoruz.[12]

1895 yılı muhalefet için bir dönüm noktası olarak kabul edilir. 1894 yılında tırmanmaya başlayan Ermeni olayları, bu olayların sonucunda büyük devletlerin İmparatorluk üzerindeki baskısının ve ülke içerisindeki hoşnutsuzluğun giderek artması muhalefeti daha sert bir tavır almaya iterken öte yandan Abdülhamit yönetiminin de giderek sertleşmesine sebep olmuştur...[13]

Bu gelişmelerin doğal sonucu olarak cemiyetin kurucuları ve o döneme kadar cemiyet adına çeşitli etkinlikleri yürüten önde gelen üyeleri **Temo, İshak Sukûti, Tunalı Hilmi**, İzmirli **Refik Nevzat**, Selanikli **Nazım** gibi Tıbbiye öğrencileri ve o zamanlar ağırlıklı olarak Fransız Devrimi'ni ve özgürlüklerin gelişimini incelediği tarih dersleriyle Mülkiyeli gençleri büyüleyen (söz meclisten dışarı, nerde o eski tarihçiler?..) **Mizancı Murat Bey** gibi aydınlar yurtdışına kaçmaya başladılar. O zaman otostop ya da uçak yok tabiî, genellikle tren ya da gemiyle kaçıyorlardı.

Ancak bu arada cemiyete ilişkin bazı gelişmeleri hatırlatmakta yarar var. İstanbul'daki **İttihad-ı Osmanî Cemiyeti**'yle, Bursa Maarif Müdürü iken 1889'da Paris sergisini gezmek bahanesiyle Paris'e gelip

JÖN TÜRKLER

Genç muhalifler "teşkilat" değil, "cemiyet" adıyla biraraya geliyorlardı. Bu da, toplumdan kopuk dar bir çevre olan gençlerin, kendilerince bütün toplum adına "iş bitirme" vekaleti gördüklerini sezdiriyor.

Talat Paşa, 1867'de doğdu. Üniversite sınavına girecek çağda siyasete bulaştı.

bir daha geri dönmeyen ve uzun bir aradan sonra 1895'de muhalif bir yayın organı olan **Meşveret**'i çıkarmaya başlayan **Ahmet Rıza Bey** arasındaki temaslar sonucunda cemiyetin adı kesin olarak belli olmayan bir tarihte **"Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti"** oldu.[14]

Başlangıçta tümüyle Askeri Tıbbiye öğrencileri tarafından kurulan cemiyet daha sonra memur, ulema ve subaylar arasında da önemli ölçüde yayıldı. Öyle ki 1896 yılında cemiyetin yönetici kadrosu tümüyle önemli görevlerde bulunan memur, subay ve diğer devlet görevlilerinden oluşuyordu.[15]

1896'da Abdülhamit'i tahttan indirmeye yönelik bir planın daha uygulamaya geçememeden ortaya çıkması ve örgütün bütün ileri gelenlerinin (tüymeyi başaranlar dışında) Fizan'a (ve belki nisbeten daha yakın yerlere) sürgün edilmesinden sonra cemiyetin çalışmaları Harbiye mektebinde yoğunlaştı. **Mahir Said** ve **Giritli Abdülhalim** gibi öğrenciler gizli muhalif komiteler kurdular. Ancak, tam işe nereden başlayacaklarını kararlaştırmışken (tarihçilere göre Askeri Mektepler Nazırını öldürmeyi planlıyorlarmış) yakalandılar. Sonuç: Daha sonra hapse çevrilen çok sayıda idam cezası, 78 öğrencinin cezalarını çekmek üzere Şeref vapuruyla Trablusgarb'e gönderilmesi, iki sınıfın toptan tardı ve Askeri Tıbbiye'nin Gülhane'den Haydarpaşa'ya taşınması. (Demek ki Osmanlı büyükleri de Sirkeci Garı'nın talebe üzerinde muzır etkiler yaptığını düşünüyorlarmış.)[16]

Piknikten sürgüne

1889'da İttihad-ı Osmanî Cemiyeti henüz kurulmadan önce, Belgrad Ormanı'nda piknik yaparken gizli bir cemiyet kuran ve aralarında **Namık Kemal**'in de bulunduğu 6 gencin çekirdeğini oluşturduğu **Yeni Osmanlılar** hareketinin çizgisi doğrultusunda bazı eylemler de gündeme geldi. Bunlardan belki de en önemlisi "Yeni Osmanlıların 'ideal' padişahı olan V. Murat'ı tahta geçirmeyi amaçlayan **Ali Suavi** vakâsıdır."[17]

Yine 1877 yılının başlarında, hiç beklenmedik bir anda Abdülhamit'in **Mithat Paşa**'yı sadrazamlıktan azlederek sürgüne göndermesi öğrenciler arasında bazı gösterilere yol açtı. Bazı medrese ve Harbiye öğrencileri kalabalık bir grup halinde Dolmabahçe Sarayı'na gelerek **Mithat Paşa**'nın geri getirilmesi ve başka bazı paşaların azli gibi isteklerde bulundular. O gün kendilerine verilen küçük sözler karşılığında dağılmayı kabul eden öğrencilerin -hep böyle olur zaten- önemli bir bölümü ertesi gün çeşitli yerlere (bazıları memleketlerine, bazıları da Akabe Kalesi'ne) sürgüne gönderildi.[18]

Yine **Sadakat** gazetesine ortaklaşa yazdıkları bir makalede **Mithat Paşa**'nın mahkeme kararı olmadan Taif'e sürülmesinin Kanun-u Esasi'ye aykırı olduğunu ileri sürdükleri için Askeri İdadi öğrencilerinden **Nedim Bey** ve arkadaşları **Sait** ve **Cemal Beyler** Rodos'ta on beş yıl kalebentliğe mahkum edildi.[19]

1878 yılında ise yine Abdülhamit'i tahttan indirerek yerine V. Murat'ı geçirmek amacıyla planlanan bir hareket (**Cleantheri Scalieri-Aziz Bey Komitesi** girişimi) Sultan Murat'ın ikinci katibinin ihbarı üzerine ortaya çıkarılınış, hareketi yönlendirenler önce idam daha sonra hapis cezalarına çarptırılmış, diğer üyeler ise sürgüne gönderilmiştir. Bu komitenin üyeleri arasında bazı öğrencilerin de bulunduğu saptanmıştır.[20] (Sina Akşin, gerek Ali Suavi olayını, gerek Scalieri-Aziz Bey komitesi girişimini İngilizlerin desteğiyle masonların yaptığı girişimler olarak değerlendiriyor.)[21]

O dönemin düşünce odakları içerisinde en az Askerî Tıbbiye ve Harbiye kadar önemli bir yere, belki de daha önemli bir yere, sahip olan üçüncü bir eğitim kurumu da **Mekteb-i Mülkiye** bugünkü adıyla Siyasal Bilgiler Fakültesi'dir. 1859 yılında kurulan Mülkiye Mektebi'ne Abdülhamit'in tahta çıkmasıyla birlikte daha çok önem verilmeye başlanmış, 1870'li yılların sonuna doğru okula tayin edilen bazı hocalar sayesinde akademik kadro büyük ölçüde güçlenmişti. Başta tarihçi **Murat Bey (Mizancı Murat)** olmak üzere **Recaizade Ekrem** (edebiyat) **Hekimbaşı Salih efendi** (botanik), **Portakal Paşa** ve **Sakızlı Ohannes Efendi** (maliye) ve **Abdurrahman Şeref Bey** gibi hocalar gerek öğrenciler arasında, gerek okul çevresinin dışında yeni düşün-

JÖN TÜRKLER

1865'te piknikte şiir okumayla başlayan muhalefet, 1880'lere doğru sürgünlerle, yurtdışında çıkarılan dergilerle, darbe teşebbüsleriyle ortaya çıktı.

İşte Mekteb-i Mülkiye-i Şahane öğrencileri. Bugünkü adıyla Siyasal Bilgiler Fakültesi olan okul, Batı'nın bilgisini ilerde memur olacak genç efendilere maledebilmek için kurulmuş.

celerin tartışılmasına ve yaygınlaşmasına önayak oluyorlardı. (Şerif Mardin'e göre, Mülkiye'nin getirdiği yeni dünya görüşünün iki unsuru var: Biri çok geniş anlamda "pozitivizm" şeklinde isimlendirilebilecek yeni bir tabiat anlayışı, diğeri gene yalnız en geniş anlamıyla "realizm" olarak nitelenebilecek toplumun iktisadi unsurlarını kabul eden, emeği esas alan bir toplum anlamı.)[22] Bu iki tema daha sonraları da özgürlükçü hareketlerin dünya görüşünün iki temel unsurunu oluşturmuştur.

Mülkiye'nin bu yeni akademik kadrosunu ve onların savunduğu görüşleri destekleyen Sadrazam **Sait Paşa**'nın 1885'te azledilmesinden sonra sadrazamın eğitim alanında yapmış olduğu yenilikler Abdülhamit'i rahatsız etmeye başladı. **Recaizade** ve **Mizancı**'nın işlerine son verildi. Mekteplerdeki edebiyat, felsefe ve matematik dersleri "din ve fıkıh" dersleriyle değiştirildi.[23]

Önce yayın, sonra icraat

Bu arada bir olay Padişah'ın dikkatini iyice Mülkiye'nin üzerine çekti. **Ali Kemal** adlı bir Mülkiye öğrencisi henüz yirmi bir yaşında ve üçüncü sınıftayken, Paris'i görmek isteğinin dayanılmaz bir hale gelmesi üzerine Paris'e kaçtı. **Ali Kemal**, Paris'te, *"Abdülhamit rejimine karşı duyduğu nefreti Paris kahvelerinde Padişah aleyhinde ateşli şiirler yazmak ve bunları gizlice Türkiye'ye sokmak"* yoluyla değerlendiren **Ali Ferruh Bey**'e rastladı.[24]

Ali Ferruh Bey'in görüşlerinden önemli ölçüde etkilenen **Ali Kemal**, Türkiye'ye döndükten sonra, tatil günlerinde babasının konağında toplanarak edebi konuları tartışan bir gurup oluşturmayı başardı. Ancak, santimetrekareye düşen muhbir sayısının görülmemiş boyutlara ulaştığı bir dönemde, Yıldız Sarayı'nın kulağına (burnuna değil) karsuyu kaçmaması olanaksızdı. Bir gün konağın etrafı zaptiyeler tarafından sarıldı ve toplanıp götürüldüler. Ancak, edebiyat dışında zinhar bir şeyle uğraşmadıkları anlaşılınca beşer gün hapis ve beşer altın ihsanla sıyırarak okula geri döndüler.[25] Ama **Ali Kemal**'in kanına muhalefet mikrobu bulaşmış olduğu için rahat durmadı. **Abdülhalim Memduh** adındaki bir arkadaşının kendisine gelip ciddi ve gizli bir cemiyet kurulduğunu ve bu cemiyetin "önce yayın sonra icraat" yapacağını anlatınca dayanamadı, cemiyete katıldı. Sonuç: Dokuz ay hapis. Ardından **Ali Kemal**'in Haleb'e, **Memduh**'un ise İzmir'e atanması.[26]

Şerif Mardin, ayrıca 1870'lerin sonlarından itibaren ve özellikle 1880'lerde İran liberallerinin çeşitli düşünceleriyle cemiyet üzerinde etkili olduğuna dikkati çekiyor. 1850'lerde İran'da bir dinî reform hareketine giriştikten sonra Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan ve daha sonraları bir bölümü Kıbrıs'a, bir bölümü de Akka'ya sürülen Babî'lerin bir tür siyasal danışmanı haline gelen ve **Yeni Osmanlılar**'la ilgisi olan **Cemaleddin-i Efgani**'nin özellikle 1900'lerden sonra etkili olan Türkçülük düşüncesinin şekillenmesinde rol oynadığını söylüyor.[27]

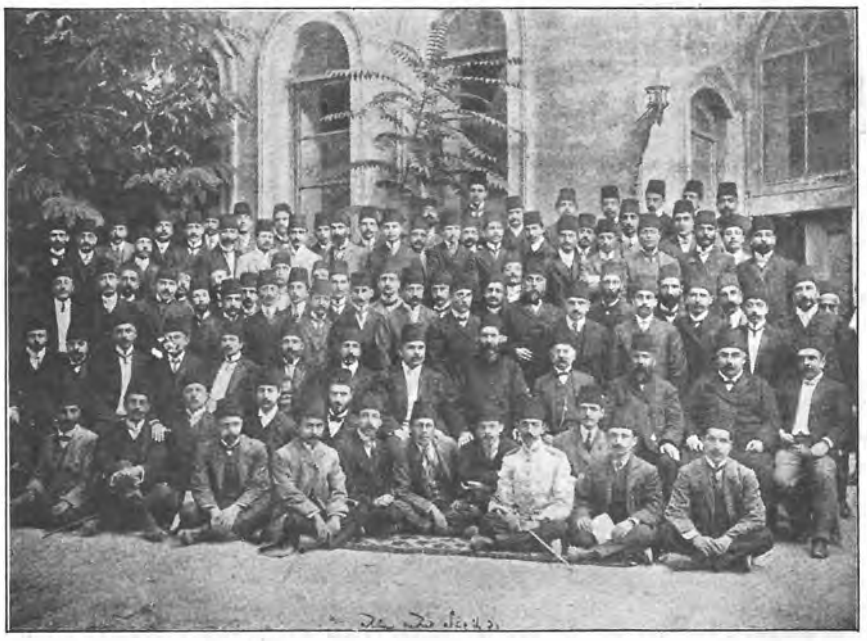

Padişah mı, Batı mı?

1897 yılında ise, yine Askeri Tıbbiye'de, özü açısından anlamlı bir olay meydana gelmiş. Akşam yoklamasından sonra "Padişahım çok yaşa..." diye bağırmadıkları

JÖN TÜRKLER

1899'un sonları da Jön Türkler arasında çeşitli görüş aşrılıkları belirmeye başladı. İşler, ciddileşiyordu.

İbrahim Temo, İttihat ve Terakki'nin Arnavut kökenli radikal üyesi.

için dayakla cezalandırılmak istenen öğrencilerin subay ve erlere karşı çıkması sonucu kargaşa çıkmış, bazı subaylar dövülmüş; olay o kadar çığırından çıkmıştır ki bazı öğrenciler "mektepten çıkıp halkı isyan ettirelim" diye bağırırken diğer bazıları mektebin direğine (o zamanlar milletlere hürriyet veren hürriyet meleği sandıkları) İngiltere'nin bayrağını çekmek istemişlerdir.[28a] Sonuçta okul bir tabur asker ile kuşatılmış, gözaltına alınan dokuz öğrenci daha sonra Trablusgarb'a sürgün edilmişlerdir.

O dönemde, gerek Askeri Tıbbiye'de, gerek Harbiye'de öğrenciler arasında yaygın olan düşünceleri ve bunların kökenini anlamak açısından Kurtuluş Savaşı'nın önde gelen komutanlarından ve eski İT'cilerden **Kazım Karabekir Paşa**'nın anılarına bir göz atmak yararlı olabilir:

"Sınıfımızın en ilerisinde bulunduğum gibi iç ve dış siyasi vaziyetlerimizi en iyi bilen de bendim. Sınıf arkadaşlarımdan **Seyfi Firuzağa, Sadullah Galata, Emin Halıcıoğlu** *siyasi hasbihallerde en yakınlarımdı.* **Sultan Hamid** *idaresinin bizi nerelere sürüklediğini görüşürdük. Bir de "**Jeun jens!**" parolası yaptım. Şüpheli biri geldi mi gören bunu söylerdi. Derhal laf değiştirirdik. Bu parolayı "**Petit Parisien**" (Küçük Parisli) resimli mecmuada görmüştüm. Her tarafta hafiyelerin kulak kabarttığını gösteriyor ve altında "**Jeunes gens prenez garde aux choses que vous ditez-Gençler söylediğim şeye dikkat ediniz!**" yazıyordu."*[28b]

Bir kez daha görüldüğü gibi muhaliflerin tartışmasız olarak üzerinde birleştikleri ve neredeyse bütün muhalif görüşlerin dayanağını oluşturan en önemli nokta, "işlerin kötüye gittiği ve devletin ve vatanın kurtarılması gerektiği" idi. Bu anlayış çok uzun bir süre boyunca muhalif düşüncenin doğal kuramsal sınırlarını çizdi denebilir. Bazı tarihçilere göre aynı eğilimi dönemin Alman aydınları arasında da yaygın olmasına karşın Fransız, İngiliz ve hatta Rus aydınları bu tür düşüncelere pek iltifat etmiyorlardı. Çökmekte ve dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu ile gerek coğrafi, gerekse siyasal anlamda bütünleşen ve güçlenen Alman İmparatorluğu'nda benzer düşüncelerin yaygınlık kazanması dikkate değer bir olgu gerçekten.

1897 yılına kadar muhalefetin çok önemli olmasa da güç ve yaygınlık kazandığı söylenebilir. Ancak 1897'de durum büyük ölçüde tersine döndü. Şubat 1897'de Yunanistan'ın Osmanlı topraklarına saldırısı üzerine Osmanlı-Yunan ilişkilerinin gerginleşmesi, iki taraf arasındaki görüşmelerin olumlu bir sonuç vermemesi üzerine de Osmanlı İmparatorluğu'nun karşı saldırıya geçerek Teselya'yı işgal etmesi ve büyük devletlerin araya girmesi sonucu sorunun geçici olarak çözülerek Osmanlıların küçük de olsa bazı kazançlar elde etmeleri Abdülhamit'in nüfuzunun halk arasında artmasına neden oldu. Bundan yararlanan Padişah, bir yandan Harbiye Mektebi'ndeki muhalif hareketin önderlerini o zamana kadar görülmemiş ölçüde ağır cezalara çarptırırken bir yandan da Avrupa'daki muhaliflere karşı barış taarruzuna geçti. 22 Temmuz 1897'de İmparatorluğun Paris Büyükelçiliği bir bildiri yayınlayarak muhalif ve muzır neşriyatta bulunanların affedileceğini, memlekete dönmek isteyenlere kolaylık gösterileceğini, Avrupa'da öğrenim görmek isteyenler olursa bunlara da maaş bağlanacağını, vb. duyurdu. Bu gelişmeleri, **Mizancı Murat Bey**'in, bazı koşullarla da olsa, Padişahın temsilcileriyle ülkeye dönmek konusunda anlaşmaya varması ve İT saflarında önemli bir çözülme izledi. Aralarında 1889'da Askeri Tıbbiye'de İttihad-ı Osmanî'yi kuranlardan **İshak Sükûtî, Abdullah Cevdet** de olan bazı önde gelen muhalifler (**Tunalı Hilmi, Çürüksulu Ahmet, Ali Kemal, Rauf Ahmet Beyler** ve diğerleri) Osmanlı İmparatorluğu'nun elçiliklerinde görev almayı kabul ettiler. Bazı muhalifler ise geri döndü.

1889 yılına kadar bu çözülmenin devam ettiği söylenebilir. Ancak, örneğin Aralık 1897'de, **Ahmet Rıza** ve çevresine göre daha genç ve daha radikal olarak nitelenen ve yurt dışında kalmak gibi akıllıca bir seçim yapmış bulunan bazı muhalifler (yine **Tunalı Hilmi, İshak Sukûtî, Dr. Abdullah Cevdet** başta olmak üzere) Cenevre'de **Osmanlı** gazetesini çıkarmaya başladılar. **Osmanlı**'nın dikkati çeken özelliği, yukarıda da belirtildiği gibi, yazı kurulunun çoğunluğun İT kurucuları ve genç askerlerin elin-

JÖN TÜRKLER

1897'de Abdülhamit konumunu güçlendirdiğinde, yurtdışındaki muhaliflere "af" çağırısı çıkardı. Dönenler döndü, kalanlar daha da sertleşti.

Birinci Meşrutiyet'in Osmanlı muhaliflerinde uyandırdığı "bu iş bitti, devlet ve millet musibetten kurtuldu" izlenimi, oldukça kısa ömürlü olmuş.

de bulunması ve bunların daha sert bir tavır almaktan yana olmalarıdır. Özellikle **Tunalı Hilmi**, başlangıçtan itibaren, daha aktif olmayı öneriyordu.[29]

Tunalı Hilmi, Şerif Mardin'e göre gerçek bir 'ihtilâlci' niteliğini taşıyan birkaç Jön Türk'ten birisi olup 1896'da Cenevre'de **Osmanlı İhtilal Fırkası**'nı kurmuştu. Fırkayı kurduktan sonra yazdığı onbir kadar **Hutbe**'sinde Abdülhamit yönetimine karşı son derece sert bir tavır almış, "**Asker... Ey Gaziler... Arş... Hükümet konaklarına dolunuz. Yıldız'ın altını üstüne getiriniz...**" gibi seslenişlerle halkı isyana çağırmıştı.[30]

Padişaha öneriler

Padişaha ve yüksek devlet görevlilerine memleketin sorunlarının nasıl çözümlenebileceğine ilişkin 'ıslahat' önerileri sunarak onların bu yolla sözkonusu sorunlar üzerine eğilmelerini sağlamaya çalışmak 1860'lardan itibaren bütün Osmanlı özgürlükçülerinin geleneği haline gelmişti denebilir. (Bu geleneğin en aşırı örneklerinden birisi Mizancı **Murat Bey**'dir. Çok uzun bir süre Padişah'a memleketin sorunları hakkındaki görüşlerini anlatmak için fırsat kollamış, nihayet 1895 Ekimi'nde bir memorandum sunmayı başararak büyük hayallere kapılmış ve ancak hayallerinin boş olduğunu anladıktan sonradır ki yurt dışına çıkarak muhalefet içerisinde daha aktif bir rol oynamaya karar verebilmiştir.) Ancak **Osmanlı**'nın yazarları Padişah'a ve yüksek bürokratlara seslenmekten vazgeçerek halka yönelik propaganda yapma zorunluluğunun farkına varmışlar, daha önce yayınlanan muhalefet organlarını örtülü olarak halka inememiş (fiilin "inmek" olduğuna dikkat...) olmakla eleştirmişlerdir. Ancak bu tavır nedense ters bir etki yaratmış, örgütün çeşitli üyelerinin gönderdiği mektuplarda yönetime karşı alınan tavrın çok sert olduğundan şikayet edilmiş, bu da Osmanlı yazarlarının üzerinde derin bir moral bozukluğu yaratmıştır... (O kadar ki, o zamana değin felsefe ve materyalizm, spiritualism gibi konularla ilgilenen Doktor **Abdullah Cevdet, Şerif Mardin**'e göre büyük ölçüde bu olayın etkisiyle, halk psikolojisi incelemeleri üzerinde çalışmaya başlamıştır.)

1899 yılı ise Jön Türk hareketi açısından önemli bir gelişmeye sahne oldu. Almanya ile Abdülhamit arasında (1898 yılında **Kaiser II. Wilhelm**'in Osmanlı Devleti'ni resmen ziyaret etmesinin etkisiyle de) giderek gelişen dostluk ilişkileri İngiltere'nin ve İngiltere'yle iyi ilişkileri olan Osmanlı çevrelerinin kaygılanmasına ve muhalefete karşı daha olumlu bir tavır izlemeye başlamasına neden oldu. Ayrıca Konya-Bağdat demiryolu hattının ön imtiyazının Almanlara verilmesi daha önce bu imtiyazın bir İngiliz gurubuna verilmesi için kişisel olarak girişimde bulunan **Damat Mahmut Paşa**'nın Padişah'a duyduğu kızgınlıkla o zaman henüz 22 yaşında olan ve Türk siyaset sahnesinde daha sonraları çok önemli bir rol oynayacak olan oğlu **Prens Sabahattin** ve diğer oğlu **Lütfullah**'ı alarak Avrupa'ya kaçmasına neden oldu. Abdülhamit'in bir yakınının Padişah'a karşı böyle bir tavır alması muhalefet hareketi içerisinde önemli bir canlanmaya yol açtı.

1899'un sonlarında **Osmanlı** gazetesinin yazarları arasında çeşitli görüş ayrılıkları belirmeye başladı. Daha sonra Cenevre Jön Türkleri dağıldı. **Tunalı Hilmi Bey** yine Cenevre'de yayınlanan "**İntikam**" adlı alabildiğine radikal ancak kuramsal açıdan

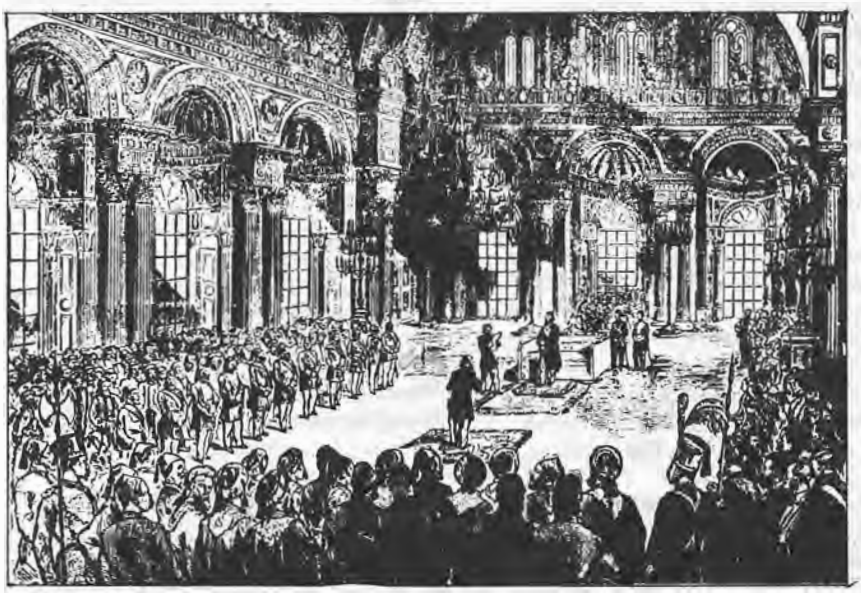

JÖN TÜRKLER

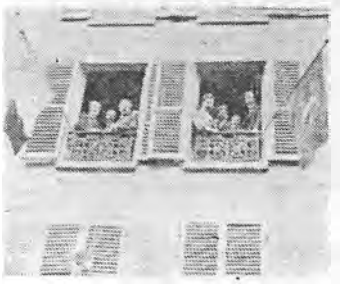

Bütün bu dönem okullardan beslenen, gençlerce sürüklenen muhalefet hareketi ayrıcalıklı dar bir çevreyle sınırlı kaldı. Geri kalan yüzbinlerce gencin tek "faaliyeti", cephelerde ölmekti.

Jön Türkler arasında pek yaygınlık kazanmayan "adem-i merkeziyetçilik" akımının fikir babası Prens Sabahattin

son derece zayıf[31] bir derginin finansmanını üstlendi. **Osmanlı**'nın sahipliği **İshak Sükûtî** tarafından **Damat Mahmut Paşa**'ya devredildi. Gazete, önce Londra'ya, daha sonra da Folkstone'a taşındı ve büyük ölçüde **Prens Sabahattin**'in etkisi altına girdi.

Gençliğin "ne kadarı"?

Dikkatinizi çektiyse eğer, şimdiye kadar anlattıklarımız hep belli bir çevrenin insanlarının tarihiydi. Yani hepsinin **Ali Kemal** gibi babasının konağı olmasa ya da **Prens Sabahattin** gibi Abdülhamit'in kızkardeşinin çocuğu olmasalar da yine de en azından yüksek öğrenim görme, büyük kent yaşantısını tanıma fırsatını bulmuş insanların tarihi. Oysa ki, 1880'lerin sonunda, İstanbul'un nüfusu yaklaşık 874.000 kişi, toplam 51 kentsel yerleşme merkezinin (İstanbul dahil) nüfusu ise yalnızca 2.320.400 kişiydi ve bu (bugünkü Türkiye sınırları içerisinde kalan) toplam nüfusun yalnızca % 18.4'ünü oluşturuyordu.[32]

Yani toplam nüfusun yaklaşık %·82'si ve dolayısıyla gençliğin çok büyük bir çoğunluğu kırsal kesimde yaşıyor; kuşkusuz birçoğunun 'ülke dışı' statüsüyle korunan postahaneler yoluyla yurda sokulan 'muzır' yayınlardan, **Auguste Comte**'dan, **Le Play** okulundan, Anglo-saxon toplumunun teşkilat bakımından ne gibi özelliklere sahip olduğundan[33] **Tunalı Hilmi Bey**'in Cenevre'deki ihtilalci faaliyetlerinden, **Mizancı Murat Bey**'in ıslahat önerilerinden, hatta ve hatta Askeri Tıbbiye'de öğrencilerin "Padişahım, çok yaşa..." diye bağırmayı reddettiklerinden haberi bile olmuyordu.

Bu gençler hiçbir şey yapmıyorlar mıydı peki? Yapıyorlardı kuşkusuz. Osmanlı İmparatorluğu 1870'li yılların başlarından itibaren peşpeşe savaşlar ve ayaklanmalarla karşı karşıya kaldı. 1878'de Ayastafanos'a kadar gelen Rus ordularının daha da ilerlemesi büyük güçlüklerle önlenebildi. Doğu Rumeli 1885'de isyan etti ve fiilen Bulgaristan'la birleşti. 1894 yılında tırmanmaya başlayan Ermeni ayaklanması yine büyük güçlüklerle bastırılabildi. 1896'da yine Van'da Ermeniler, Girit'te Rumlar ayaklandı. Girit isyanını takiben Yunanlılar harekete geçtiler. 18 Nisan 1897'de İmparatorluk Yunanistan'a savaş ilan etti, vb.

Bu savaşlarda ve ayaklanmalarda ölenlerin çoğunluğu bu gençlerdi. □

Dipnotlar

[1]**Sina Akşin**, 100 soruda İttihat ve Terakki, Gerçek Yayınevi, s. 14

[2]**Akşin**, a.g.e., s. 14

[3]**Akşin**, a.g.e., s. 15

[4]**E.E. Ramsaur**, Jön Türkler ve 1908 İhtilali, Sander Yayınevi, 2. baskı, 1982, s. 20.

[5]**Akşin**, a.g.e., s. 17.

[6]**Ramsaur**, a.g.e., s. 30.

[7]**Temo**'nun anılarından aktaran **Ramsaur**, a.g.e., s. 31.

[8]**Ramsaur**, a.g.e., s. 31, **Yuri A. Petrosyan**, Sovyet Gözüyle Jön Türkler, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.

[9]**Ramsaur**, a.g.e, s. 32.

[10] **Temo**'nun anılarından aktaran **Akşin**, a.g.e., s. 18.

[11]**Tevfik Çavdar**, Talat Paşa -Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 1974, s. 35, 36, 37 (Çavdar, Talat Paşa'nın doğum tarihini 1876 olarak veriyor).

[12]**Ramsaur**, a.g.e., s. 31, 32, 33.

[13]**Akşin**, a.g.e., s. 22

[14]**Akşin**, a.g.e., s. 18.

[15]**Akşin**, a.g.e., s. 25

[16]**Akşin**, a.g.e., s. 26.

[17]**Şerif Mardin**, Jon Türklerin Siyasi Fikirleri-1895/1908, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 31.

[18]**Muammer Taylak**, Öğrenci Hareketleri, Başnur Matbaası, Ankara, 1969, s. 8.

[19]**Mardin**, a.g.e., s. 33 (Aynı sayfadaki bir dipnota göre Namık Kemal daha önce bir süre bu gazetenin yazı kadrosunda yer almıştı).

[20]**Taylak**, a.g.e, s. 9.

[21]**Akşin**, a.g.e., s. 16.

[22]**Mardin**, a.g.e., s. 43.

[23]**Mardin**, a.g.e., s. 44.

[24]**Mardin**, a.g.e., s. 45.

[25]**Mardin**, a.g.e., s. 45

[26]**Mardin**, a.g.e., s. 46.

[27]**Mardin**, a.g.e., s. 55.

[28a]Doktor Rıza Nur'un anılarından aktaran **Muammer Taylak**, a.g.e., s. 24.

[28b]**Kâzım Karabekir**, İttihat ve Terakki Cemiyeti, İstanbul 1945, s. 67.

[29]**Mardin**, a.g.e., s. 106.

[30]Tunalı Hilmi Bey'in 8. hutbesinden aktaran **Mardin**, a.g.e., s. 107.

[31]**Mardin**, a.g.e., s. 126.

[32]**Y.S. Tezel**, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, (1923-1950), Yurt Yayınları, Ankara 1982, s. 89.

[33]**Akşin**, a.g.e., s. 43., **Mardin**, a.g.e., s. 213 ve devamı

Gençlik ve Toplum'un 5. sayısında, gönüllü gençlik hareketleri ile ilgili uzun bir araştırma yer almıştı. **İrfan** ve **Kemal** bu yazıda "aktivite" ve "kampçılık" adına yapılanın su kanalı kazımcılığı olmasını eleştirmişlerdi. Aynı eleştiri, Kırşehir'den de geldi. **Kırşehir Turizm Folklor Derneği (KIT-HOD)**'nden gençler, 1978'den beri çeşitli faaliyetleri arasında yer verdikleri kampçılık olayına "Ankara'daki gönüllü kuruluşlarca yürütülen yerleşik yaklaşım tarzı" dışında bakma ihtiyacı duyduklarını belirtiyorlar.

Taşra gençliği inisiyatif kazanmalı

Sınırlayıcılık

KIT-HOD, 1978'de **gençlik derneği** olarak kurulmuş. Hedef, kaba bir özetle "gençliğe dinamizm getirmek". Bu amaçla çeşitli faaliyetlere girişilmiş. Ağaç dikme faaliyetleri, köylere kitap kampanyası yanında oldukça ilerleyen üç faaliyet daha var. Folklor çalışmaları (yurtdışında gösterilere katılmaya da başladıktan sonra, halen 10'un üstünde mahalli dernekle ilişkiyi yürütebilecek noktaya gelmiş. Biraz da buna bağlı olarak, 5. seneden bu yana her yılın Nisan ayı içinde **Çocuk Şenliği** düzenleniyor. Beş sene önce derneğin karşısındaki **Çocuk Yetiştirme Yurdu**'na yardım etmek için gece düzenlemekle başlayan etkinlikler, bundan bir sene sonra ulusal, iki seneden beri de uluslararası nitelikteki Çocuk Şenliği organizasyonuna dönüştü. Üçüncü "ileri gitmiş" etkinlik ise gönüllü hizmetler ve gençlik kampları. 1979'dan beri Kırşehir'de gençlik kampı düzenleniyor. Kırşehirli gençlerin bu işe girişmekteki derdi **"dışarıyla bağlantı kurmak, dinamizm kazanmak ve Kırşehirli gençlerin de dışarı gidebilmesini sağlamak"**. İşte, şimdiki sıkıntıları da bu beklentilerinin tam anlamıyla gerçekleşmemiş olması. Bunun nedenlerinden biri kampçılığın kendi sınırlılıkları; diğeri de şimdiye kadar birlikte çalıştıkları Ankara'daki gönüllü kuruluşların **"mahalli dernekleri küçümsedikleri için yapılacak faaliyetleri belirleyip, kısıtlamaları"**.

KIT-HOD Ankara'daki **GGS** ile bağlantısını böylece kesmiş; bundan sonra kendileri kamp düzenleyecekler, yurtdışı ile kendi başlarına ilişki kuracaklar. **MEGSB**, ilerde gönüllü kuruluşları bir **Birlik** altında toplamak istediği için, isimlerini "Gönüllü Gençlik Kulübü" formülüne uydurmalarını istemiş, onlar da KIT-HOD'la bağlantılı olarak bir **Anadolu Gönüllü Gençlik Kulübü- ANGÖK** kurmuşlar.

Fakat, bundan sonrası için düşündükleri, kampçılığın dışına çıkmak. Başlangıçta **"Kırşehir'de gençlerin yapabileceği bir şey yok; ne bulabilirsek yapalım"** düşüncesiyle yola çıkan gençler, bunca deneyim sonucunda **"Kırşehir'de yapmak istediklerini gerçekleştiremedikleri"** kuşkusuna kapılmışlar. **"Az kamp yapacağız, hatta belki folklor ekibini feshedeceğiz"** diyorlar. Avrupa çapında iş yapan folklor topluluğunun fesh gerekçesi **"turnelerin ve programların fazla vakit alıp başka iş yapmayı engellemesi."**

Önemli olan fikir üretmek

Kırşehirli bir genç, Kırşehir'deki ve taşradaki gençlik üzerine şunları söylüyor: **"Türkiye'de bir gençlik hareketi yok. Böyle bir şey olacaksa, önemli olan, mahallinde olması. Örneğin Fransa'da, gençlik hareketi hep mahalli kaynaklıdır. Mahalli çalışmalar daha anlamlı. Ancak, mahalli dernekler şu anda fazla ileri gidemiyorlar. Çalışma kampları, kanal kazma çalışmaları fazla yararlı ve üretken değil. Önemli olan fikir üretmek, uygulanabilir hale getirip gerçekleştirmek. Mahalli gençlik dernekleri, özerk çalışabilmeli, kendi kararlarını kendileri vermeli."**

En büyük dertlerden biri, çevrenin bu tür faaliyetlere alışık olmaması. **"Benim oğlum köçekçilik yapmaz"** diyenler çıkabiliyor! Ama, bütün bunlar zamanla aşılıyor. Derneğin, çoğu üniversiteli olan üyelerinin 25-30'u dernek çalışmalarını sürekli yürütüyorlar. Dernek genellikle açık. Saz çalınıyor, sohbet ediliyor. Çeşitli projeler oluşturulmaya çalışılıyor. **"Bir şeyin ille de en mükemmeliyle başlanmak istenirse çok beklenir; hele Türkiye'de bu toplumsal koşullarda"** diyorlar.

Kırşehirli gençler "ne olursa olsun bir şeyler yapmak" düşüncesinin fazla esiri olmak istemiyorlar ama olanakları ve düşünme ufukları fazla geniş değil. Bunu genişletme çabası içindeler. Benzeri kaygıları olanlar için ANGÖK'ün adresini veriyoruz. **ANGÖK- Mithat Saydam Cad. No: 37 Kırşehir.** □

Ailezedeler için tecritin bir biçimi

HUZUREVİ

SELDA ÇELİKYAY

Yaşlılık insanın gençken sahip olduğu bütün yetileri kaybettiği bir dönem. İnsanlar, yaşları ilerledikçe kendi kendilerine iş görmez hale geliyor, bakılmaya ve daha önemlisi sevilmeye, ilgi gösterilmeye ihtiyaç duyuyor. Yakın bir tarihe kadar yaşlıların bakımları kendi aileleri ya da yakın çevreleri tarafından karşılanırken, büyük aile yapısının parçalanması ve çekirdek aile'ye geçiş süreci ile birlikte yaşlı insanların bakımları sorun olmaya başladı. Bu ve çeşitli nedenlerle birlikte ortaya çıkan yaşlıların bakım sorunlarının çözümü için de kurumlar oluşturulmaya başlandı. Ziyaretine gittiğimiz Kartal-Maltepe Huzurevi de bu amaca yönelik hizmet veriyor.

Şimdilik iki bloktan oluşan huzurevi, blokların oluşturduğu mahalleler, odaların -çok kişilik odalarda yatakların- oluşturduğu evler ve yakın odaların oluşturduğu komşuluk ilişkileriyle, dedikodusu, tartışması, yardımlaşmasıyla sanki bir yaşlılar semti. Ve bu insanların çoğu, belki onlarca dışardaki yaşamı sürdürmek anlamına gelen bir sürü karşıtlığı, olumsuzluğu burada da canlı tutmak çabasındaydı. Pek çoğu, varolma nedeni yitmiş, her geçen günün sona bir adım ve her günün kazanılmış bir gün olduğunu hissede hissede yaşarken bile koşullarla olan sıkı bağlarından vazgeçmiyor, birbirine el uzatamıyorlardı.

Yaşlıların büyük bölümü, isteyerek buraya gelmişlerdi. Bazıları çocukları olsa da kendileriyle eşit koşullarda birileriyle birlikte olacakları için, bazıları kimsesi olmayıp evinde yalnız yaşarken, birileriyle birlikte olma talebiyle buraya gelmişlerdi.

Sohbetlerimiz devam ettikçe geliş nedenlerinin farklılaştığını, özellikle erkekler arasında eşlerinden boşanamayıp gelenler olduğunu ve açıktan açığa aktaranlar olmasa da birbirlerini bize aktarırken, gönderilenler, (ya da kibarca) getirilenler, ya da bırakılanlar da olduğunu gördüm.

Örneğin sohbetlerimizden birinde **Enver** Amca'ya

- Görüşmelerimizden öyle anlaşılıyor ki, çoluğu-çocuğu sağ olsa da, kendi istekleriyle, onlara yük olmak istemedikleri için gelenler epeyce var, dediğimde;

- **Sen onlara bakma, "biz burada çok rahatız", "oh burada yaşadığımı hissediyorum" diyenler kendilerini kandırıyor. Kimse çocukları hayattayken onların yanında mutluyken buraya gelmez, diye karşılık verdi.**

Ve devam etti:

- **Çocuklar, istemedikleri annebabalarını getiriyorlar. "Aman anneciğim, bu ne güzel manzara, çok güzel bir yer" diye biraz edebiyat yapıyorlar, bırakıp gidiyorlar. Bazıları arıyor, bazıları bir daha uğramıyor.**

Halis amca ekledi:

- **Bayramda ellerini öpmeye biz gidiyoruz.**

EnverAmca:

- **Bir süre sonra maaş cüzdanlarına da el atıyorlar. "Anneciğim sen burada ne yapacaksın parayı, sana 2000 TL yeter" derken ne var ne yok gidiyor.**

Bir de **Pakize** Hanım'dan bahsedildi sohbet arasında. **"Burası nasıl hastane böyle, beni ne zaman taburcu edecekler"** der dururmuş. Ne şekilde bırakıldığı böylece anlaşılan **Pakize** Hanım, bir gün hava bacasına düşerek bir türlü çözemediği bu hastaneye taburcu olmadan veda etmiş.

Gerçekte, çıkarların, zorunlulukların ötesinde yaşlı insanlarla, genç çalışan kuşak arasında sürekli bir çatışma sürüp gitmekteydi. Ve sosyal yaşamın gereği aileler küçülmekte, bireylerin çalışma zorunluluğu çoğu kez evdeki yaşlıların yalnız kalmalarına, gerçken özen

ve şefkati görmelerine engel olmaktaydı. Çok defa yalnız kalan yaşlılar maddi varlıkları olduğu halde kendilerine bakacak kimseyi bulamamaktaydılar. Ve toplumumuzun yapısı, süreci gereği geleneksel aile anlayışı yıkılıp birey olgusu yeterince gelişmediğinden, ne gelenler nasıl bir yere niçin gittiklerinden emin olabilmekte, ne de getirilenler defedilme, getirenler de defetme psikolojisinden kurtulabilmekteydiler.

Gözlenen oydu ki geliş nedenlerindeki farklılık insanların buradaki ruhsal durumunu ve birbirleriyle ilişkilerini etkiliyordu. Ve gelinen yerler... o denli çeşitli, o denli farklıydı ki. Nasıl ve nereden gelmiş olursa olsun, bu mekanda birlikte olmak ve "yaşlı" sıfatı, birbirleriyle iyi ilişkiler kurmalarına yetmiyordu. Bunun tipik bir örneği Sivaslı **Peruze** Teyze idi. Buraya 6 ay önce gelmiş konuklardan, (yaşlılar birbirlerine "konuk" diyorlar), alışmaya çalışsa da yeri burası olmayan konuklardan biriydi. Bağından, bahçesinden yalnız kaldığı için kopup gelen **Peruze** Teyze -anlattıklarına bakılırsa- İstanbul yaşamının ağır bastığı bu huzurevine pek uyum sağlayamamıştı. Arada Doğulu tavırlar göstermesi de sanıyorum uyum sağlamasını zorlaştırıyordu tatlı teyzemizin. Teyzemiz sık sık **"Dil mi güzel, dilber mi? Dil, dil"** sözünü yineleyerek epeyce konuştu bizimle. Ve oda arkadaşıyla zaman zaman yaptığı sürtüşmelerden söz etti. Bir gün müdür beyle karşılaştıklarında müdür bey sormuş **Peruze** Hanıma:

- Peruze Hanım nasılsın, pek dirliğiniz yokmuş herhalde? (Anlaşılan bu tatlı ve sessiz sürtüşmeler müdür beyin kulağına kadar gitmişti)

Bizim **Peruze** Hanım da:

- Müdür Bey dirlik dediğin tek başlı mıdır, çift başlı mı?

"Öyle ya" diyor **"bana bir şey demeyene ben de bir şey demem, bana diyene de dedirtmem, sen de Allahın kulusun, ben de, sen de para veriyorsun ben de, burası devletin malı."**

Konukların gelirlerine göre tuttukları odalarda, farklılığın diğer bir etkeni oluyor. Beş kişilik odalar 4.000, dört kişilik odalar 5.000, iki kişilik odalar 17.000, tek kişilik odalar 21.000. Bu odalar kendi içlerinde deniz gören ve görmeyenlere göre tekrar ayrılıyor. Deniz görenler 1.000 lira daha pahalı. Tek kişilik odalar da, tercih edilen yalnızlık olmasa da hareket serbetliği ve kafa dinleme açısından ulaşılabilecek en son nokta. Çok kişilik odalarda kalanlar arasında bu yüzden ev-bark sahibi olmaya çalışırcasına para biriktirenler bile var.

Dört kişilik odaların çilesini en ağır yaşayanlardan biri de artık epeyce sıkıfıkı olduğum **Azize** hanım teyze. Yalnızlığı sevmediği için buraya gelenlerden biri. **Azize** hanım teyzenin Amerika'da yaşayan hemşire bir kızı var ama 1967'den beri haber almadığı için kimsesi var denemez. Onu geçen ziyaretimden bu yana oldukça zayıflamış gördüm:

- Hayırdır, Azize hanım teyze, ne oldu size böyle? diye sorduğumda **"Aşk"** falan dediyse de, sonra, odalarından bir arkadaşlarının sürekli horladığını, kendilerinin de uyuyamadığını, bu yüzden zayıfladığını anlattı. Burada kafa dengi arkadaş bulamadığını belirten **Azize** hanım teyze bazen huzurevinden çok sı-

Bütün gün oturup konuşmak, muhabbet etmek. Yapılabilecek tek şey. Huzurevini yaşlılar mahallesi haline getiriyor.

kıldığını, kışı kulübemsi evinde geçirmek istediğini ve orada donarak ölmeyi düşündüğünü söylüyor.

Kuşkusuz yaşlıların birbirleri ile kurdukları ilişki kadar idareci ve personelin davranışları da önemli insanlar için. Gerçi ortalıkta dolaşan beyaz melekler buraya bir hastane havası veriyorlarsa da çok seviliyorlar, ya da sevilmek zorundalar. Gözlediğimi kadarıyla hemşireler oldukça anlayışlı davranıyorlardı yaşlılara. Hemşirelerin işlerinin hiç de kolay olmadığını üç yıldır burada çalışan, burada bir lojmanda kalan ve hemen hemen İstanbul'u hiç tanımayan **Lütfiye** hemşireyi tanıdıktan sonra çok daha iyi anladım. Çünkü burada yaşayanlar, o insanlardan yapması gerekenler dışında şeyler (çocuklarından bekleyebilecekleri) bekliyorlardı. Bu arada tatlı kaprisler, birkaç gün aranmadığında kırgınlıklar, diğerine uğradın bana uğramadınlar... ve bütün bu kaprislerine rağmen insanlara olan güvenlerinin sarsılmış olması, insanlara güvenmekten korkmaları.

Sohbet ettiğimiz konuklar arasında artık personelden sayılan **Şaban** Amca da vardı. Burada berber olarak çalışmaya başlayan **Şaban** Amca bize gençlik yıllarını, Adalar'ı, Moda'ları anlattı. Şimdiki gençlerin yaşamının zor olduğundan, az para kazandıklarından, parasız eğlenmenin mümkün olmadığı için de eğlenemediklerinden söz etti. Kendisi ise gençliğinde parasız eğlenmenin yollarını bulmuş:

- Bostancı'da Fahrettin Aslan'ın gazinosunda güzel programlar olur, dedi. **Oldukça yüklüdür faturası, ne yapalım eğlenmek istiyoruz. Kiralardık bir kayık. Alırdık mezelerimizi, şişelerimizi hem yer hem içer, hem dolanırdık gazinonun çevresinde. Güzelce izlerdik programı ucuz tarafından.**

Halis Bey'e göre ha Cezaevi ha burası

Derken yaşlı temsilcisi **Vedat** Amca ve **Halis** Amca geldiler. **Şaban** Amca'nın tatlı sohbeti bitti, ya da kesildi. Çünkü **Halis** Bey yazacağımızı öğrenir öğrenmez başladı içini dökmeye.

- Kardeşim, yıllardır bütün kanunlar değişiyor da medeni kanun niye değişmiyor. Biz sürünüyoruz burada.

Benden özür dileyerek kadınların nankörlüğünden, yıllardır boşanamadığı eşinden, dünyanın parasını ödediğinden, malına-mülküne göz dikildiğinden söz etti. Sözün kısası dertliydi **Halis** Bey.

Yeniden evlenmeyi düşündüğünü sanarak, boşanırsa buradan ayrılıp ayrılmayacağını sordum.

- Neden ayrılayım. Burası rahat ama paramızı yiyemiyoruz, dedi ve yine medeni kanuna döndü:

- Lütfen yazın, dedi; **biz ailezedelere bir çare. Bu medeni kanun değişsin, ama değişmiyor ki. Kadınlar cemiyeti de kadınları koruyor, biz eziliyoruz.**

Temsilci **Vedat** Amca da **dengeci** tavrıyla, erkekler cemiyeti kurmayı önerdi.

Sonra **"Özal'a selam yazın"** diyerek -ne yazık ki- politikaya daldı **Halis** Bey:

- Nerde ortadirek? Kemerden üç delik sıktım, dördüncü yakında. Ama ölüyoruz, yaşıyoruz. En iyisi onu Japonya gezisine gönderelim. Geldikten

➡

sonra insanların yakalarına bir alet, ne kadar hava aldığını saptasın, o kadar "hava parası"; yine ne kadar yürüdüğünü saptayan bir alet, o da "yaya parası", bayağı gelir kaynağı olur. Yazın tekrar söylüyorum, ya medeni kanun değişsin ya da huzurevi sayısı artırılsın. Çünkü bizim gibi ailezedelerin gideceği başka yer yok.

Temsilci **Vedat** Amca artık müdahale gereği duyarak:

- **Politika konuşmayalım**, dedi uzlaşmacı ve yatıştırıcı tavrıyla. Onun kimsesi ve sorunu olmadığı için böyle davrandığı açıklandı diğerlerince.

Halis Bey yine de devam etti:

- Şurda üç günüm kalmış, ha cezaevinde geçirmişim ha burda, ne farkeder.

"Kimse kendi isteğiyle Huzurevi'ne gelmez"

O sırada Enver Bey geldi yanımıza. **Halis** Bey'in deyimiyle o da bir **aile zındığıydı**. O da karısından boşanamıyordu yıllardır. **Enver** Bey oğullarından yakınmakla başladı söze. Oğullarının annelerinin yanında yer aldıklarını söyledi:

- Oysa, bu yaşta Allaha şükür kendimi geçindirecek param var. Onlardan beklediğim bir manevi doyum, bir ilgi... Bana yeter bu kadarı.

Çok şey mi, dedim kendi kendime. Bir zamanlar kimbilir nerelerde, hangi mevkilerde, dinamik, canlı bir sürü iş yapan bu insanların insan doğasının gereği bir sona yaklaşmış oldukları için terkedilmelerini, bir kenara itilmelerini önlemek, onlara sahip çıkmak çok şey mi? Fakat ardından, bırakan, terkeden çoluk-çocuğu düşündüm. Onları zorlayan nedenleri. Bireylerde bitmiyordu bu sorun. Toplumumuzdaki birçok olgu gibi "huzurevi" olgusu da bir geçiş sürecini yaşıyor; bireyler de oturmamış bir yapıda, yaşadıkları sürecin sancılarını çekiyordu.

Kafamda yoğunlaşan düşüncelerle Huzurevi durağına indik. Yolun kenarında, sadece tabeladan oluşan açık bir duraktı bu. Şikayetler arasında iletmemizi istedikleri ve yapılması için 6 ay önce İ.E.T.T.'ye başvurup sonuç alamadıkları; **Enver** Bey'in de **"Ama bir de lamba koymak lazım"** diyerek katkıda bulunduğu durak...

BAHARDA AŞK BAŞKADIR

"Sonbaharda aşk başkadır, sevgili gençler!" diye başlayan radyo programları vardır (sevgili gençler demiyoruz). Bu programları izlerken hiç kuşkusuz belli bir literatürü izlemek ve bu konuda önemli düşünen adamlarının söylediklerini bilmek gerekiyor. Üşenmeden "aşk" üzerine yazan iki arkadaşın değerli ürünlerini, böylesi bir boşluğu dolduracakları beklentisiyle sunuyoruz. Sevgiyle...

Aşık olmak için öncelikle yalnız olmak gerekir. Demek ki günümüzde herkes kolaylıkla aşık olabilir. Daha sonra, insan aşık olacağı kimsenin nasıl birisi olması gerektiğini belirlemelidir. Bu konuda genellikle bireysel (kişisel) beğeniler söz konusu ise de, örneğin -nedense- sınıftaki en güzel kıza, sınıftaki diğer bütün "boş" erkeklerin aşık olduğu (aynı anda veya sırayla) sık sık gözlemlenir.

Nasıl birisine aşık olacağınız içinize doğduktan sonra, aşık olma sürecinin en sıkıntılı dilimlerinden birisini yaşarsınız. Bu, bütün bekleyişler gibi sıkıcı olduğu kadar, gerilim dolu da olun, aşık olunacak anı, yani ideal aşkınıza rastladığınız anı bekleme sürecidir. Beklemek derken, durağan bir durumu söz konusu etmiyorum. Ayrıca itiraz seslerini de duyar gibi oluyorum, ama gerçek şu ki asıl aşk o anda başlar.

Diyelim ki sıkıntılı ve bunalımlı geceler boyunca, sarışın, yeşil gözlü bir sevgili düşlediniz. Otobüse binip, abonman biletinizi attıktan sonra, geriye doğru ilerlerken, birden, orta sıralarda oturan, koyu kumral saçlı, kahverengi gözlü kızı (turuncu renkli t-shirt'ü gözünüzü aldığı için), farkettiğinizde, yaşamanızı değiştirecek o anı yaşadığınızı hissedersiniz ve soğuk terler dökersiniz. Bu arada kız da size bakmaktadır, işte, o anda size aşıkmış zaten (kızlar daha önce aşık olurlarmış). Saçları da tam istediğiniz gibidir, koyu kumral ama, açık kumral da olabilirdi, bu da bir anlamda sarışın demektir ve dünyada sizden mutlusu yoktur artık. Derken öfkeli bir sesin "yürüsene arkaya delikanlı" dediğini işitir ve bütün büyük aşıklar gibi artık kendinizin de her türlü çile ve fedakârlığa katlanmanız gerektiğini kavramış olursunuz. Ne kadar çile çekerseniz çekin, bu yazıyı okuyacak pardon yazacak duruma düşmekten daha feci değildir. Hayırlısı neyse o olur evladım. Bir gün annenleri de bekleriz.

(Arkası "yarın")

M.Hakan Tüzel-Acıbadem
Esatpaşa Sk. 2/4 Kadıköy
(Atabay'ın karşısındaki apartman, A Blok, merdivenden çıkınca hemen soldaki balkon)

O VE BEN

tut ki
sevdim seni
tut ki
galonlarca ve galonlarca şarap içtim
aşkından
ne çıkar
idrar idrar idrar
oysa sözünü kesmemek için
saatlerce çişimi tutan ben değil miydim
çiş tutmak
demokrasinin ve aşkın
potansiyel bilincidir
benim kantinlere yenik
guruplara yitik sevgilim

Atıl GÜNKUT

Makale için herkesi ilgilendiren açıklama ve notlar:

1. Yazı erkeklere yönelik izlenimi uyandırsa da, ufak tefek değişikliklerle, dişiler için de geçerlidir.
2. "Rastladığınız" kelimesi, "rastlayacağınız" şeklinde düzeltilebilir, ama şart değil.
3. Makale, Şubat 1984'te yazılmıştır.

Kaynaklar:

1. Lise 2'de aşık olduğum kız
2. Kimya-Metalurji'deki yeşil gözlü kız
3. Karşı bloklarda oturan turuncu t-shirtlü bayan
4. Sırdır, söylemem
5. 1884 El Yazmaları
6. YÖK.

Son Not:

Kaynaklara bakıp, bazı özel ilişkilerin, ya da kişilerin deşifre edildiğini sanmayın sakın. □

ÜŞENMEYİP YAZANLAR

CİNSİ MESELELER

NORMLAR DEĞİŞMEZ DEĞİL

İçinde bulunduğumuz ortamda karşı cinsle olan ilişkiler son derece sınırlı kalmakta ve birbirlerinin davranışlarını gözlemekten öteye pek gidememektedir. Ama ben bu sorunun çözümünün bizim elimizde olduğuna inanıyorum. Çözüme giderken de kız ya da erkek diye ayırım yapmadan birlikte hareket etmenin yollarını bulmalıyız. Bunu yapmazsak, erkekler ya reddedilmek korkusunun yarattığı güvensizlik ortamında konuşmak istediği kızı seyredecek ya da kızlara laf atıp peşlerine takılacak ve böylece de yalnızlığından kurtulmaya çalışacak. Kızlar da hoşlandığı bir erkeğe giderek onunla tanışmak istemesinin toplumda çok farklı bir şekilde algılanacağından korkarak, özgürce davranabileceği bir ortamı düşleyerek günlerini geçirecek.

Toplum kurallarının hoşlanmadıklarımıza karşı çıkmak bizi denetim altında tutmak isteyenlerce tüm toplum kurallarına karşı bir isyan olarak kabul edilmekte ve bizlere söz hakkı verilmemektedir. Bugüne kadar susmamız hiçbir şey yapamayacağımız ve yapmayı da düşünmediğimiz anlamına gelmemeli. Örneğin kız erkek ilişkilerinde toplum kurallarını aşan iki gencin tek korkusu toplum tarafından dışlanmaktır. Ama, toplum kurallarının değişmezliği diye bir kural yoktur. Normlar o toplumda yaşayanlarca belirlenir. Biz de o toplumun bireyleri olmaya devam ettiğimize göre bizim onlardan etkilendiğimiz gibi onların da bizden etkilenmesi doğaldır.

Gürdal Koç-İSTANBUL

KAVGA GÜRÜLTÜ

NE İŞ YAPIYORSUNUZ? (Devam)

Buradayım, eğer burnunuzu indirirseniz beni görebilirsiniz, sevgili 'Gençlik ve Toplum' mensupları. Beyoğlu, Tunalıhilmi vs. dışında nasıl yaşandığına aklınızın ermediği herhangi bir yerde, kıro-ot diye tanımladığınız insanlardan biriyim. Evet, entellektüel değilim, inanın o kelimeyi söylemek bile zor gelir bana. Ama genç olduğumu sanıyorum. Ne Atatürk Kültür Merkezi'nde Chick Corea'yı, ne de Bodrum'da tatlı bir tatili düşleyebilirim. Ama buranın da Türkiye olduğunu sanıyorum, en su götürmez gerçekleriyle, acılarıyla, dertleriyle ve umutlarıyla.

İşte bunun için Protest Müzik diyorum ve Pink Floyd'u seviyor, dinliyorum.

Peki siz neredesiniz?

Ne iş yapıyorsunuz?

Gençliğin ve toplumun sözcülüğünü yapıyoruz deyip güldürmeyin. Derginizi açtığım zaman, filmin en olmadık yerinde erkek oyuncunun poposunu gören sinema seyircisi gibi oluyorum, anlayın artık. Açıkça söylüyorum gençlik ve toplumdan çoook çok uzaksınız (küçük bir azınlık dışında). Bir on yıl ilerde olabilirsiniz ama bir Bodrum tatili kadar uzaksınız.

Ve en az bir Tan kadar harbi değilsiniz.

Yazımı aynen yayınladığınızı söylüyorsunuz ama ince bir sansürle en önemli yerlerini makaslayıp, benim gönderdiğim metinde olmayan imla hatalarıyla anlamını düşürüyor, çarpıtıyorsunuz.

Harbilik bu mudur?

Harbi Rock'ı da Pink Floyd'u da seven bir okuyucu-**Erol**
GAZİANTEP

Not: Her şeye rağmen Waters'ın söyleşisine çok çok teşekkürler.

Gençlik ve Toplum'un notu: Bodrum tatilini Tan okuyucusundan protest müzik dinleyene kadar bir sürü genç (düşlemenin ötesinde parasal olanaklarını bile zorlayıp) hayatının odağı haline getirdiği için ele aldık, eleştirdik. Gençliğin ve toplumun sözcülüğünü yapmıyoruz, 6. sayının sunuş yazısında bunu söyledik, biz de diğerleriyle eşit ve ortak statüde gençleriz ve bu toplumda **biz de** yaşıyoruz (bunu [olumlu-olumsuz] abartmıyoruz); gençliğe ve topluma uzak olmak ne demek? Gençlik diye, toplum diye homojen bir kitle mi var? Herkesin ortalamasını çıkarıp öyle mi olmak lazım? Kendisi gibi olmak ve "başka" şeylere de kafa yormak ayıp bir harbilik mi?; lütfen bize sence harbiliğin ne olduğunu yazar mısın?; bizi aşağılamaya kararlı değilsen adresini de verir misin? Sevgiler ile...

BEYAZ DİZİ'YE KARŞI UYUMAYALIM

Toplumumuzun kültürel eksikliğinin göstergesi olan Beyaz Dizi okuma alışkanlığı konusundaki yazınız gerçekten güzel ve etkileyici. Doğal olarak Beyaz Dizi olayı yalnızca bir örnek. Genel anlamda toplumumuzdaki düşünme gücünü kullanmayan, toplumun yerleşik düzenini bozmadan kavgasız, gürültüsüz, çabasız yaşamak için toplumca kendine çizilen yolu benimseyen gençlerimizi örnekliyor.

"Kadın erkekten üstündür" vb. saçma tartışmalar açmak istemiyorum. Her ikisi de ayrı ama eşittir. Bu eşitliğin parlak yazılar, süslü söylevlerle kısa sürede sağlanamayacağının bilincindeyiz. Ama henüz işin başındayız. Hiç olmazsa yazarak uyumadığımızı gösterelim.

Sorun kişiliğini kazanmış, bilinçli, sorumluluklarını paylaşmayı içtenlikle isteyebilen, yaşam amacı yalnızca -evlilik- çocuk olmayan, davranışlarının toplumca saptanmasına karşı koyabilen insanlarla yaşamak isteyen tüm çağdaş bireylerin sorunu.

Feyza-ADANA

BİZ DE VARIZ

Okul müfredatı gereğince Ticaret Lisesi öğrencileri için üniversiteye girme amacına yer verilmemektedir. Bu nedenle, üniversiteye girmek zorlaşıyor. Okullarımızda Fizik, Kimya, Biyoloji, Felsefe, Mantık, Psikoloji dersleri yok, oysa üniversite sınavlarında bu dersler ağırlıklı. Sınavlar için dersaneye gidildiğinde başarı elde edilmesi çok zor. Çünkü öğrencinin bu derslere önemli bir hazırlığı yoktur.

Oysa, bizde okutulan (Muhasebe, Maliye, Ekonomi, İstatistik, Pazarlama, Ticaret Hukuku) dersler üniversite sınavında ayrı bir bölüm olarak sorulabilir. Unutulmamalıdır ki, bu dersleri başaran bir öğrenci normal lise derslerini de başarabilir.

Bazı üniversitelerin bünyelerinde meslek liseleri öğrencilerine belli bir kontenjan ayrılarak, buraya Ticaret Lisesi ve diğer mesleki okul öğrencileri yerleştirilebilir.

Meslek liseleri ile normal liseler arasındaki eğitim farkını kapatmak için belli bir puan verilir ve öğrencinin aldığı puana eklenerek puan yükseltilir. Mesleki okullara genel kültür dersleri ve laboratuvarların acilen konması başka bir çözüm yolu olabilir. Ayrıca, okul süresinin 3 yıldan fazla olması gerekir. Okuldan mezun olan öğrenciler için devlet kamu kuruluşlarında iş bulabilme güvencesi, özel bazı kurumlara girebilme imkânı sağlamaktadır. Aksi takdirde işsizler ordusuna bir de Ticaret Lisesi mezunlarının eklenmesi pek uzak değildir.

İsmail Şimşek
İnci Gıda Pazarı
MERSİN

Kemal Urgenç
İSTANBUL

BODRUM ELİTÇİLERİ

Güney Öztok **Mavi**'yi Bodrum'da "arabesk Caz yelpazesine karşı tek yer" diye tanıtmış. Bence siz Bodrum'u ya pek bilmiyorsunuz ya da sadece Mavi'de oturmuşsunuz. Ee entelektüelsiniz ya. Şayet biraz daha iyi gezseydiniz akşamlarınız bir tek Mavi ile sınırlı kalmazdı. İsterseniz o Mavi ile sınırlı dünyanızın dışında kalanları biraz ben anlatayım size. Örneğin bir yer vardır, sadece Güney Amerika müziği çalar. Üstelik de çalan Güney Amerikalı bir gitaristtir. Bunun dışında ayrıca banttan caz ve rock da çalınır. Gene bir yer vardır. Sadece klasik caz çalınır. Bir diğerinde ise sadece klasik müzik. Yani arabesk-caz yelpazesine karşı kendisini koruyan tek yer Mavi değilmiş.

Gelelim şu tuvaletler sorununa. Anlaşılan siz **Mavi**'nin tuvaletini çok beğendiğinizden başka tuvalete girmemişsiniz. Ama bırakın, barların ve cafelerin tuvaletini, Bodrum'da genel tuvaletler ve cami tuvaletlerinin de son derece temiz olduğunu farkedeceksiniz. Her ne kadar sizin gibi entel(ektüel) insanlarımız öyle genel (!) yerlere girmese de oraya turistler geliyor ya! Sizde biliyorsunuzdur ya artık Türkiye'de turizm hamlesini (!) Demek burda tuvaletlerin temiz olması gerektiğini öğrenmişler.

Son olarak -"yani burda kız kesmeye imkan yok çünkü gelenler burda bir anlamda çalışanlar tarafından elenerek içeri alınıyorlar" cümleniz oldukça tehlikeli gibi geldi bana. Yani kızlarımız içerde kendilerine karşı "temiz duygular besleyen?!", "art niyetsiz?!" insanlarla oturuyorlar. Bırakın Allahaşkına şu yılların elitçiliğini.

Ali Günkut
İZMİR

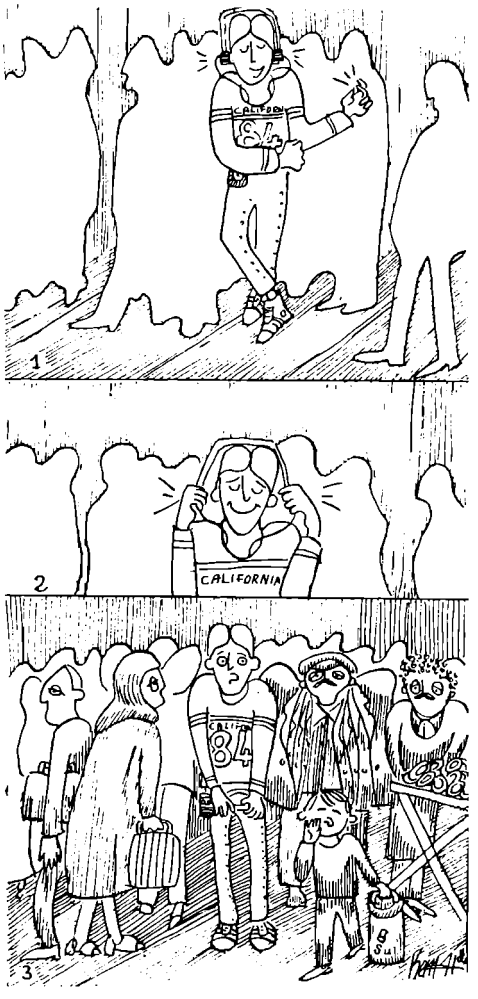

AAH, DERGİM AH

Dergimizi İzmir kaçamaklarımda gördüm ve İstanbul'da sevmeye başladım. "Kız tavlama" adlı yazınızla, ne yalan söyleyeyim, kendimle üzüntü duydum. "İneklik ve yan etkileri" ya da buna benzer bir düşünceyi yansıttığınız yazı ve araştırmanızla da ağzım kulaklarımın daimi konuğu oldu. Bu ayki (altıncı) sayımızı ise trende bir amcanın "böyle ...tan bir dergiye 250 TL verilir miymiş? Bizim zamanımızda..." adlı tek perdelik eleştirileri arasında okumaya çalıştım...

Eyy, amatör tiyatro topluluklarından rüşvet aldığını sandığım dergim ve Pembe Floyd meftunları... Şimdi Allah bilir benim mektubu da yayınlayıp yer işgal edersiniz. Sevgili amcalarım: Artık mutlu sandığınız kalabalık içinde gözleri yerde üzgün insanları bulduğunuzu görmek için daha kaç 250'şer kâğıtlar bayılacam.

Ama ne demişler "Anlayana Pembe Floyd az".

Şenol Ceylan
İstanbul'da oturur,
Sakarya'da okur.

KÜÇÜK İLANLAR

BİSİKLET
12 vitesli Alman (Vinora) yapısı bir bisiklet acele 65 bin liraya satılıktır. Yedek parçaları ve aletleri fiata dahildir. İlgilenenlerin 526 54 09 nolu telefondan **Chris'e** başvurmaları gerekmektedir.

MARMARİS'TE...
Üniversiteli gençlerin çadırlarını alıp gelebileceği bir yer açtık. Müziğinden günlük yaşantısına kadar 'değişik' bir yer olsun istiyoruz. Tatili bizim yanımızda geçirin. Uğraştığınız işleri, beraber paylaşalım. Gitarınızı, amatör çalışmalarınızı yanınızda getirmeyi unutmayın. Birlikte çalar dinleriz, birlikte sergileriz...
Dost Cafe Camping
Kemeraltı Mah. Uzunyalı Sok.
MARMARİS

TARIK GÜNERSEL'den
Hikâyeler / tablolar
BİR GEÇİŞ TOPLUMUNDA
şiirler / tablolar
OTMOPOLİ'DE AKŞAM
Şiirler
PLANLAR KALINTI OLDUĞU ZAMAN
Divanyolu, Klodfarer Cad. 25/9
P.K. 327 Sirkeci/İstanbul
YAŞANTI
sanat kitapları

GİTARSEVENLER!
Herhalde bilmezsiniz, eskiden **Gitarseverler Derneği** vardı. Benzeri bir şey kurmak istiyoruz. Biraraya gelip bilgi ve kaynaklarımızı bütünleştirmek istiyorsanız yeni kurmak istediğimiz gitar kulübüne üye olabilirsiniz. Amacımız biraraya gelerek nota, plak ve bilgi alışverişinde bulunmak, gitar sevgisini yaygınlaştırmaktır. Konuyla ilgilenenler aşağıdaki adrese başvurabilirler:
Sarper Aydemir
Güvenlik cad. 87/4
Kavaklıdere/ANKARA
Tel: 26 93 00

Kitap bağışlarınızı bekliyoruz.
Fatih Yetiştirme Yurdu

Yaşı 16 ve zevkleri müzik dinlemek, dans etmek, kitap okumak, gezmek ve bazı ünlü şarkıcı ve toplulukların resimlerini toplamak olan bir kız ile yazışmak isteyenler için adresim:
Nihat Şengül
100/2 sok. Gün apt.
18/20 Hatay-İZMİR

AFSAD/GENÇLİK VE TOPLUM **FOTOĞRAF PROJESİ**

AFSAD ile birlikte düzenlediğimiz fotoğraf "projesi" devam ediyor. Projenin konusu Gençlik. Gençlik ile ilgili olduğunu düşündüğünüz, tasarladığınız her konudaki fotoğraflarınızı bekliyoruz. Yineleyelim: fotoğrafların ille de usta işi olması gerekmiyor. Maalesef ödül de yok. Gelen fotoğraflardan tuttuklarımızı dergide yayınlayacağız. İşler yolunda giderse, projenin sonunda bir de sergi düzenlemeyi düşünüyoruz. Fotoğraflarınızı isim ve adresle birlikte **Gençlik ve Toplum, Klodfarer cad. İletişim Han Cağaloğlu-İSTANBUL** adresine bekliyoruz.

FOTOGRAF
AFSAD TARAFINDAN YAYINLANAN
ÜLKEMİZİN TEK FOTOGRAF DERGİSİ

EYLÜL sayısında :
- İSÜF Yarışmasında ödül alan tüm fotoğraflar
- Fotograf Ustaları · Ansel Adams
- Yunus Nadi Fotograf Yarışması
- Fotograf'a Mauritus'tan mektup var
- Haberler / Uluslararası yarışma duyuruları
- Fotograf Yazıları ekinde Ansel Adams'ın önemli yazısı:"Ben Bir Fotografçıyım".

24 kuşe sayfa + 8 sayfalık ek
Sayısı 200, yıllık abonesi 2000.-TL.

AFSAD;PK 830,KIZILAY,ANKARA

İletişim Yayınları İletişim Yayınları İletişim Yayınları

Roman

Roman

Roman

Roman

Roman

YAKUP KADRİ

Roman

Roman

Anı

Anı

Biyografi

Roman

Anı

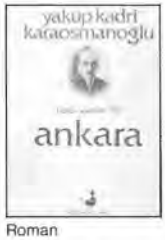

Roman

Roman

Hikâyeler

Hikâyeler

Oyunlar

ROMAN

Roman

Hikâyeler

Roman

Hikâyeler

Roman

İNCELEME

İnceleme

İktisat Yazıları

İnceleme

İnceleme

İnceleme

İLETİŞİM YAYINLARI: Klodfarer Cad. İletişim Han Tel: 520 14 53 - 54 - 55
TÜRKİYE GENEL DAĞITIMI: İstanbul: YA-DA A.Ş. Dr. Şevki Bey Sok. Divanyolu Tel: 520 74 72
Ankara: YA-DA A.Ş. Konur Sok. 17/5 Kızılay Tel: 18 90 99 **İzmir:** DATİC İkinci Beyler. Numanzade Sok. 27/A Konak. Tel: 13 87 86

SÜPER İNCE
SÜPER ZARİF
SÜPER SAĞLAM

SAKS'IN YENİ ÜRÜNÜ

Süperlüks 1700

saks

ATÖLYE